

Annekteringen av Bouvetøya

*Norge og Storbritannia, forhandlingene og
de politiske konsekvensene av anneksjonen*

Jonathan Wegger Hultin

Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, konservering og historie

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2019

Annekteringen av Bouvetøya

*Norge og Storbritannia, forhandlingene og de politiske
konsekvensene av annekasjonen*

© Jonathan Wegger Hultin

2019

Annekteringen av Bouvetøya

Norge og Storbritannia, forhandlingene og de politiske konsekvensene av annekasjonen

Jonathan Wegger Hultin

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Denne oppgaven tar for seg annekteringen av den avsidesliggende Bouvetøya i Sørishavet. Øya ble annektert i 1927 av Lars Christensens utsendte ekspedisjon *Norvegia*. Som følger av anneksjonen kom den norske regjering og utenriksdepartementet i en tvist med den britiske regjeringen og Foreign Office. Dette var på bakgrunn av en britisk okkupasjon gjort hundre år tidligere, som skulle visstnok vært gjort på samme øy. Protesten fra den britiske regjering gjorde at den norske regjeringen stilte seg spørsmålene: Om det faktisk var tilfelle at denne øya var tidligere britisk? Og om den norske regjeringen, sammen med utenriksdepartementet, skulle ta saken videre: Hvilke interesser hadde Norge i så fall av øya?

Norge har siden 1855 sett på Storbritannia som en slags storebror og beskytter av norsk integritet og nøytralitet. I denne sammenheng måtte den norske regjering være meget sikker i sin sak om de skulle utfordre britene på et imperialistisk nivå. Men for Norge var skipsfart, fangst og fiske de største økonomiske faktorene innenfor norsk næringsliv på denne tiden. Og på grunn av usikkerheten rundt den tidligere britiske okkupasjonen sin gyldighet, og at de økonomiske fordelene veide stort, valgte den norske regjeringen å gå videre med saken.

Dette endte med en noteutveksling der britene tilslutt trakk seg tilbake av rettslige årsaker og av god vilje. Norge fikk Storbritannias godkjennelse av annekteringen av Bouvetøya, uten at det ble satt noen krav. Derimot ble det oppfordret fra britisk side å innføre restriksjoner på hvalfangst, og ikke å okkupere noe land innenfor britiske sektorer i Antarktis.

Forord

Jeg ønsker først og fremst å gi en stor takk til min veileder Odd Arvid Storsveen for gode råd, forslag og tilbakemeldinger fra høsten 2017 til våren 2019. Gjennom grundig veiledning, og gode Donald Duck og Fantomet-referanser har jeg både blitt motivert og inspirert til å fullføre oppgaven.

Takk til Lone Kirchoff og de andre ansatte ved Vestfoldarkivet, for å ha bidratt med gode kilder og tips til hvilke litteraturer jeg burde bruke i oppgaven. Også en stor takk til Dag Ingemar Børresen og ansatte ved Hvalfangstmuseet i Sandefjord, for å ha bidratt med kilder, kunnskap og videreformidling av oppgaven.

Til slutt vil jeg takke min gode venn Lars Kristian Whiteman Sæbø. Uten dine fantastiske tips til å kunne jobbe jevnt og trutt med oppgaven, ville jeg aldri kommet i mål.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tema og problemstilling.....	1
1.2	Avgrensning og disposisjon.....	2
1.3	Forskningslitteratur.....	4
1.4	Kilder	5
1.5	Teori og metode.....	6
2	Søken etter Bouvetøya	7
2.1	Jean Baptiste Charles Bouvet de Lozier	7
2.2	James Cook.....	9
2.3	James Lindsay.....	10
2.4	Terra Australis blir Antarktis.....	11
2.5	Benjamin Morrell	12
2.6	George Norris	12
2.7	James Clarke Ross	13
2.8	Valdivia	14
2.9	Konklusjon.....	16
3	Norsk og britisk utenrikspolitikk og næringsinteresser fra 1905 til 1927	17
3.1	Oppbygning av Norges utenrikspolitikk etter 1905	17
3.2	Norge og Storbritannia: Sikkerhetspolitiske interesser	20
3.3	Norge under første verdenskrig	21
3.4	Økonomiske næringsinteresser.....	22
3.5	Pelagikerne mot de konsesjonerte	26
3.6	Utvidelse av sjøgrensen og ishavsimperialisme	27
3.7	Konklusjon.....	28
4	Annekteringen av Bouvetøya	30
4.1	Interessen for Sørishavet	31
4.2	Mannskapet ombord på <i>Norvegia</i>	32
4.3	Ekspedisjonen begynner	33
4.4	Landgang på Bouvet.....	34
4.5	Bouvetøya.....	35
4.6	Den norske regjeringen godtar annekasjonen	36

4.7	Johan Rasmussen & Co	37
4.8	Bjarne Aagaard	38
4.9	18-23. januar 1928: Avisene skriver.....	39
4.10	Christensen og Rasmussen.....	40
4.11	Konklusjon.....	43
5	Første forhandlingsperiode	46
5.1	Perioden etter den kongelige resolusjon	46
5.2	Svaret på anneksjonen	49
5.3	Bouvetøya og Liverpool samme øy?	51
5.4	Originaljournalen til Norris	55
5.5	Gikk Norris i land på Liverpool eller Thompson?	57
5.6	Hadde Norris formell tillatelse fra den britiske regjering?.....	61
5.7	Den rettslige diskusjon	63
5.8	Konklusjon.....	63
6	Avsluttende forhandlinger.....	67
6.1	Noter mellom 16. februar og 16. mars.....	67
6.2	Møte for lukkede dører, Stortinget 16. mars 1928	69
6.3	Ballenyøyene	72
6.4	Stortingsmøtet fortsetter	73
6.5	Kommentarer til Bouvet-spørsmålet	75
6.6	Noter etter Stortingsmøtet	78
6.7	Commander Oliver Locker-Lampson.....	80
6.8	Anneksjonen blir endelig godkjent internasjonalt	81
6.9	Konklusjon.....	83
7	Hovedkonklusjon.....	85
7.1	Hvorfor ble Bouvetøya annektert?	85
7.2	Var Bouvetøya annektert på legitim bakgrunn?	86
7.3	Var Bouvetøya verdt å annektere på bakgrunn av senere konsekvenser?.....	88
7.4	Bouvet-saken satt i en større sammenheng.....	89
7.5	Kort oppsummert.....	90
	Kilder og litteratur	92
	Figur 1.	23

Figur 2.	24
Tabell 1.....	25

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Etter unionsoppløsningen med Sverige ble hele det norske politiske utenriksapparatet bygd opp igjen, og en ny type utenrikspolitikk skulle bane vei. Med Norges første utenriksminister Jørgen Løvland i spissen, ville den nye politikken vike vekk fra Bjørnsons tidligere retning om å ikke ha noen utenrikspolitikk. Dette fordi en aktiv utenrikspolitikk ville risikere nøytraliteten til Norge i tilfelle krig. Derimot mente Løvland at norsk økonomisk framgang var viktig nå som Norge ikke støttet seg på Sverige lengre. Og for å kunne framheve norsk skipsfart, fangst og fiske, var det viktigere å drive en kraftig utenrikspolitikk.

Selv om det nå måtte drives en sterk utenrikspolitikk for å få norsk økonomi ut og fram i verden, mente Løvland det fortsatt var viktig å kunne sikre Norges nøytralitet. Her lente Løvland seg over mot en britisk-vennlig politikk. Dette hadde bakgrunn i at Storbritannia allerede hadde vært i fronten for å sikre Norges nøytralitet tidligere. I tillegg var britene fremst og størst når det kom til å være kongen på havet. Og selv om Tyskland også stod Norge politisk og handelsmessig nært, hadde Sverige begynt å innlede et samarbeid med tyskerne.

Etter hvert gav Løvlands nye politikk den norske økonomien et oppsving, med skipsfart, fangst og fiske i spissen. Dette gjorde at næringen ekspanderte kraftig fra og med unionsoppløsningen og utover 1920-tallet. Storbritannia hadde i løpet av 1910 og 1920-tallet lagt under seg to sektorer i Antarktis, noe som førte til at de gjennom konsesjoner og fangstlisenser tjente millioner på norsk hvalfangst i området. Innenfor den norske fangsten var det mange som så seg lei på grepet britene hadde om den norske hvalfangsten i Antarktis. Dette kom i tillegg til at norske interesser stadig ble overkjørt. Det endte med at en reder sammen med den norske regjeringen la planer om å annektere land i Sørishavet, som et første steg mot norsk suverenitet over sin egen næring.

Høsten 1927 sendte rederen Lars Christensen en ekspedisjon ved navn *Norvegia* ut for å annektere nytt uoppdaget land og ta det i eie for den norske regjering. Den 1. desember 1927 ble den avsidesliggende Bouvetøya gått i land på og annektert. Når en full rapport om annekasjonen ankom den norske regjeringen 17. januar 1928, var det flere hindringer som

dukket opp. Et norsk hvalfangerselskap hadde søkt konsesjon hos britene året før om å få fange rundt den nylige norskannederte øya. Dette åpnet for spørsmålet om Bouvetøya allerede var britisk, og det var nettopp dette den britiske regjeringen påstod i en note til Norge 16. februar samme år. Dette åpnet for debatten om den norske regjeringen ville gå videre og utfordre britene basert på to spørsmål: Hadde britene virkelig okkupert Bouvetøya tidligere? Og var det i så fall gjort på gyldig grunn? Og uansett, var øya så økonomisk viktig for Norge at det var verdt å utfordre den viktigste beskytteren av norsk integritet og nøytralitet?

Det er nettopp disse spørsmålene oppgaven drøfter. Hvordan Norge ble kastet inn i stormaktspolitikken og ekspansjonen ble en viktig bidragsyter til veksten innenfor norsk økonomi i løpet første halvdel av 1900-tallet. Forhandlingsperioden etter anneksjonen og de politiske konsekvensene som fulgte, er viktig for å kunne vise hvordan Norge stilte seg i internasjonal sammenheng for å fremme sine egne økonomiske interesser, og hvor langt de var villige til å gå. For å kunne konstatere dette blir det sentralt for oppgaven å vise hvor viktig Storbritannia var for Norge som en samarbeidspartner. I tillegg var store nasjonale spenninger i landet etter *Norvegia*-ekspedisjonens nyheter med på å bidra til avgjørelsene som ble tatt av den norske regjering. Hvordan de nasjonale spenningene ble til, er noe som framheves jevnt gjennom teksten.

1.2 Avgrensning og disposisjon

For å kunne svare på problemstillingene satt ovenfor vil oppgaven hovedsakelig holde seg innenfor tidsperioden 1927-1928. Geografisk vil det være Norge sammen med Storbritannia og Antarktis som blir behandlet. Men for å kunne gi en bakgrunn av hele situasjonen rundt Bouvetøya og forholdet mellom Norge og Storbritannia, må det tidsmessig avvikes tilbake noen hundre år. I neste kapittel vil tidsbegrensingen derfor være fra 1500-tallet fram til 1928, og geografisk vil oppgaven forholde seg til Antarktis og Bouvet-området.

Det neste kapitlet handler derfor om historien om Bouvetøya. Her vil oppgaven ta for seg oppdagelser av, og forsøk på å finne øya i perioden mellom 1739 og 1928. Men i dette kapitlet vil jeg også gå inn på når man faktisk startet å kalle Antarktis for nettopp Antarktis, et navn som er ganske nytt. I denne delen vil også bakgrunnen for hva som førte til at Bouvetøya ble oppdaget, bli gjennomgått helt tilbake til 1500-tallet. Det som kan være vanskelig å forholde seg til i denne delen, er de forskjellige koordinatene. Koordinatene er

viktig for å kunne danne et perspektiv av hvordan øya stadig “forflyttet seg”, og hvordan det da ledet til troen om at det var flere øyer i området. Likevel må man ikke henge seg for mye opp i det: Posisjonen varierte hovedsakelig innenfor den 54° sydlige breddegrad, og med en variasjon på 10° grader på den østlige lengdegrad. Dette betyr at det er snakk om et relativt lite område i Sørishavet, og koordinatene er der av forskningsmessige årsaker.

Som nevnt er det viktig å få et innblikk i hvor mye Storbritannia som internasjonal samarbeidspartner betydde for Norge. Samtidig er det nødvendig å få et innblikk i hvordan den norske økonomien påvirket begge parter. I det tredje kapitlet tar oppgaven for seg politiske, økonomiske og imperialistiske dimensjoner av norsk utenrikspolitikk hovedsakelig fra unionsoppløsningen fram til 1928. Innenfor de politiske dimensjonene vil oppgaven fokusere på oppbygningen av den norske utenrikspolitikken og hvordan visse retninger i valgene som ble tatt, var rettet mot å bygge opp en sterk relasjon til Storbritannia gjennom sikkerhetspolitikk og handelspolitikk. Innenfor handelspolitikken fremheves de økonomiske næringsinteressene til Norge, hvor fangst og skipsfart står sentralt. Her vil det også vises til hvordan den politiske og økonomiske dimensjonen tvang Norge inn i ishavsimperialismen. Hovedsakelig vil det fokuseres på sjøgrensesaken og polarpolitikken i Arktis og Antarktis.

Etter å ha gått inn på historien om Bouvetøya og hvordan forholdet mellom Norge og Storbritannia var politisk i forhold til den norske økonomiske utviklingen, er kapittel fire og seks sentrert om perioden 1927-1928. Kapittel fire tar for seg *Norvegia*-ekspedisjonen og selve annekteringen av Bouvetøya. Her vil det også bli gått inn på hvordan den norske regjeringen forholdt seg til annekasjonen etter at rapporten fra *Norvegia* ble lagt fram, og hvordan nyheten om at et norsk hvalfangerselskap hadde søkt konsesjon hos britene ble taklet. Jeg vil også se på det norske folks reaksjon på både annekasjonen og konsesjonssøknaden. Videre vil det drøftes om de to hendelsene hadde noe med hverandre å gjøre, eller om det var ved en ren tilfeldighet at nyheten om hendelsene kom så nærme hverandre.

I kapittel fem er hovedspørsmålet om en britisk okkupasjon faktisk fant sted, om den var gyldig, og om den i så fall fortsatt gjaldt når den norske annekasjonen ble gjennomført. Her vil det også bli en kort gjennomgang av hendelsene som inntraff etter at Norge sendte ut noten om annekasjonen til britene, britenes utarbeidelse av et motsvar, og den endelige britiske avgivelsen. Selv om tidsperioden forholder seg til 1928, vil også dette kapitlet bevege seg inn på årene 1825 og 1917. Her vil koordinater være sentrert gjennom hele kapitlet for å

kunne sammenligne de forskjellige posisjonene og troverdigheten bak den britiske okkupasjonen. Nok en gang er det snakk om et relativt lite område i Sørishavet.

I det siste kapittelet før hovedkonklusjonen, vil spørsmålet om hvor viktig økonomisk Bouvetøya faktisk var for Norge bli vurdert. Dette vil gjenspeiles gjennom et møte for lukkede dører holdt på Stortinget den 16. mars 1928. I møtet ble det tatt opp saker som avansering i Antarktis fra både britisk og norsk side, Bouvetøyas økonomiske verdi for Norge, og om det virkelig var en klok politikk å føre Bouvet-saken mot britene. Etter Stortingsmøtet vil de avsluttende forhandlingene mellom Storbritannia og Norge, og hvordan saken endte, bli gjennomgått. Kapittelet vil forsøke å fremheve de norske og britiske økonomiske fordelene av saken, noe som vil bli tatt opp igjen i hovedkonklusjonen sammen med de andre problemstillingene.

1.3 Forskningslitteratur

Norsk polarhistorie er et felt med en mangfoldig litteratur. Selve Bouvetøya er det forsket i store mengder på når det kommer til biologi og geologi. Derimot er det lite historisk litteratur som handler om den norske anneksjonen av øya, historien om oppdagelsene før, og prosessen mellom Storbritannia og Norge etter.

Det største arbeidet vedrørende disse hendelsene er Bjarne Aagaard sitt verk *Fangst og forskning i Sydishavet Bind 2: Nye tider*. Denne boka baserer seg helt og holdent på *Norvegia*-ekspedisjonen, tidligere oppdagelser av Bouvet, og en kort oppsummering av situasjonen etter anneksjonen. Aagaards verk brukes jevnt gjennom hele teksten, selv om oppgaven stiller seg noe kritisk av og til, særlig i forhold til perioden etter at den norske regjeringen godtar anneksjonen. Aagaard er i og for seg her en primærkilde, fordi han var med på hele prosessen fra start til slutt. Han hjalp Lars Christensen med planleggingen av *Norvegia*, og bidro regjeringen under forhandlingene med Storbritannia. Dette gjør at han ikke nødvendigvis stilte seg objektiv i forhold til saken. Men innenfor oppgavens anliggende er dette det viktigste og mest sentrale verket.

Ser vi bort fra Aagaards verk, blir Bouvetøya vanligvis bare referert til i noen få avsnitt eller sider. Når det kommer til øya før den norske anneksjonen, blir den nevnt i en god del britiske polarlitteraturer: I *The Polar Regions. A physical and economic geography of the Arctic and Antarctic* av Rudmose Brown, *The siege of the South pole* av Hugh Robert Mill, *The India*

Directory, Or, Directions for Sailing to and from the East Indies, China, Australia, and the Interjacent Ports of Africa and South America. Vol. 1 av James Horsburgh og James Clark Ross sin serie *A Voyage of Discovery and Research in the Southern and Antarctic Regions, during the years 1839-43*. Men her er det stor tvil om hvilket forhold Storbritannia har til den flere ganger gjenoppdagede øya, noe som gjør litteraturen sentral for kapittel fem.

Bouvetøya får i norsk sammenheng noen sider i norsk polarlitteratur, hvalfangstlitteratur og politisk litteratur som: *Norsk utenrikspolitisk historie bd. 3: Mellomkrigstid 1920-1940* av Odd-Bjørn Fure, *Godthul Syd-Georgia 1908-1931: Thor Dahl hvalfangsterselskap A/S' tidlige historie* av Odd Galteland, *Norsk polarpolitikk. Hovedtrekk og utviklingslinjer 1905-1974* av Odd Gunnar Skagestad og *Den moderne hvalfangsts historie bd. 3: Opprinnelse og utvikling* av Johan Tønnessen. Men i disse bøkene er øya satt inn i en større sammenheng, mye lik konteksten som blir brukt i oppgaven. Derfor er de alle brukt fra kapittel to og utover.

Resterende av forskningslitteraturen er sammen med de nevnt ovenfor brukt i kapittel to om den norske utenrikspolitikken utvikling. Her handler de fleste om andre emner enn akkurat Bouvetøya, men er likevel sentrale for de tidsperiodene det er snakk om. De har også en sammenheng med prosessen før og etter den norske annekasjonen, og blir derfor viktig for å kunne danne et større perspektiv når det kommer til teori og metode.

1.4 Kilder

For å finne materiale til de forskjellige kapitlene, og for å kunne svare på problemstillingene, er primærkildene hentet fra arkiver både i Norge og i England. Sentralt for kapittel fire er dokumenter hentet fra Vestfoldarkivet. Blant disse dokumentene er: Loggboka fra *Norvegia*-ekspedisjonen, Bjarne Aagaards samling av notater til *Fangst og forskning i Sydishavet*, Johan Rasmussen & Co sin brevsamling fra 1927-28, og Lars Christensens samling av avisutklipp fra saken. Sistnevnte finnes også i Riksarkivet i Oslo sammen med noteutvekslingen vedrørende Bouvetøya mellom Norge og Storbritannia. Brev mellom sentrale personer innenfor saken er også lagt ved notene. Både notene og brevene brukes jevnt gjennom kapittel fire, fem og seks for å kunne gi et større perspektiv av hva som foregikk i perioden januar-november 1928. For at dette ikke skal bli for subjektivt er også den britiske siden av saken viktig å få fram. Dette er gjort gjennom dokumenter hentet fra National Archives i London,

hvor dokumentene er av samme type som hos Riksarkivet, men da noter og brev sendt fra og mellom britisk side.

Ved Scott Polar Research Institute i Cambridge er det journalen fra Sprightly, kaptein Norris sin loggbok som har blitt anvendt. Dette dokumentet, og de tilhørende, har vært viktige for å kunne gjennomføre undersøkelser i kapittel fem. Her er det også hentet fram andre dokumenter vedrørende Bouvet-saken, som visse rapporter lagt fram fra forskjellige komiteer.

I kapittel seks er det hovedsakelig Utenriksdepartementet (1928) *Møte for lukkede dører, Stortinget 16.mars 1928*. (Meld. St. 1-28 (16.3.1928)) som er brukt for å kunne få fram de norske interessene angående Bouvetøya. Dette var et møte hvor øya var hovedtema, og det markerte et slags skifte i forhandlingene. Selv om dette er hovedkilden for kapitlet, brukes den sammen med mange av de overnevnte kildene.

1.5 Teori og metode

Oppgaven holder seg for det meste innenfor politisk og økonomisk historiske rammer. Den fokuserer på norsk polarpolitikk i mellomkrigstiden i en internasjonal sammenheng. Den gjør dette fordi Bouvetøya var en sak hvor Norge havnet i en tvist med det landet som de absolutt ikke hadde lyst til å komme på dårlige vilkår med. Samtidig var Norge i mye større grad involvert internasjonalt på denne tiden enn mange er kjent med. Norges økonomiske interesser var for det meste utenfor norsk sokkel, og for å kunne fremme sin sak måtte landet sette seg i visse situasjoner som ikke alltid var like behagelige. Dermed er dette en empirisk studie med koblinger til norsk historie i internasjonal kontekst.

I kapittel to er det fokus på ekspedisjonshistorie og geografisk historie i Sørishavet og Antarktis. I kapittel tre er det et større fokus på politisk og økonomisk historie gjennom oppbygningen av norsk politikk og økonomi etter unionsoppløsningen. Ekspedisjonshistorie og geografisk historie knyttes i kapittel fire sammen med et mentalitetsperspektiv, gjennom å vise hvordan en nasjonalistisk ånd ble vekket gjennom annekteringen av Bouvetøya. I kapittel fem og seks står både politisk og økonomisk historie sentralt, sammen med et rettslig historisk perspektiv for å vise hvordan Norge tilslutt fikk godkjent annekasjonen rettsmessig.

2 Søken etter Bouvetøya

Antarktis var det siste kontinentet til å bli oppdaget, og det siste til å bli lagt til på verdenskartet. Helt siden 1500-tallet hadde det blitt sendt utallige ekspedisjoner sydover for å tilegne seg kunnskap om hva som kunne finnes der nede, og det var mange rykter om eksotiske land og store rikdommer. Derimot var ikke dette realiteten. I løpet av 1700-tallet ble det avkreftet at det var snakk om et varmt og eksotisk kontinent, når det ble oppdaget at det var det motsatte: iskaldt og ugjestmildt. I løpet av 1800-tallet ble det antarktiske fastlandet for første gang oppdaget, og det var rundt denne tiden at kontinentet fikk navnet Antarktis. Første gang noen satte fot på fastlandet var mest sannsynlig under den heroiske tidsalder. Carsten Borchgrevink, sammen med leder for ekspedisjonen Henrik Johan Bull, gikk i land på den nordligste delen av Victoria Land i 1895.¹ Dette er derimot omdiskutert, i og med at kaptein John Davis av en amerikansk selfanger i 1821 visstnok skal ha gått i land på et sted som kunne vært det antarktiske fastlandet. Uansett åpnet ekspedisjonene sydover opp for mange nye oppdagelser, og en av de mest omstridte oppdagelsene i Sørishavet var Bouvetøya.

2.1 Jean Baptiste Charles Bouvet de Lozier

I 1700-tallets Frankrike var det store rykter blant sjøfolk om en eksotisk sydhavsøy hvor de innfødte ikke måtte jobbe på grunn av øyas rikdommer. Disse ryktene stammet tilbake til 1500-tallet, mer spesifikt mellom 1503 og 1505: Når Binot Paulmier de Gonneville hadde funnet slik en øy under sin ekspedisjon, hvor han hadde tilbragt seks måneder. Dette landet kalte han Syd-India, men ble senere kjent som Gonnevilles land.²

Det er mye diskutert om hvilken øy Gonneville egentlig landet på. Noen kilder hevder han landet på Madagaskar, andre mener han driftet helt bort til den brasilianske kysten.³ Men det er størst sannsynlighet for at han havnet på nordkysten av Australia. Det ble gjort flere forsøk på å finne landet i tiden etter Gonnevilles oppdagelse, men på 1700-tallet var deler av Australia allerede oppdaget. Man trodde på denne tiden at Australia var et stort land som dekket hele den sydlige delen av verden, og holdt likevekten av Arktis. Før man visste at

---

¹ Mill, Hugh Robert. (1905). *The siege of the South pole*. New York: F.A. Stokes company, s.380-381

² Aagaard, Bjarne. (1930). *Fangst og forskning i Sydishavet Bd. 2: Nye tider*. Oslo: Gyldendal, s.450

³ <http://www.australiaforeveryone.com.au/maritime-gonneville.html>

dette var et eget kontinent, Antarktis, ble det mytiske kontinentet kalt Terra Australis.⁴ Myten om dette kontinentet var også en grunn for at utallige andre ekspedisjoner ble sendt ned til disse områder på denne tiden.

Jean Baptiste Charles Bouvet de Lozier var mannen som ikke klarte å hvile i fred uten å undersøke ryktene nærmere. Han foreslo i 1735 til “Compagnie des Indes” eller “Det Franske Østindiske Kompani”, å sende ut en ekspedisjon med ett eller flere skip for å gjenoppdage dette beryktede landet. Han fikk sitt ønske oppfylt og ble utnevnt til leder for ekspedisjonen, og gitt kommandoen over skipet *L'Aigle*. Det andre skipet som ble med på ekspedisjonen het *La Marie*, og kaptein Hay fikk kommandoen her. Skipene skulle seile sydover mot den 44° breddegrad, hvor dette eksotiske landet skulle finne sted. De skulle så annektere det, og bringe med seg hjem alle rikdommer de kunne finne, men slaver var ikke lov å ta.⁵ Hvis de ikke fant noe land på den angitte breddegrad, skulle de seile videre nedover til 55° S, og så opp igjen til 44° S.

Den 19. juli 1738 forlot ekspedisjonen Lorient i Frankrike, og satte kursen videre mot Kapp Verde på vestkysten av Afrika. Videre gikk turen til Santa Catharina på den brasilianske kysten, som de ankom 11. oktober samme år. Her forble de i to dager, før de satte kursen mot 44° S. Når de ankom punktet var det ikke noe land i sikte, derimot støtte de på tang og fugler. Dette skulle tyde på land i nærheten, men etter å ha loddet fant de ikke noen bunn og fortsatte ferden sydover. 15. desember støtte de på den første isen 48° S. Dette var tre store isfjell, og hvor lengre sydover de kom, hvor større ble fjellene. Dette fikk troen på at de nærmet seg land til å bli større, og ble styrket da man fikk selskap av seler og pingviner.⁶

1. januar 1739 ble det sett land i sikte, og det som senere ble gitt navnet Bouvetøya ble oppdaget for først gang. Derimot gjorde is og tåke at man ikke kunne se at dette var en øy. Og Bouvet som trodde dette var en forlengelse av datidens Terra Australis, gav den navnet “Cap de la Circoncision” og posisjonen mellom 54° 10' S og 54° 15' S.⁷ (Horsburgh skriver her 54°

---

⁴ <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803103151680>

⁵ Aagaard, 1930, s.450-458

⁶ Aagaard, 1930, s.450-458

⁷ Aagaard, 1930, s.450-458

8° S og 11° 10' Ø).⁸ Bouvet forsøkte flere ganger å gå i land, men ble stoppet av tett pakk-is, tåke og fralandsvind. Han forsøkte også å undersøke om landet hadde noen forbindelse med det sydlige fastlandet, men ble nok en gang stoppet av de samme faktorene. Etter tolv dager med gjentatte forsøk, konkluderte Bouvet med at dette stedet var ugjestmildt og uegnet for bebyggelse, og bestemte seg for å reise videre.⁹ Reisen gikk tilbake nordover på søken etter sikker havn, i og med at flere fra mannskapet hadde pådratt seg skjørbuk. Til tross for flere mislykkede forsøk på å komme i land og annektere det nyoppdagede landet. Og å konstatere om det var en forlengelse av fastlandet eller en øy, var reisen til Bouvet et gjennombrudd på flere punkter. Først og fremst at man etter Bouvet sin ekspedisjon kunne avskrive at det fantes noen eksotisk øy i Syd-Atlanteren. I tillegg oppdaget Bouvet mye hval, som tydet på et nytt område å søke etter nye fangstfelt. Dette var også første gangen det var registrert flattoppedede isfjell.¹⁰

Bouvet beskrev landet han så som høyt og dekket av snø, og det så ut til å strekke seg mellom tolv og 15 nautiske mil fra nord til syd. Fra hvor *L'Aigle* og *La Marie* lå, så det ut til at øya strakk seg åtte eller ti nautiske mil i nordøstlig retning, og seks eller syv nautiske mil i sydøstlig retning. Dette uten å kunne fastslå om det var en del av fastlandet eller ikke. Det eneste han kunne vite med sikkerhet var at landet var der.¹¹ Kaptein Hay beskrev landet som høyt og bratt, og fjellene for det meste dekket av snø. Hvor det ikke var snø, kunne det se ut til å være vegetasjon. Hay skrev videre at det så ut til å være formet mange vik og bukter, og at kysten var bratt så langt øye kunne se.¹²

2.2 James Cook

Det tok over 30 år før noen skulle undersøke Bouvets oppdagelser nærmere. På sin andre verdensomseiling mellom 1772 og 1775, bestemte kaptein James Cook for å lete etter “Cap de la Circoncision”. Den 22. november 1772 forlot han Kapp det Gode Håp med to skip: *Resolution* kommandert av han selv, og *Adventure* kommandert under kaptein Furneaux.

---

⁸ Horsburgh, James. (1841). *The India Directory, Or, Directions for Sailing to and from the East Indies, China, Australia, and the Interjacent Ports of Africa and South America. Vol. 1.* (5. utg). London: W.H. Allen and Company, s.109

⁹ Aagaard, 1930, s.450-458

¹⁰ Aagaard, 1930, s.450-458

¹¹ Aagaard, 1930, s.450-458

¹² Aagaard, 1930, s.450-458

Reisen skulle bære sydover, men på grunn av en storm den 6. desember ble de begge drevet østover ut av kurs. Fire dager senere støtte de på det første isfjellet 50° 40' S. Tre dager etter dette igjen var de på samme breddegrad hvor Bouvet hadde oppdaget "Cap de la Circoncision". Men på grunn av stormen var de ti grader øst av lengdegraden. Med ikke noe land i sikte, fortsatte de søket. Men ble stoppet av store mengder is den 14. desember. Tilbake i nærområdet hvor Bouvet hadde satt koordinatene, møtte ekspedisjonen på store antall med hval, sel, pingviner og fugler den 29. desember. Dette var tydelige tegn på at de måtte være i nærheten av land, men intet var å se. 2. januar 1773 var ekspedisjonen 285 nautiske mil syd for hvor "Cap de la Circoncision" skulle ligge. Men i og med at det fortsatt ikke var sett noe land, var Cook sikker på at Bouvet bare hadde sett et isfjell omringet av pakk-is.¹³ Hvis det skulle eksistere noen forlengelse av Terra Australis, måtte Bouvet ha oppgitt feil posisjon. Med dette gav Cook foreløpig opp sine søk og fortsatte jordomseilingen sin.

I 1774 skilte *Resolution* og *Adventure* lag, og sistnevntes kaptein Furneaux bestemte seg for å gi søket en ny sjanse. Men når han fortsatt bare noen få grader fra der hvor Bouvet hadde markert "Cap de la Circoncision" på kartet, ikke kunne se noe land, konkluderte han med at den påståtte forlengelsen av Terra Australis ikke kunne være annet enn en øy. Eller at Bouvet hadde, som tidligere påstått, blitt lurt av et isfjell på grunn av den tykke tåken.¹⁴

Året etter Furneaux, 1775, vendte Cook tilbake til området, etter å ha seilt rundt jorden i de sydlige farvann. Denne gangen overbevist om at "Cap de la Circoncision" var en øy, finsøkte han området på 54° 25' S fra 8° 46' Ø til 23° 22' Ø, mellom 18. og 23. februar. Uten noe hell eller funn, mente han nok en gang at Bouvet hadde blitt lurt.¹⁵

2.3 James Lindsay

I 1808 ble det kjent at to skip fra Enderby Brothers hadde lagt ut på en ekspedisjon, og seilt nedover kysten av Brasil. De to selfangerne *Snow Swan* og *Otter* var ledet av de to kapteinene James Lindsay og Thomas Hopper.¹⁶ Enderby Brothers var et sel- og hvalfangstselskap

---

¹³ Aagaard, 1930, s.458-465

¹⁴ Aagaard, 1930, s.458-465

¹⁵ Aagaard, 1930, s.458-465

¹⁶ Mill, 1905, s.92-93

stasjonert i London, og hadde gitt de to selfangerne i oppdrag å finne ”Cap de la Circoncision”. Etter å ha forlatt den brasilianske kysten sammen, mistet *Snow Swan* og *Otter* hverandre ut av syne, men fortsatte til tross for dette ekspedisjonen sydover. 6. oktober kunne Lindsay og *Snow Swan* skimte en øy i det fjerne, som de mente måtte ligge på 54° 19’ S og 4° 15’ Ø. Dagen etterpå var de så tett innpå øya at Lindsay med sikkerhet kunne si at midtpunktet lå på 54° 22’ S og fortsatt 4° 15’ Ø. Kaptein Hopper ankom øya som fikk navnet Lindsay fire dager senere, og meldte om at posisjonen var 54° 24’ S.¹⁷ (I følge Horsburgh 54° 16’ S og 6° 14’ Ø).¹⁸ Lindsay forsøkte flere ganger å finne en havn hvor han kunne ligge på anker, for så å forsøke å gå i land. Men etter flere søk og en tett innkommende tåke, fortsatte han reisen videre den 13. oktober.

Øya Lindsay støtte på så ut til å være litt over fire nautiske mil (fem miles) fra øst til vest, og omringet av is på nord og østsiden litt under tre nautiske mil (tre miles) ut fra land. Vestkysten høy og bratt, mens østsiden lav.¹⁹ Når de to selfangerne befant seg langs østkysten var de omringet av tusenvis av pingviner, og man kunne se en ismasse strekke seg langsetter 21 eller 24 nautiske mil. Lindsay skal “(...) ha berettet (...) at han så enten trær eller buskass på forskjellige steder i land.”²⁰

2.4 Terra Australis blir Antarktis

I 1819 ble det sendt ut en russisk ekspedisjon under ledelse av Fabian Gottlieb von Bellingshausen. De to skipene *Vostok* og *Mirnyi* krysset den antarktiske sirkel 26. januar 1820, som første siden Cook.²¹ Dagen etter seilte skipene ikke langt fra det antarktiske fastlandet, men i Bellingshausens loggbok står det ingenting om at det hadde blitt observert.²² Derimot satte han ut på en ny tur fra Sydney november 1820. Og den 28. januar 1821 ble det antarktiske fastlandet observert, syv dager etter å ha oppdaget Peter 1 øy. Dette landet fikk navnet Aleksanderkysten, men på grunn av at det senere ble oppdaget at det var en øy, heter

---

¹⁷ Aagaard, 1930, s.465-466

¹⁸ Horsburgh, 1841, s.108

¹⁹ Ross, James Clark. (1847). *A Voyage of Discovery and Research in the Southern and Antarctic Regions, during the years 1839-43. Vol. 2.* London: J. Murray, s.373

²⁰ Aagaard, 1930, s.466

²¹ <http://www.south-pole.com/p0000073.htm>

²² <http://www.south-pole.com/p0000073.htm>

den nå Aleksanderøya.²³ Derimot ligger denne øya så godt inntil den antarktiske halvøy, at den er sammenkoblet til halvøya med is. Etter Bellingshausens oppdagelse ble kontinentet referert til som Antarktis, og myten om Terra Australis falmet vekk.

2.5 Benjamin Morrell

Den første ekspedisjonen til å melde ifra om å ha gått i land på Bouvetøya, var kapteinen på den amerikanske hvalfangeren *Wasp*, Benjamin Morrell.²⁴ Til tross for at han forvekslet Lindsayøya med Bouvet “(...) fordi den (Bouvetøya) først blev sett av denne sjøfarer i oktober 1808”,²⁵ skal han ha sett øya 6. desember 1822. Han skal så ha seilt inn og sendt mannskapet med annenstyrmann i land morgenen etter. Øya skulle ifølge Morrell ligge på 54° 15’ S og 6° 11’ Ø.²⁶ Etter å ha ankret opp i bare ett døgn, dro Morrell videre den 8. desember.

Morrell fant i motsetning til hans forløpere god ankerplass på øyas vestside: Mellom øya og et stort antall isfjell. Ankerplassen som var vanskelig å komme seg til, var godt beskyttet fra vind. Morrell beordret en båt til å ta rundturen rundt øya for å se etter andre steder å komme i land. Derimot var det ingen andre steder enn ved ankerplassen det så ut til å være mulig, hvor landgang ble senere gjennomført. Enten skrånet kysten loddrett ned i havet, eller så var det loddrette klipper som stod i veien. Øyas vulkanske opprinnelse gjorde at klippene så ut som smeltet glass eller kompakt lava. I skråningene var det antydning til vegetasjon, og øyas høyeste punkt var dekket av pimpstein og hadde en høyde på 3000 fot (litt under 1000 meter). Bortsett fra all selen de fanget, var havet og øya overfylt av fisker og fugler.²⁷

2.6 George Norris

Den viktigste og mest sentrale ekspedisjonen for denne oppgaven er Enderby Brothers andre utsendelse for nok en gang å finne Bouvets “Cap de la Circoncision”.²⁸ Hvorfor den er viktig,

---

²³ <http://www.south-pole.com/p0000073.htm>

²⁴ Aagaard, 1930, s.467-468

²⁵ Aagaard, 1930, s.467

²⁶ Aagaard, 1930, s.467-468

²⁷ Aagaard, 1930, s.467-468

²⁸ Aagaard, 1930, s.468

er fordi den utløste uenigheten om hvem som var den rette okkupasent av Bouvetøya etter *Norvegias* annekasjon i 1928. Men dette skal vi komme tilbake senere. De to selfangerne *Sprightly* og *Lively* ble sendt ut med kapteinen av førstnevnte, George Norris, som ledet ekspedisjonen i 1825. Den 10. desember samme år, støtte de først på en øy på 54° 15' S og 5° Ø, og som en hyllest til Lord Liverpool gav de den navnet Liverpool Island.²⁹ Med flere mislykkede forsøk på å komme i land på grunn av bratte skrenter, dårlig vær og snø, fortsatte de nordøstover samme dag. Den 13. desember støtte de på en ny mindre øy på 53° 56' S og 5° 30' Ø, som fikk navnet Thompsonøya, her ble ingen landgang forsøkt.³⁰ Etter å ha rundet øya returnerte de to selfangerne tilbake til Liverpooløya, hvor de ankom sent 15. desember. Her fikk de endelig gått i land og heist det britiske flagget Union Jack, og tok landet til eie i Kong Georg IV sitt navn.³¹ Norris og selfangerne skal ha ligget på anker ved Liverpool i hvert fall åtte dager. Mer etter dette står det ikke skrevet om.

Norris sin beskrivelse av øya han støtte på og gav navnet Liverpool, er veldig lik Morrell sin. Øya så ut til å være 9 eller 12 nautiske mil fra nord til syd. Nordenden var høy og røff, sydenden lav, og midten høy og dekket av snø. På sydøstenden av øya var det et lite nes. De fant et sted å gå i land på vestsiden, og på vei inn mot land bestod bunnen av svart sandkornet gjørme. I tillegg ble en del fisk fanget som hadde en sterk likhet med torsk. Endelig landet de på sydvestenden, og okkuperte øya. Landgang var vanskelig på grunn av de bratte klippene som bølgene slo inn mot, og sydvestenden var det eneste stedet hvor dette var mulig å gjennomføre. Dette ble undersøkt ved at to båter ble senere sendt ut for å runde øya og møtes på vestenden. Øya hadde et tydelig preg av vulkansk aktivitet med sine store kløfter av lava som så ut som svart glass/gress, gjennomtrukket/stripet med hvitt.³²

2.7 James Clarke Ross

25. september 1839 ble det sendt to skip ut fra Gillingham i England under kaptein James Clark Ross sin ledelse. Ross hadde kommandoen over skipet *Erebus*, og kaptein Francis Crozier over *Terror*.³³ Målet med ekspedisjonen var å ta metrologiske målinger, og med seg

---

²⁹ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/32

³⁰ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/32

³¹ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/32

³² Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/32

³³ Aagaard, 1930, s.470-473

på turen fikk Ross med seg et hydrografisk admiralkart. Men på kartet var det bare Bouvetøya som var markert med et spørsmålstegn, noe som førte til at Ross ikke hadde noe kjennskap til verken Lindsay, Liverpool eller Thompson. Dette var noe han innrømmet i sin senere bok *A Voyage of Discovery and Research in the Southern and Antarctic Regions during the Years 1839-43* fra 1847.³⁴ Derimot når Ross etter fire år i Antarktis-området passerte i nærheten av hvor Bouvetøya sin posisjon angivelig skulle være, bestemte han seg for å gjøre et forsøk på å finne øya. Mellom 18. og 25. mars 1843 søkte han området hvor Bouvetøya sin posisjon var markert: Fra 54° 21' S til 54° 7' S, og fra 2° 50' Ø til 4° 36' Ø.³⁵ Men som mange tidligere ekspedisjoner før han, lyktes han ikke. Og han konkluderte som resten med at Bouvet de Lozier må ha sett et stort isfjell. Ross innrømmet derimot at han var i området på feil årstid for slike søk. At den optimale tiden å gjennomføre søket etter Bouvetøya, hadde vært desember.³⁶ Når Ross kom tilbake til England det samme året, fikk han vite om Lindsay og Norris sine oppdagelser av Enderby Brothers. Han ble da overbevist om at det måtte eksistere en øy og gjorde senere undersøkelser på dette. Undersøkelsene er nedskrevet i boken hans, og vi skal komme tilbake til dette senere.³⁷

2.8 Valdivia

Det var mange forsøk og gjenoppdagelser av øyer i Bouvet-området etter Ross, men derimot er ikke disse sentrale for de senere konsekvensene av *Norvegia*-ekspedisjonen. Derimot er det en ekspedisjon som er både sentral og viktig å nevne: Nemlig *Valdivia*-ekspedisjonen, som Lars Christensen senere baserte sine planer om *Norvegia* sin rute på. Denne ekspedisjonen ble planlagt og satt i gang av tyskeren Carl Chun, en zoolog fra Leipzig, med hjelp fra den tyske regjeringen i 1898.³⁸ *Valdivia* var en utrustet damper fra den Hamburg-Amerikanske linjen, som skulle gjennomføre dypvannsmålinger og andre typer forskning i Atlanteren.³⁹ Og med på ekspedisjonen var det både zoologer, botanikere og oseanografer. Derimot fikk damperen også i oppdrag å søke etter øyene Lindsay, Liverpool, Thompson og The Chimnies, og endelig få en konklusjon på om de eksisterte eller ikke. *Valdivia* dro ut fra Hamburg 1. august

---

³⁴ Ross, 1847, Vol. 2. s.371

³⁵ Ross, 1847, Vol. 2. s.371

³⁶ Ross, 1847, Vol. 2. s.374

³⁷ Ross, 1847, Vol. 2. s.371-374

³⁸ Aagaard, 1930, s.478-484

³⁹ Aagaard, 1930, s.478-484

1898 og ankom Cape Town den 13. november samme år.⁴⁰ Herfra ble kursen satt videre mot den såkalte "Bouvetgruppen". Det første området damperen ankom, var hvor Thompsonøya formodentlig skulle ligge. Uten noen antydning til land fortsatte ferden videre til hvor man trodde "Cap de la Circoncision" skulle ligge. Når heller ikke noe land ble sett her, fortsatte søket videre etter Lindsay og Liverpool. Her var det heller ikke noe som tydet på at det var land i nærheten, og ekspedisjonen bestemte seg for å søke mer vestover på 54° 20' S: Midt imellom de posisjonene som var tidligere angitt.⁴¹ Ved å gjøre det motsatte av både Cook og Ross, som søkte østover og aldri fant noe land i området, støtte Valdivia på en øy den 25. november. Øya fikk navnet Bouvet etter dens aller første oppdager, og posisjonen ble angitt til 54° 26' 4" S og 3° 24' 2" Ø.⁴²

Valdivia seilte rundt øya og kartla den i de dagene som ble tilbrakt her. Derimot var landgang umulig på grunn av den høye sjøen. Øya, som var omtrent fem nautiske mil fra øst til vest, var nesten femkantet. Fra nord til syd var den litt over fire nautiske mil.⁴³ Den var formet som en vulkan med en fordypning i midten, som var markert av to fjelltopper. Den høyeste toppen var på 935 meter. Hele østsiden var dekket av en isbre, som traff havet med en isvegg på 121 meter.⁴⁴ Resten av øya var ikke helt dekket av is, men det var mindre isbreer og bratte klipper på alle sider. Nord og vestsiden var en del brattere enn øst og sydsiden. Nordvest-hjørnet var lett gjenkjennelig ved at "(...) fjellets mørke farve blev fremhevet av to svære isbreer som rakk helt ned til sjøen, en på hver side av kappet."⁴⁵ I tillegg var det et flertall med skjær ut fra hjørnet opp til en nautisk mil ut fra øya. Nordspissen hadde en markant hulet klippe formet som en bro. Det sydvestlige hjørnet var markert med en liten holme, hvor klippene bak strakk seg opp mot 365 meter. Her ble det skrappt opp vulkansk mudder som var grått og bestod av tuff (en porøs vulkansk bergart) og basalt. Det nordøstlige endepunktet hadde en klippe som strakk seg 164 meter opp i været.⁴⁶ Kort oppsummert var øya bratt på alle sider, nesten helt dekket av isbreer, og omringet av isfjell og pakk-is.

---

⁴⁰ Aagaard, 1930, s.478-484

⁴¹ Aagaard, 1930, s.478-484

⁴² Aagaard, 1930, s.478-484

⁴³ Aagaard, 1930, s.478-484

⁴⁴ Aagaard, 1930, s.478-484

⁴⁵ Aagaard, 1930, s.481

⁴⁶ Aagaard, 1930, s.478-484

Etter å ha rundet øya og kartlagt den, skjønnte man at Norris sine beskrivelser av Liverpooløya var identiske med Bouvetøya.⁴⁷ Med dette i mente bestemte ekspedisjonen seg for å gi Thompsonøya et nytt forsøk. Men med uten at noe funn ble gjort, ble det konkludert med at øya ikke kunne eksistere, og ekspedisjonen vendte tilbake til Bouvetøya for så å dra videre på reisen.

2.9 Konklusjon

Når det kommer til oppdagelsene gjort i syd, blant annet Bouvetøya, har dette en historie langt tilbake i tid. Allerede i antikken mente greske filosofer at en masse i nord og i syd måtte stabilisere hverandre for å holde jordas likevekt. Derimot var det ryktene om et eksotisk land fylt med masse rikdommer i de sydlige strøk, som gjorde at så mange ekspedisjoner valgte å dra i denne retningen. Oppdagelsen av Australia i 1699 gjorde at man trodde at dette nye landet var balansemotparten til Arktis, og at det strakte seg utover hele det sydlige polområdet. Med fortsatt troen i at dette var et eksotisk land, satte Bouvet de Lozier ut på sin erfaring i 1739, hvor dette ble motbevist under hans ekspedisjon. Man skjønnte da at dette ville være en iskald klump, akkurat som i nord. At dette var så en forlengelse av Australia ble så motbevist under Bellingshausen sin befarings i 1820, når navnet på området gikk fra Terra Australis til Antarktis, som står for anti-Arktis.

Bouvetøya, etter å ha blitt oppdaget under Bouvet de Lozier sin ekspedisjon, ble senere oppdaget av utallige andre ekspedisjoner, som gav øya andre navn. På grunn av datidens dårlige og usikre posisjon-angivelse, trodde man at det var nye øyer som ble oppdaget de forskjellige gangene. Og det var først med *Valdivia*-ekspedisjonens oppdagelser at man kunne legge til grunne at både Lindsay, Liverpool og Bouvet var en og samme øy, noe man vet med sikkerhet i dag. Det som derimot fortsatt var usikkert, var om Norris gikk i land på Bouvet eller Thompson, og om han i så fall var den første. Dette spørsmålet vil vi komme tilbake til i kapittel fem, hvor dette er hovedtema for kapittelet.

---

⁴⁷ Aagaard, 1930, s.478-484

3 Norsk og britisk utenrikspolitikk og næringsinteresser fra 1905 til 1927

Fra og med Norge gikk ut av unionen med Sverige, ble det utenrikspolitiske apparatet bygget opp fra bunnen med to mål: Sikre Norges nøytralitet i tilfelle invasjon eller krig. Og å bygge opp en ny aktiv utenrikspolitikk for å få den norske økonomien opp og fram. Det første målet hadde allerede vært en del av den tidligere norske utenrikspolitiske kulturen, men da var også regelen å føre en passiv utenrikspolitikk. Med den nye aktive politikken var spørsmålet om hvilket land Norge skulle styrke sitt forhold med for å kunne fremme økonomien, samtidig som å sikre nøytraliteten. Valget stod mellom Tyskland eller Storbritannia, begge nasjoner som hadde stor interesse av å opprettholde Norges integritet og sikkerhet. Men med svenskens arbeid mot et knyttet forhold med Tyskland, ble det desto sterkere klart for Norge at det var Storbritannia man ønsket å knytte sterkere bånd med.

3.1 Oppbygning av Norges utenrikspolitikk etter 1905

Da unionsoppløsningen av Norge og Sverige trådte i gang i 1905, var det tid for den nye norske regjeringen å bygge opp et nytt utenrikssystem som baserte seg på norske skikker og tradisjoner. Mannen som fikk dette i oppgave var Jørgen Løvland. Som bondesønn fra Setesdal på Sørlandet, kom Løvland inn i politikken i parlamentarismens år 1884. Raskt klatret han seg oppover systemet, og 11. mars 1905 ble han statsråd under Christian Michelsens regjering. Den 15. juni samme år ble han utnevnt til utenriksminister.⁴⁸ Den første jobben Løvland fikk var å føre Norge ut av unionen med Sverige, hvor flere problemstillinger kom til syne. De nye omstendighetene krevde et tett samarbeid med Stortinget og regjeringen. Og noe av det første som måtte gjøres var å komme fram til hvilken ny styreform Norge skulle ha. Løvland var stor tilhenger av republikken, og kom fra et område hvor flertallet var for denne typen styre. Selv om dette var tilfellet, mente han at det måtte settes inn en ny konge, noe som ble dårlig mottatt i hans hjemtrakter. Uansett var dette på bakgrunn av at nordmenn flest fortsatt ville ha monarkiet i behold, i tillegg ville dette tjene utenriksinteressene best. Derimot var det stor misnøye med å akseptere Bernadotte-tilbudet

---

⁴⁸ Hem, Per Eivind. (2005). *Jørgen Løvland: Vår første utanriksminister*. Oslo: Det Norske Samlaget, s.316

fra svenskene, om at en svensk prins av Bernadotte-slekten skulle ta over den norske tronen. Derfor henvendte man seg i stedet til Danmark, og forespurte om Kong Carl XV sin dattersønn Prins Carl kunne ta over som konge i Norge.

Med dette valget ser man allerede at en vending mot britene som en viktig alliansepartner var i gang. For Prins Carl var gift med prinsesse Maud, datter av kongen og dronningen av Storbritannia. Med britene i bakhånd ville de norsk-svenske forhandlingene under voldsgiftsaken i Karlstad gå i en mer positiv retning for nordmennene. Som marineoffiser mente Prins Carl derimot at han ikke var riktig oppdratt for å ta på seg en så stor rolle, og Fridtjof Nansen ble sendt ned til København for å overtale prinsen. Det var viden kjent at Prinsesse Maud ikke trivdes i Danmark, og som følger av dette presset Kong Edward VII prinsen til å ta over tronen. Et annet problem var at den svenske Kong Oscar II måtte godkjenne avslaget på Bernadotte-tilbudet, før en eventuell annen kandidat kunne tre inn å ta over den norske trone. Med dette i bakhånd ville ikke Prins Carl av Danmark tre inn før forhandlingene mellom Norge og Sverige var ferdige, et valg både Kong Carl XV og Kong Oscar II hjalp ham med å ta. Dette gjorde at britene ikke ville blande seg inn før Prins Carl var på tronen, noe som førte til at Norge stod alene når det gjaldt voldsgiftsaken i Karlstad.⁴⁹

Sverige satte som krav under voldsgiftsaken at det mellom Norge og Sverige skulle være en demilitarisert sone langs grensen, og at de norske festningene skulle rives. Dette ble møtt med stor motstand i Norge, og etter hvert var begge land på randen av krig og rustet opp på hver sin side av grensen. Tilslutt måtte Storbritannia intervensere, og gi beskjed til de svenske myndigheter at de måtte ta en stilling i saken.⁵⁰ Med svenskene lite lystne på dette, fikk Norge beholde de to festningene Kongsvinger og Fredriksten. Etter Karlstad-forhandlingene trakk Kong Oscar II tilbake Bernadotte-tilbudet, som følger fikk Prins Carl komme til Norge og innta tronen under sitt nye navn Kong Haakon VII, den 28. oktober 1905. Norge sendte ut noter der man ba om andre lands anerkjennelse av selvstendigheten. Russland var raskt ute med å anerkjenne Norge som en egen stat den 30. oktober. Men når britene gjorde det samme fire dager senere, var tilfredstillelsen større.

---

⁴⁹ Hem, 2005, s.342-344

⁵⁰ Riste, Olav. (2001). *Norway's Foreign Relations. -A History*. Oslo: Universitetsforlaget, s.71

Etter at Karlstad-forhandlingene var ferdig og unionsforhandlingene begynte å roe seg, kunne Løvland begynne å bygge opp et nytt utenriksapparat fra bunnen av. Dette ble gjort med et tett samarbeid med Michelsens regjering, og med sentrale personer som Fridtjof Nansen og Benjamin Vogt, hvor begge hadde vært tett med på forhandlingene i Karlstad. Nansen ble sendemann i London, og Vogt ble sendemann i Stockholm. Sistnevnte er også sentral for oppgaven videre, da han tok over som sendemann i London i 1910.

Løvlands nye kurs innenfor Norges utenrikspolitikk var basert på Bjørnstjerne Bjørnsons eldre tradisjon “vi vil ingen udenrigspolitik have”.⁵¹ Dette handlet om å holde seg utenfor maktbalansen i Europa, allianser, og det som kunne føre til at landet ble dratt inn i en krig. Hvordan Løvland moderniserte denne tradisjonen, var ved å innføre at landet skulle stå nøytralt i fredstid også: Norge hadde et rikt næringsliv å tilby, hvor fangst, fiske, handel og sjøfart hadde vært til stede i norske tradisjoner i lang tid. Nå var det på tide å ekspandere dette næringslivet. Og for at dette skulle kunne florere, var landet avhengig av eksport og import.⁵² Dette var essensielt for at Norge skulle kunne stå på sine egne ben økonomisk, og her var en kraftig ført utenrikspolitikk avgjørende for at noe slikt skulle fungere. Handel, kommunikasjon og traktater var måten å skape nye relasjoner på, og dette skulle bli gjort gjennom et årvåkent og innflytelsesrikt statsapparat.⁵³

Løvlands politikk skulle ha “Alliansefrihet i fredstid, nøytralitet i krigstid, kombinert med en energisk handels- og næringspolitikk (...)”.⁵⁴ Altså holde landet isolert fra stormaktenes maktpolitikk, samtidig som det kunne ekspandere handelsmessig og ta landet inn i en stormaktpolitikk basert på næringslivsinteressene alene. Men før man kunne begi seg ordentlig ut på handelspolitikken, måtte det utenrikspolitiske apparatet ferdigstilles og nøytraliteten til landet sikres. Det nye utenriksapparatet bestående av et departement, diplomater og konsuler, stod ferdig og ble vedtatt med kongelig resolusjon den 24. april 1906. Derimot å sikre Norges nøytralitet viste seg å være en vanskeligere oppgave enn forventet. Eldre garantier ble utdaterte med unionsoppløsningen og måtte fornyes. Allerede i juni 1905 startet Løvland med å planlegge en ny garanti.

---

⁵¹ Hem, 2005, s.356

⁵² Hem, 2005, s.356-357

⁵³ Hem, 2005, s.356-357

⁵⁴ Berg, Roald. (1995). *Norsk utenrikspolitikk historie Bd. 2. Norge på egen hånd 1905-1920*. Oslo: Universitetsforlaget, s.54

3.2 Norge og Storbritannia: Sikkerhetspolitiske interesser

Politikken mellom Norge og Storbritannia på første halvdel av 1900-tallet bestod av traktater og forbund som skulle gjøre Storbritannia sentral i å sikre Norges suverenitet. Dette var en tradisjon som stammet helt tilbake til 1855, da Novembertraktaten ble satt i stand. Denne traktaten gikk ut på å sikre Norges suverenitet tilfelle en russisk invasjon av landet. Traktaten var mellom Norge, Sverige, Frankrike og Storbritannia, og ble framforhandlet i skyggen av Krimkrigen i 1855.⁵⁵ Når den norsk-svenske unionen ble opphevet i 1905, ble det stilt spørsmål om Novembertraktaten fortsatt var gyldig. Verken Frankrike eller Storbritannia så på dette som tilfelle, og utarbeidelsen av en ny traktat ble satt i gang. Som følge av dette ble Integritetstraktaten underskrevet i 1907.⁵⁶ En traktat som skulle sikre Norges integritet i tilfelle invasjon eller krenking av den norske suverenitet. Denne gangen stod kontrakten mellom Norge, Storbritannia, Tyskland og Russland.⁵⁷

Traktaten ble sett på som dårlig utarbeidet, med flere “hull”. Dette med bakgrunn i at Løvland hadde jobbet med å få i stand en sikring av Norge så raskt som mulig, for og så kunne bevege seg videre i oppbygningen av utenrikspolitikken. Traktaten nevnte ikke noe om Norges nøytralitet, bare at de tre stormaktene skulle stille med assistanse om Norges integritet var truet.⁵⁸ Dette hadde med Norges taktiske posisjon å gjøre: Om Storbritannia og Tyskland skulle havne i en krig, var britene avhengig av Sørlandet for å kunne oppnå en taktisk fordel. Det samme gjaldt Nord-Norge, som gjorde at Russland hadde direkte tilgang til Nord-Atlanteren om en eventuell krig skulle bryte ut. Dette skapte et dilemma: Om Norges nøytralitet skulle vedvare, betydde dette at verken britene, tyskerne eller russerne kunne innta norsk jord for å kunne avansere. Norge lå såpass taktisk til at ingen av stormaktene kunne gå med på dette, spesielt Storbritannia.⁵⁹

Utfallet ble at de tre stormaktene skulle bare stå for sikringen av Norges integritet, som i norsk bevissthet betydde at Storbritannia hadde garantien for Norges sikkerhet.⁶⁰ Som følger av at traktaten ble sett på som dårlig utarbeidet, og uegnet i sikring av Norges nøytralitet, ble

---

⁵⁵ Berg, Roald. (red.) (2008). *Selvstendig og beskyttet. Det stormaktsgaranterte Norge fra Krimkrigen til NATO*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS, s.19

⁵⁶ Berg, 2008, s.33

⁵⁷ Berg, 2008, s.45

⁵⁸ Riste, 2001, s.80

⁵⁹ Berg, 2008, s.41-45

⁶⁰ Berg, 1995, s.91-97

den sett på som ugyldig allerede i 1922. Dette var i lys av Folkeforbundet, som ble opprettet etter første verdenskrig ved fredskonferansen i Paris i 1919. Folkeforbundet markerte vendepunktet i norsk politikk, hvor man gikk fra en passiv og nøytral utenrikspolitikk til en kollektiv ført politikk. Dette vil si at Norge ikke lenger stod alene for å opprettholde fred på egen jord, men nå også verden over, og mellom de nasjonene som deltok i Folkeforbundet. Til tross for dette vendepunktet ble den passive politikken opprettholdt mot Storbritannia, som Norge så på som sin storebror og vokter.⁶¹ Derimot var det en periode før vendepunktet hvor både Norges nøytralitet, integritet, og ikke minst den voksende handelsflåten skulle testes til det ytterste: Den første verdenskrig.

3.3 Norge under første verdenskrig

De nye handelsalliansene etter unionsoppløsningen førte til en markant vekst innenfor skipingindustrien i Norge. Noe som viste til at ekspansjonen var lønnsom for den nye økonomien til landet. Men snart skulle den voksende industrien settes på prøve. I løpet av perioden etter unionsoppløsningen begynte stormaktene å ruste opp til en stor ny-teknologisk krig, og Storbritannia og Tyskland gikk inn et marint militært kappløp. Langs Norges kyst bedrev Tyskland store flåteøvelser i 1911,⁶² noe som gikk klart imot Norges syn på å holde seg nøytrale i stormaktsspillet. Ved utbruddet av første verdenskrig jobbet Norge hardt med å fortsette handelen slik den hadde vært før krigen. Dette til tross for at landets hovedpartnere innen handel, Tyskland og Storbritannia, kriget seg imellom. Dette var vanskelig på grunn av Tysklands forsøk på å blokkere britene fra å gjøre handel med minefelt i farvannet, og visa versa. Tyskland videreførte dette ved å føre ubåtkrig, som førte til at flere norske handelsskip gikk under i offensiven.

Mye av den nye nøytralitetspolitikken til Norge baserte seg på å holde en nøytral handel mellom stormaktene til tross for krig. Norge ville på denne måten kunne holde seg unna å bli dratt inn i krigen, og fortsette handelen og sjøfarten “normalt”. Hvis dette så skulle ende med at Norge allikevel ble dratt inn i krigen, ville “den britiske garanti” være en siste sikkerhet.⁶³ Under verdenskrigen var derimot den britiske overmakten til sjøs et hinder for den “normale”

---

⁶¹ Berg, 2008, s.45-48

⁶² Riste, 2001, s.89

⁶³ Berg, 1995, s.91-97

norske handelen. Hvis britene skulle begynne å føre en økonomisk krigføring, ville dette resultere i at Norge ble avskåret fra handelsinteresser over Atlanteren. Dette gjorde at Norge ikke kunne holde den likestilte handelen gjennom krigen, og måtte lene seg over mot en mer britiskvennlig handel. Altså måtte nøytralitetspolitikken vike for tilpasningspolitikken.⁶⁴

Etter hvert sto Ententene hardt på at alle handelsforbindelser med Tyskland skulle kuttes, dette inkluderte nøytrale land. Høsten 1918 ble den norske marinen også bedt om å stenge av sitt sjøterritorium, noe som førte til at det var vanskelig for tyske ubåter å komme seg ut i Atlanteren. Konsekvensene av Norges valg under første verdenskrig gjorde at landet ble i senere tid referert til som den nøytrale allierte av historikere, og som en stor bidragsyter til Ententenes seier i verdenskrigen.⁶⁵ Selve verdenskrigen for Norge markerer hvor utenrikspolitikken tok et steg videre for ekspansjonen og inn i stormaktspolitikken.

3.4 Økonomiske næringsinteresser

Norge stod for hele 79% av verdens hvalolje anno 1912, og den ble brukt til såpe, margarin og innenfor sprengstoffindustrien.⁶⁶ Likevel stod hval-eksporten for bare 4% av Norges skipsfart på denne tiden, men var en sentral faktor innenfor den økonomiske veksten i norsk næringsliv.⁶⁷ Fram til 1914 steg verdensproduksjonen av olje jevnt og trutt, men dette skulle få en vending ved den første verdenskrigs utbrudd. Allerede i 1917-18 hadde Norges hvaloljeproduksjon sunket fra 79 til ca. 32% på verdensbasis.⁶⁸ Dette var på bakgrunn av britiske krav til hvalfangstredier under krigen. Hvaloljen inneholdt glyserin, og i det herdede fett fra hvalen var det så mye som 10% som kunne brukes til ammunisjon.⁶⁹ Med dette krevde britene at det ikke skulle selges noe olje til Tyskland. Derimot var det i begynnelsen av krigen mye vanskeligheter rundt dette kravet, noe som endte i at Storbritannia truet med å ikke fornye fangstlisenser utgitt til de norske rederiene. Lisensen måtte fornyes hvert år,

---

⁶⁴ Berg, 1995, s.252

⁶⁵ Berg, 1995, s.249-250

⁶⁶ Berg, 1995, s.16

⁶⁷ Berg, 1995, s.17

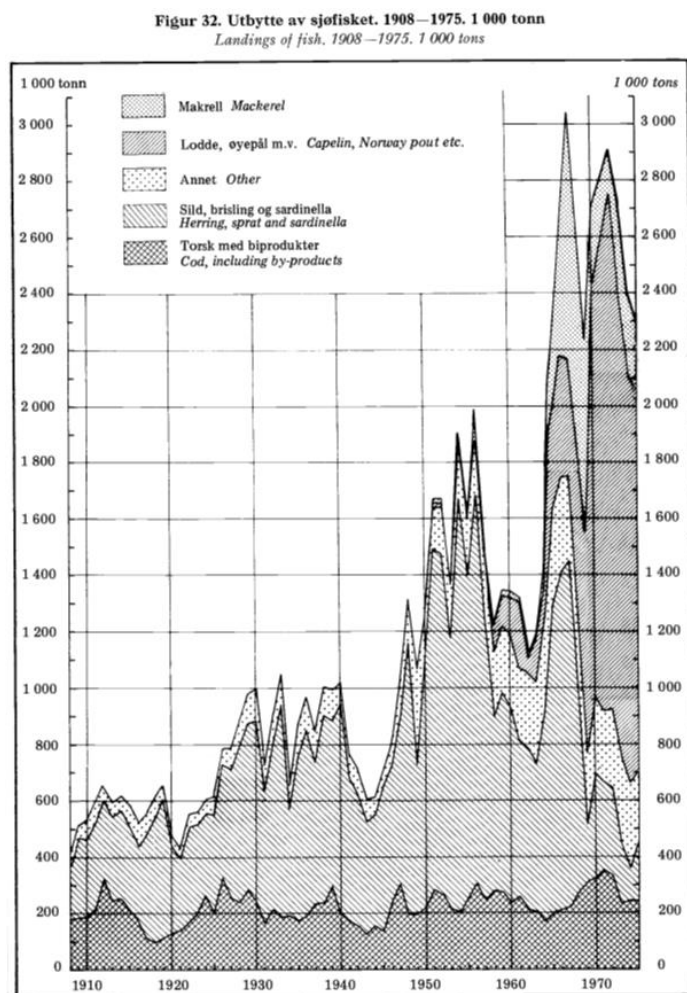
⁶⁸ Tønnessen, Johan N. (1969). *Den moderne hvalfangsts historie bd. 3: Opprinnelse og utvikling*. Sandefjord: Norges hvalfangstforbund, s.133

⁶⁹ Tønnessen, 1969, s.138

derimot hadde konsesjonene rundt Syd-Georgia en varighet på 21 år. Men på grunn av at det var krig, kunne disse brytes.⁷⁰

Med rederienes salg til bare en nasjon, kunne kjøperen så å si bestemme prisen selv. Prisen hadde en økning på mellom 7 og 8 pund per tonn fra sesongen før krigens utbrudd. Men krigen skapte svingninger i det britiske pundet, og dette gjorde at verdien ikke steg i det hele tatt.⁷¹ I tillegg gjorde en reduksjon i fangstmateriale at fangsten gikk kraftig ned i løpet av denne perioden. Disse faktorene sammen gjorde at det var lite kapital å innhente i løpet av krigen, og man håpet på at tiden etter krigen ville skape økonomisk oppgang.

Figur 1.

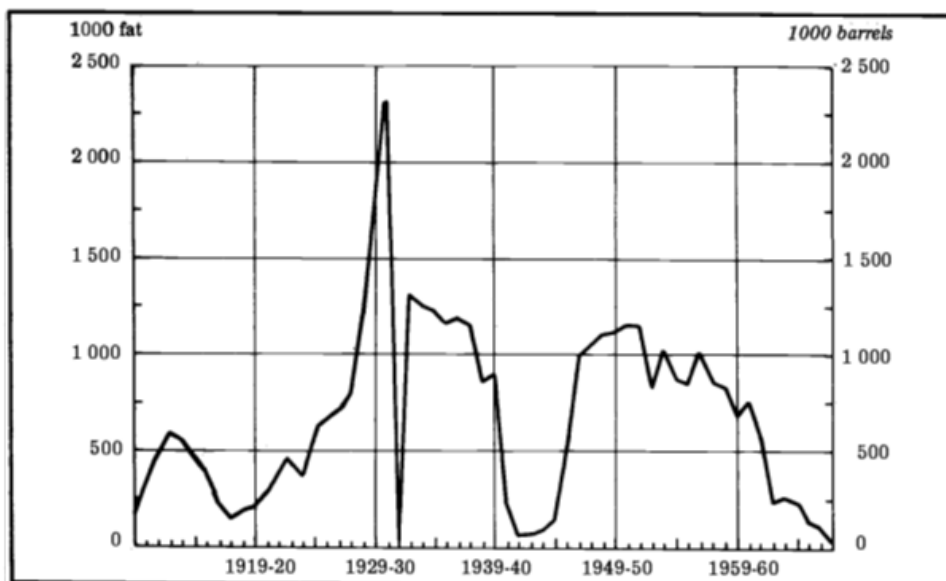
Bilde hentet fra *Historisk Statistikk 1978* s.169

⁷⁰ Tønnessen, 1969, s.144

⁷¹ Tønnessen, 1969, s.150-159

Figur 2.

Figur 33. Hvalfangst. Oljeproduksjon. 1909–10 til 1967–68. 1 000 fat
Whaling. Oil production. 1909–10 to 1967–68. 1 000 barrels

Bilde hentet fra *Historisk Statistikk 1978* s.170

I grafen over fangst og fiske i Statistisk Sentralbyrå sin bok *Historisk Statistikk 1978*, kan man se at produksjonen av hvalolje ikke gikk opp med det første etter verdenskrigen (se figur 2 ovenfor).⁷² Derimot gikk, til tross for en nedgang i begynnelsen, utbyttet av sjøfiske opp fra midten av krigen av (se figur 1 ovenfor).⁷³ De to etterfølgende hvalfangstsesongene, 1918-19 og 1919-20, var etterdønningene av krigen fortsatt å merke. Den første sesongen var man fortsatt usikker på om krigen var over, og prisene fra krigen ble beholdt. Men den store motgangen i denne bestemmelsen endte i at Den Norske Hvalfangstforeningen sendte formann Johan Rasmussen for å diskutere emne med det britiske Ministry of Food. Rasmussen fikk her presset prisene noe opp, men selvfølgelig ikke uten forbehold.⁷⁴ Sesongen 1919-20 var prisreguleringen noe normalisert, men mesteparten av produksjonen gikk fortsatt til Storbritannia. Med fastprisen borte og det britiske pundet på vei opp igjen så fremtidens salg av hvalolje positiv ut.⁷⁵

Men krigens konsekvenser viste seg å være negative. I Europa hadde nasjonene brukt opp alt av økonomi, og de hadde ikke kapitalen til å kjøpe de råvarene som trengtes. Prisen på

⁷² Norges Offisielle Statistikk XII 291 (1978) *Historisk Statistikk 1978*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå, s.170

⁷³ Statistisk Sentralbyrå, 1978, s.169

⁷⁴ Tønnessen, 1969, s.157-158

⁷⁵ Tønnessen, 1969, s.184-185

hvalolje gikk tilbake i et fall, og sesongen 1920-21 ble kalt en krise for hvaloljen. Fra denne sesongen steg prisen sakte oppover fram til 1924-25 sesongen, og det var vanskelige tider for hvalfangstnæringen. Men litt flaks skulle næringen vise seg å ha. Sesongen 1920-21 lagret man store mengder olje på grunn av den lave prisen. Derimot steg det britiske pundet i denne perioden, noe som førte til at rederiene akkurat klarte å holde tritt med kostnadene for fangsten. I tillegg økte den generelle mengden i fangsten, og 1921 til 1924 viste seg å være noen av de bedre fangstårene (se tabell 1 nedenfor). Fangstmengden, oljeprisen og det britiske pundets vekst i første halvdel av 1920-tallet, gjorde at verdensproduksjonen av hvalolje endelig begynte å bli høyere enn det den var i 1914. Dette kunne man først tydelig se i sesongen 1924-25 (på grunn av en nedgang i 1923-24 sesongen, før den gikk kraftig opp igjen).⁷⁶ Derimot snudde den stigende prisen og pundet i siste halvdel av 1920-tallet, mens fangsten så noen av sine beste år i produksjonen. Når oljeprisen og det britiske pundet sank, ble den norske kronen sterkere igjen.⁷⁷ Forandringene var ikke nødvendigvis negative, fordi det åpnet for at det ble billigere med fornying av skip eller modernisering. Dette kom godt med når hvalfangsten kom over i en ny periode: Den moderne pelagiske fangsten.

Tabell 1.

Tabell 127. Hvalfangsten *Whaling*

Sesong Season	Land- stasjoner Shore stations	Flytende kokerier Floating factories	Hval- båter Catcher boats	Sysse- lsetting ¹ Employ- ment ¹	Hval fanget <i>Whales caught</i>		Oljeproduksjon <i>Oil production</i>		Verdi av olje m. v. Value of oil etc.
					I alt Total	Antarktis <i>Antarctic</i>	I alt Total	Antarktis <i>Antarctic</i>	
							1 000 fat ² barrels ²		Mill. kr
1909—10.....	20	9	79	..	6 659	3 914	180	94	15,8
1910—11.....	24	22	102	..	11 263	6 183	323	171	22,0
1911—12.....	27	37	148	..	15 492	7 275	475	245	29,1
1912—13.....	24	32	149	..	18 186	7 707	590	316	36,0
1913—14.....	22	31	145	..	14 917	6 673	557	310	34,5
1914—15.....	16	17	94	..	10 626	6 742	471	355	28,2
1915—16.....	9	11	53	..	8 139	7 124	383	351	35,5
1916—17.....	4	5	29	..	4 394	4 265	230	225	34,2
1917—18.....	10	5	46	..	3 023	2 164	151	124	28,5
1918—19.....	9	5	51	..	4 012	3 107	189	162	34,4
1919—20.....	14	5	54	..	4 590	3 425	211	177	59,7
1920—21.....	5	7	35	..	6 240	5 761	279	266	37,0
1921—22.....	8	9	48	..	6 157	4 482	332	280	44,8
1922—23.....	10	13	70	..	8 738	5 651	439	347	66,0
1923—24.....	10	16	78	..	7 306	4 371	367	277	65,0
1924—25.....	16	19	113	..	12 247	6 450	597	418	94,0
1925—26.....	16	19	113	..	14 727	8 699	663	481	79,0
1926—27.....	12	18	108	..	12 754	8 410	689	558	57,8
1927—28.....	10	14	86	..	11 791	8 960	799	701	71,9
1928—29.....	8	24	110	..	14 996	13 993	1 210	1 164	108,5
1929—30.....	8	31	166	..	21 610	19 822	1 753	1 728	133,0
1930—31.....	5	29	160	6 446	25 952	25 269	2 317	2 292	149,6

Bilde hentet fra *Historisk Statistikk 1978* s.187

⁷⁶ Tønnessen, 1969, s.184-186

⁷⁷ Tønnessen, 1969, s.184-186

3.5 Pelagikerne mot de konsesjonerte

Den moderne pelagiske fangsten gikk ut på at hvalen, istedenfor å bli lagt langs slagsiden, ble tauet opp på baksiden av skipet, hvor utvinningsprosessen kunne ta sted. Den nye fangsten åpnet for at hvalfangerne ikke lenger trengte å forholde seg til land når oljen skulle utvinnes av hvalen. Dette gjorde at rederiene ikke lenger var avhengig av lisens og konsesjoner når fangstsesongen var i gang. Problemet med den pelagiske fangsten var at når fangsten ble konsesjonsfri, hadde man ikke lenger kontroll på hvalbestanden.⁷⁸ Samtidig som frykten for utrydding av hvalen ble større, hang flere nasjoner seg på, som før ikke hadde drevet med fangst. Dette skapte en stor splid mellom de som var veteraner på feltet, hvor den ene siden bestod av de som var for den pelagiske fangsten, mens den andre var for å fortsette med konsesjonene. Dette ble kjent som striden mellom “pelagikerne” og “de konsesjonerte”. Derimot kom utspringet av denne nye typen form for fangst samtidig som de britiske konsesjonene begynte å bli utdatert. Dette gjorde at den moderne pelagiske fangsten ble enda mer populær. I tillegg gjorde den at fangstradiusen ble forstørret, og man kunne utvide sine fangstfelt.

Til tross for at en stor brøkdel av den norske hvalfangsten gikk over til den pelagiske fangsten, var det flere norske hvalfangstredere som stod fortsatt på sitt om å fortsette med landbasert fangst, og å få konsesjonene fornyet. Dette gjorde at den pelagiske fangsten ikke slo ordentlig godt igjennom før siste halvdel av 1920-tallet, og etter børskrakket i 1929 eksploderte den.⁷⁹ Derfor var behovet for å få fornyet konsesjoner og finne nytt land fortsatt stor ut 1920-tallet, til tross for at en del av landstasjonene ble lagt ned. Under denne perioden ble hvalfangsten også mer konsentrert i områdene rundt Antarktis. Dette gjorde at det ble sendt ut flere ekspedisjoner for å forske på området og finne nye fangstfelt, samtidig som å okkupere eventuelt nyoppdaget land. Dette var med på å bidra til den kraftige territorielle ekspansjonen som skjedde på 1920-tallet.

---

⁷⁸ Tønnessen, 1969, s.248 og s.312-327

⁷⁹ Tønnessen, 1969, s.243

3.6 Utvidelse av sjøgrensen og ishavsimperialisme

Tiden etter verdenskrigen bar et preg av en aggressiv territoriell ekspansjon i Arktis- og Antarktis-områdene, og sjøgrensen som omringet kysten til visse stater og stormakter. Dette var en konsekvens av at gamle fangstfelt begynte å gå tomme, hvor man måtte lete etter nye felt for fangst og fiske, i tillegg til å prøve å utvide sine felt rundt sitt eget territorium. Det nyetablerte Sovjetunionen økte sine sjøgrenser til 12 nautiske mil i 1921,⁸⁰ og utstedte senere i 1926 et "(...) dekret basert på sektorprinsippet, som gjorde krav på alle områder nord for Sovjetunionen."⁸¹ Prinsippet gikk ut på at man strakk streker langs de ytterste grensene av sin nasjon opp mot polpunktet, og så krevde at alt uokkupert land innenfor de to linjene var under nasjonen. Dette var basert på canadierne sitt utgangspunkt i 1925, hvor de også gjorde krav på alle områder nord for Canada.⁸² Ekspansjonspolitikken tvang både Norge og Storbritannia til å slutte seg til ekspansjonen for å holde på næringsinteressene sine. Dette førte til en konflikt mellom de to landene angående sjøgrensen langs Norges kyst. Norge ville utvide sin territorielle sjøgrense fra 4 til 10 nautiske mil fra kysten, mens Storbritannia mente den skulle være 3 mil.⁸³ Sjøgrensekonflikten mellom Storbritannia og Norge ble en sak som skulle vare helt til andre verdenskrig.

I Arktis-områdene ble også Norge tvunget til å legge under seg land. Først valgte Canada å legge under seg en sektor av Arktis i 1925, hvor de norsk-oppdagede Sverdrupøyene lå. Russland fulgte etter med å legge under seg en sektor i 1926. I denne sektoren lå Frans Josef Land, som var en øy hvor flere norske selfangere hadde overvintret. Norge hadde allerede søkt om å få kontroll over Svalbard under Versaillestraktaten i 1919, og fikk overhøyhet i 1925.⁸⁴ Etter fulgte Jan Mayen, som ble annektert av Norsk Meteorologisk Institutt i 1929.⁸⁵

Dette fører oss videre i ekspansjonspolitikken, når det på siste halvdel av 20-tallet begynte et kappløp om å legge under seg mest mulig land i Antarktis-området og utenfor. Storbritannia var allerede godt i gang med blant annet å ha lagt en sektor av det antarktiske fastlandet under

---

⁸⁰ Fure, Odd-Bjørn. (1996). *Norsk utenrikspolitisk historie Bd. 3. Mellomkrigstid 1920-1940*. Oslo: Universitetsforlaget, s.113

⁸¹ Fure, 1996, s.114

⁸² Fure, 1996, s.114

⁸³ Fure, 1996, s.77-90

⁸⁴ Skagestad, Odd Gunnar. (1975). *Norsk polarpolitikk. Hovedtrekk og utviklingslinjer 1905-1974*. Oslo: Dreyer, s.27-29

⁸⁵ Skagestad, 1975, s.30-31

seg i 1923. Norge begynte også å vise en interesse for disse områdene på dette tidspunktet, og ble faktisk oppfordret av britene på 30-tallet til å legge under seg eventuelt nytt land i Antarktis-regionen, noe som førte til at Dronning Mauds Land ble annektert i 1939. Motivene bak oppfordringen og interessen var hvalfangstens stadige større konsentrering innenfor disse områder. En næring hvor de to nasjoner samarbeidet tett og hadde samme interesser. Innenfor anneksonsfronten som pågikk på Antarktis, var det tydelig at Norge og Storbritannia drev hverandre. Blant annet var Storbritannias annekasjon i 1923 en reaksjon på norsk økonomisk framgang. Dette med begrunnelse i en søknad fra et norsk hvalfangerselskap (Johan Rasmussen & Co) om britisk konsesjon for å utvide fangst i Rosshavet i 1922.⁸⁶ Storbritannia annekterte i stor grad de påløpende årene, også i tidligere britiske koloniers navn, som f.eks. New Zealand og Australia.⁸⁷ Det var først når Norge annekterte Bouvetøya i 1927, at de første motstridende interesser angående land i Antarktis mellom de to nasjonene kom til syne.

3.7 Konklusjon

Jørgen Løvland formet den norske utenrikspolitikken etter unionsoppløsningen med formål om å være nøytrale, men samtidig føre en sterk utenrikspolitikk for å kunne fremme norske næringsinteresser. Løvland ville at Norge skulle bli sterkere innenfor skipsfarten, hvor de allerede var på tredjeplass etter U.S.A. og Storbritannia.⁸⁸ Men den aktive næringslivspolitikken skulle ikke bli påvirket av stormaktenes konflikter.⁸⁹ For at dette skulle fungere måtte Norge få forsikret sin nøytralitet gjennom en traktat. Selv om den nye Integritetstraktaten var mellom Tyskland, Storbritannia og Russland, var det i all hovedsak sin gamle beskytter Storbritannia den norske regjering belaget seg på. Norge hadde jobbet jevnt med å skape relasjoner mellom nordmennene og britene, både eldre og nye. Først og fremst hadde begge nasjoner store næringsinteresser innenfor skipsfart og handel, og i og med at britene var fremst på dette feltet, var det viktig å kunne forbinde seg med nasjonen som virkelig kunne få skipsfarten større enn det den allerede var. Den nyeste relasjonen mellom Norge og Storbritannia var kongehuset. Gjennom innsettelsen av den danske Prins Carl hadde man gjennom hans kone og Norges nye dronning, skapt et blodsband mellom det britiske og

---

⁸⁶ Fure, 1996, s.135

⁸⁷ Fure, 1996, s.135

⁸⁸ Christensen, Stig H. og Christensen, Unn. (2017). *Christen Christensen: hvalfangst pioner i Sørishavet*. Oslo: Novus Forlag, s.14

⁸⁹ Berg, 1995, s.181-190

norske kongehuset. Dette gjorde at britene nå hadde en større interesse av å bidra til Norges sikkerhet.

Til tross for det harde arbeidet med å skape gode relasjoner for å sikre Norges nøytralitet, ble ikke dette utfallet av Integritetstraktaten. Når traktaten ble utarbeidet, var det allerede store spenninger i den europeiske maktbalansen, og Norge lå alt for taktisk til for å kunne nøytraliseres. Landets beliggenhet mellom Storbritannia, Tyskland og Russland, gjorde at det måtte være mulighet for de nevnte land å bruke kysten til Norge hvis det skulle bryte ut krig. Dette gjorde at traktaten ikke sikret Norges nøytralitet, men heller Norges integritet.

Utfallet av første verdenskrig viste at Integritetstraktaten feilet, og at stormaktenes økonomiske suverenitet påvirket norsk næringsliv i aller høyeste grad. Dette gjorde at norsk næringsliv ble en primærinteresse å ivareta for den norske regjering, og Norge skulle nå ekspandere. Første på listen som skulle gjøre Norge "stort og større"⁹⁰ var Svalbard. Etter å ha lagt under seg Spitsbergen, fortsatte Norge dette med å forsøke å utvide sine territorielle grenser på sjøen. Dette ble gjort som svar på stormaktenes utvidelser, og skapte flere motstridende interesser med Storbritannia. Til tross for dette var det også et tett samarbeid under ekspansjonen mellom de to nasjonene. Dette var hovedsakelig i Antarktis hvor Storbritannia startet å legge under seg sektorer, og Norge var størst på å drive med konsesjon- og lisensfangst i sektorene. Dette tette samarbeidet gjorde at Storbritannia ved flere senere anledninger foreslo at Norge skulle legge under seg land her også, men dette først i ettertid av annekteringen av Bouvetøya.

Derimot gjorde konkurransen innenfor den norske hvalfangsten at konsesjoner og lisenser ble vanskeligere å få godkjent. I tillegg la ikke britene sektorene under bare seg selv, men også tidligere kolonier som New Zealand og Australia. Dette var basert på sektorprinsippet, bare at linjene ble trukket sydover i stedet. At rederiene ble henvendt videre fra den britiske regjering til de overnevnte, skapte mye byråkratisk arbeid, og ventetiden for godkjennelse ble lenger. Når konsesjonene da i siste halvdel av 1920-tallet begynte å utløpe, skapte dette en søken etter nye steder å kunne installere landstasjoner. Det var dette behovet, sammen med den norske regjeringens prioritering av næringen, som førte til annekteringen av den allerede oppdagede øya Bouvet i 1927.

---

⁹⁰ Berg, 1995, s.303

4 Annekteringen av Bouvetøya

I løpet av siste halvdel av 1800-tallet og første halvdel av 1900-tallet, var moderne hvalfangst en viktig bidragsyter til norsk næringsliv. Fram til 1904 var det i Finnmark fangsten var størst, men samme år ble hvalen her fredet. Dette var også året hvor hvalfangerne begynte å bevege seg syddover mot Antarktis-områdene. Fire år senere begynte Storbritannia å okkupere landområder i Antarktis, og i løpet av 1925 hadde de okkupert de antarktiske øygruppene man hadde viten om.⁹¹ Dette gjorde det vanskelig for norske hvalfangere å drive fangst, på grunn av at man var avhengig av land: Når fangerne utvant oljen fra hvalen, bandt man hvalen langs slagsiden. Denne prosessen ble enklere når båten, eller skipet, lå i nærheten av land. I og med at nesten alt av landområder i Antarktis var britisk, måtte hvalfangerne søke lisens for å komme inn på de okkuperte landområdene. Men lisensene var dyre og økte for hvert år, noe som gjorde søken etter nytt uokkupert land stor. Det ble enda verre under rikskonferansen i London i 1926, hvor britene presenterte sine allerede satte sektorinndelinger “Ross Dependency” og “Falkland Islands Dependencies”.⁹² De to sektorinndelingene kunne framstå som om britene hadde planer om å legge under seg hele Antarktis.

Samtidig som fangsten i nord avtok, ble hvalfangstregionen flyttet fra Finnmark til handelsbyen Sandefjord. I 1912 var det 27 hvalfangstselskaper med til sammen 115 skip som holdt til i den nye regionen. Og blant disse igjen tilhørte fem selskaper til den unge rederen Lars Christensen.⁹³ Tallet på selskaper i Sandefjord hadde en stødig vekst fram til den moderne pelagiske fangsten startet i 1925, da antallet eksploderte og konkurransen ble større.⁹⁴ Dette gjorde at hvalfangerne var mye mindre avhengig av land. Men søken etter nytt land var fortsatt til stede, på grunn av at den moderne pelagiske fangsten ble sett på som ukontrollerbar. Dette med bakgrunn i at man ikke hadde kontroll over hvor mye hval som ble fanget, i tillegg til at man ikke fikk utnyttet det fulle av hvalens råstoffer. I og med at den moderne pelagiske fangsten ble sett på med skeptisisme, forholdt veteranene innen hvalfangsten seg fortsatt til konsesjonene. Og i september 1927 sendte Lars Christensen ut *Norvegia*-ekspedisjonen fra Sandefjord med planer om å annektere nytt land.

---

⁹¹ Tønnessen, 1969, s.268-274

⁹² Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

⁹³ Olstad, Finn. (1995). *Sandefjords historie Bd. 1. Strandsitter og verdensborger*. Sandefjord: Sandefjord kommune, s.214-219

⁹⁴ Tønnessen, 1969, s.219-226

4.1 Interessen for Sørishavet

Allerede på begynnelsen av 1900-tallet begynte Lars Christensen å få interesse for Sørishavet og hva som kunne befinne seg der. Han hadde vært med på å innlede den norske hvalfangsten i disse områdene sammen med sin far Christen Christensen i 1905. I hvalfangsten og skipsfarten var han godt kjent i og med at hans far var en av de største innenfor denne industrien i Sandefjord. Christen Christensen hadde blant annet startet opp det kjente Framnæs Mekaniske Værksted, hvor flere hvalfangere og andre typer skip hadde blitt bygd eller modernisert. På Framnæs hadde også hans oldefar Søren L. Christensen vært reder i tiden rundt 1845 når Sandefjord by ble etablert, noe som viser til at rederiblodet rente godt gjennom Lars Christensens årer. Født i 1884, gikk han allerede i løpet av 1890-årene inn i hvalfangstnæringen hos sin far, og i 1909 ble han dansk visekonsul i Sandefjord. Som en av de fremste familiene i Sandefjord giftet han seg inn i den rike familien Dahl, hvor hans svigerfar Thor Dahl eide flere hvalfangstredier og kokerier. Da Thor Dahl døde i 1920 og hans far Christen Christensen i 1923, tok han over for dem begge.⁹⁵ Dette gjorde han til den fremste forretningsmannen i 1920-tallets Sandefjord.

Etter å ha henvendt seg i 1922 til Dr. Gerhard Scott, som var med på Valdivia-ekspedisjonen i 1898, fikk Lars Christensen en spesiell interesse for Bouvetøya.⁹⁶ Det var på denne tiden han begynte å planlegge den første *Norvegia*-ekspedisjonen. Ekspedisjonen skulle søke etter øyene Liverpool, Lindsay, Thompson og The Chimnies, etter den hadde vært innom Bouvetøya. Bakgrunnen for interessen av området var basert på de tidligere ekspedisjonene til Bouvet de Lozier, Cook, Lindsay og Norris. Ifølge disse ekspedisjonene som var innom dette området, skulle det kry av hval der.⁹⁷ Lars Christensen ledet som nevnt på denne tiden rederiet *A/S Thor Dahl*, som tidligere hadde blitt startet og drevet av hans svigerfar med samme navn. Under *A/S Thor Dahl* lå blant annet hvalfangerselskapet *A/S Bryde og Dahls*.⁹⁸ Etter Odd 1- ekspedisjonen til Peter 1 øy i 1926- 27, begynte planleggingen av *Norvegia*-ekspedisjonen for alvor: Christensen tok kontakt med regjeringen, og søkte om fullmakt for å bemyndige kapteinen på ekspedisjonen til å annektere eventuelt nytt land ekspedisjonen kunne oppdage, på vegne av den norske regjering.⁹⁹ Dette ble godkjent med visse

---

⁹⁵ Bogen, Hans S. I. (1955). *70 år - Lars Christensen og hans samtid*. Oslo: Johan Grundt Tanums forlag, s.181

⁹⁶ Aagaard, 1930, s.491

⁹⁷ Aagaard, 1930, s.493

⁹⁸ Bogen, 1955, s.207

⁹⁹ Aagaard, 1930, s.491-496

forutsetninger: At landet ikke tidligere skulle være okkupert. Anneksjonen skulle gjøres av kapteinen med vitner, og det skulle erklæres hvilket område som ble annektet. Det norske flagg skulle heises, og det skulle tas i besittelse i kongens navn.¹⁰⁰

Etter å ha kontaktet myndighetene gikk Lars Christensen til innkjøp av damp- og seilskipet *Vesleper*, som ble bygget i 1919 og tidligere brukt til selfangst. Skipet var på 125 fot, veide 285 bruttotonn og kunne ha en last på 250 tonn. Med sine 350 hestekrefter hadde skipet en toppfart på 7 knop, hvis vinden ikke tok tak i seilene.¹⁰¹ Den gamle selfangeren ble brakt til Framnes mekaniske verksted hvor det ble bygget om og omdøpt til *Norvegia*. Blant annet fikk den en hvalkanon (til å skyte granatharpunen) i front, selv om skipet var lite i forhold til datidens kolossale hvalskip. Skipet ble også utstyrt med en dyphavsmåler på anbefaling fra Fridtjof Nansen, som kunne måle dybder ned til 2000 meter.¹⁰² Den 14. september 1927 ble *Norvegia* brakt ut av Framnes mekaniske, og lagt i havn i Sandefjord.¹⁰³ Nå var tiden inne for å la mannskapet borde og gjøre *Norvegia* klar for sin første ekspedisjon.

4.2 Mannskapet ombord på *Norvegia*

Harald Horntvedt var mannen som ble ansatt som kaptein på *Norvegia*. Han hadde tidligere vært bestyrer på hvalkokeriet “Thor 1” i Sørishavet, en erfaring som gjorde han godt kjent i disse farvann hvor ekspedisjonen skulle ta vei. Ukjent var han heller ikke med typen skip *Norvegia* var, siden han tidligere hadde vært fører av en selfanger i Arktis-området. I tillegg til dette hadde han også vært navigasjonslærer ved Sandefjord styrmannsskole.¹⁰⁴ Sammen med kaptein Horntvedt bestod mannskapet av 16 mann: Styrmann Nils Larsen, annenstyrmann Simon Søllyst, førstemaskinist Konrad Tønnesen, annenmaskinist Helge Paulsen, telegrafist Ivar Hansen, stuert Otto Nordnes, kokk Sverre Sørum, matrosene Sverre Larsen, Einar Gustavsen, Ole Gabrielsen, Sigurd Theodorsen, fyrbøterne Johannes Edvartsen og Trygve Solie, og til slutt forskerne Håkon Mosby og Ditlef Rustad.¹⁰⁵ I tillegg hadde de med en schæferhund ved navn Skrim. Håkon Mosby og Ditlef Rustad var med på skipet for å

---

¹⁰⁰ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁰¹ Aagaard, 1930, s.491-492

¹⁰² Aagaard, 1930, s.494

¹⁰³ Aagaard, 1930, s.496

¹⁰⁴ Aagaard, 1930, s.492

¹⁰⁵ Aagaard, 1930, s.492-495

gjennomføre vitenskapelige undersøkelser under ekspedisjonen. Håkon Mosby, oseanograf, meteorolog og amanuensis ved Det Geofysiske Institutt ved Bergen, hadde arbeidet under Fridtjof Nansen og var tidligere løytnant i det norske luftforsvaret (da flyvevesen).¹⁰⁶ Han skulle være ansvarlig for de metrologiske undersøkelsene som ble tatt på turen, som eventuelle dybdemålinger og undersøkelser på Bouvetøya, da ekspedisjonen endelig ville havne der. Ditlef Rustad var utdannet zoolog og ville stå for innsamlingen og varetagelsen av de biologiske prøvene og dataene som ville bli plukket opp på turen. Hovedgrunnen for at det var denne typen forskning som skulle bli gjennomført på ekspedisjonen, var ifølge Christensen først og fremst for hvalfangsten. Ekspedisjonen skulle se etter nye fangstfelt og nytt land, i tillegg til å gjenoppdage gamle fangstfelt og gammelt land.¹⁰⁷

4.3 Ekspedisjonen begynner

24. september 1927 kom mannskapet om bord, og to dager senere putret *Norvegia* ut av Sandefjord med Rotterdam som første mål for turen.¹⁰⁸ Skipet seilte gjennom ruskete regnvær ut i Skagerak og over til Nordsjøen, før landgangen i Rotterdam tidlig om morgenen den 30. september. Søndag den 2. november ble kursen satt mot St. Vincent (i dag Sao Vicente) etter tre dager i havn med småreparasjoner, lasting av 125 tonn kull og fylling av ferskvannstanken.¹⁰⁹ Etter 17 dager til sjøs ut i Nord-Atlanteren, via den engelske kanal, ankom *Norvegia* og mannskapet St. Vincent på ettermiddagen den 17. oktober.¹¹⁰ Her på vestkysten av Afrika forble ekspedisjonen liggende i tre dager, hvor proviant og nytt kull ble losset om bord. Således bar turen videre mot Cape Town, og ekvator ble krysset fra Nord-Atlanteren til Syd-Atlanteren. Etter 26 dager ute i Atlanteren med solfylte dager ankom *Norvegia* Cape Town klokka ni på kvelden den 14. november.¹¹¹ Etter ombordlossing av nye provianter og kull, la endelig ekspedisjonen kursen om ut mot Bouvetøya den 18. November. Mannskapet fikk i Cape Town med et nytt medlem, apen Emanuel. Han trivdes godt i selskap med skipshunden Skrim, og skulle være med på den lange turen videre. Reisen til Bouvetøya ville ta dem ca. 2670 km (1442 nautiske mil) fra Cape Town, og for å komme til øya måtte

---

¹⁰⁶ Aagaard, 1930, s.494

¹⁰⁷ Tønnessen, 1969, s.307

¹⁰⁸ Vestfoldarkivet, Arkiv: Skipsjournaler-Hvalfangstmuseet. Serie: F-Skipsjournal D/S Norvegia, F-L0080

¹⁰⁹ Vestfoldarkivet, Arkiv: Skipsjournaler-Hvalfangstmuseet. Serie: F-Skipsjournal D/S Norvegia, F-L0080

¹¹⁰ Vestfoldarkivet, Arkiv: Skipsjournaler-Hvalfangstmuseet. Serie: F-Skipsjournal D/S Norvegia, F-L0080

¹¹¹ Vestfoldarkivet, Arkiv: Skipsjournaler-Hvalfangstmuseet. Serie: F-Skipsjournal D/S Norvegia, F-L0080

både “The roaring forties” og “The furious fifties” krysses.¹¹² Dette er betegnelser britene brukte for den 40 til 50, og 50 til 60 breddegrad på den sydlige halvkule, for å beskrive det harde været som hjemsøker disse farvann. Bouvetøya ligger midt inne i “The furious fifties” på den 54 breddegrad, og 12 dager etter å ha forlatt Cape Town kunne *Norvegia* skimte øya rett forut i horisonten.¹¹³

4.4 Landgang på Bouvet

Etter at Bouvetøya var blitt observert ble kursen satt til vestsiden av øya. Rundt fem på ettermiddagen og syv nautiske mil fra øya ble motoren stoppet for å drive rolig inn. Klokket på kvelden hadde båten drevet fra syv til fire nautiske mil, og motoren ble startet igjen for å skifte retning. Tre nautiske mil senere var det stopp igjen. 200 meter fra øya ble dybdemåleren kastet ut, ingen bunn. Samtidig som dybden ble målt, ble øya og *Norvegia* dekket av en tett tåke som gjorde at landgangen måtte utsettes. Endelig, klokken 5 om morgenen den 1. desember 1927 lettet tåken, og man kunne begynne å se etter et sted å gå i land.¹¹⁴ Etter seks timer med leting ble ankeret kastet ut og en robåt satt ut. I robåten ble det satt en liten mini-bu som skulle rigges opp på land for å oppbevare fyrstikker, mat, medisiner osv. Klokken 13 på ettermiddagen ble Bouvetøya landgått og det norske flagget heist. Øya var nå annektert på vegne av den norske regjering.

Etter å ha kommet om bord igjen på *Norvegia*, sendte Horntvedt telegram til Oslo om at Bouvetøya var annektert. Christensen mottok nyheten dagen etter, og hastet med å videresende nyheten til den norske regjering. Regjeringen gav tilbakemelding om at dette måtte fortsatt bli holdt hemmelig, og at de ikke kunne ta det til ettertanke før full rapport var blitt tilrettelagt. Derfor måtte Christensen vente tålmodig på at ekspedisjonen skulle bli ferdig. Dette kunne ta en stund, i og med at ekspedisjonen skulle bli værende på Bouvet i en måned for å gjennomføre undersøkelser og kartlegging, til over nyttår.

---

¹¹² Aagaard, 1930, s.497-499

¹¹³ Vestfoldarkivet, Arkiv: Skipsjournaler-Hvalfangstmuseet. Serie: F-Skipsjournal D/S *Norvegia*, F-L0080

¹¹⁴ Vestfoldarkivet, Arkiv: Skipsjournaler-Hvalfangstmuseet. Serie: F-Skipsjournal D/S *Norvegia*, F-L0080

4.5 Bouvetøya

På øyas vestside kunne man fra *Norvegia* se 400 meter høye klipper med en isbre som dekket hele øya. Mannskapet kunne også se tydelig to topper, den høyeste var på 780 meter og ble gitt navnet Olav etter kronprinsen. Den litt lavere toppen ble oppkalt etter statsministeren, Lykketoppen. Det var først på den tredje *Norvegia*-ekspedisjonen, hvor Hjalmar Riiser-Larsen oppdaget fra flyet sitt at øya var vulkansk.¹¹⁵ Det var sjeldent opphold i området, og mannskapet på *Norvegia* opplevde bare to ganger i løpet av sitt besøk solskinnsvær.¹¹⁶ Selskap fikk de på øya også: både sjøløver, pelssel og pingviner var faste beboere her. Mannskapet gikk i gang med å plukke hundrevis av pingvinegg, som de laget omelett ut av når de kom tilbake ombord på skipet. En pelssel ble skutt og flådd, hvor eksemplaret ble tatt med tilbake til Sandefjord for å bli stoppet og stilt ut på museum.¹¹⁷ Mosby og Rustad gikk i gang med sine vitenskapelige undersøkelser rett etter anneksonsseremonien var ferdig. Stein ble hakket og vegetasjon plukket, og til slutt undersøkt. Etter at dette var gjort begynte roingen tilbake til *Norvegia*, og ankeret ble heist opp etter et godt omelettmåltid.

Norvegia beveget seg rolig i den høye sjøen som omringet øya. Samtidig foretok Mosby dybdemålinger med jevne mellomrom for å få kartlagt grunner.¹¹⁸ Både Mosby og Rustad fikk mer enn bare dybder, stein og vegetasjon å jobbe med i løpet av oppholdet. På en strand ble det funnet kjempetang som var opptil en meter lang. Mosby mente at tangen hadde mest sannsynlig drevet helt fra Syd-Georgia, hvor denne typen var vanlig. Rustad fikk en masse forskjellige arter å studere: sjøelefanter, tre forskjellige arter med pingviner, og ikke minst en sjelden art med pelsseler som fikk alle til å forundre seg.¹¹⁹ Det er denne typen pelssel som i 1930 ble fredet under utarbeidingen av lovene som gjaldt for Bouvetøya.¹²⁰ Hval ble også forsøkt fisket rundt omkring øya, ettersom både finnhval og blåhval ble observert. Men etter flere bom måtte man etter hvert innse at *Norvegia* ikke var bygd for hvalfangst. Kaptein Horntvedt nektet allikevel å gi seg, og fem dager etter landgang fikk de skutt en finnhval. Men granaten sprengte før den traff hvalen, noe som førte til at *Norvegia* ble hengende på slep etter hvalen til dagen etterpå, hvor da et nytt forsøk ble gjort på å skyte. Skuddet traff, og

---

¹¹⁵ Aagaard, 1930, s.514

¹¹⁶ Aagaard, 1930, s.508

¹¹⁷ Aagaard, 1930, s.510

¹¹⁸ Aagaard, 1930, s.513

¹¹⁹ Aagaard, 1930, s.520

¹²⁰ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

hvalen ble liggende å sprute blod på overflaten. Men så forsvant den ned igjen i dypet, og harpunen løsnet fra ryggen.¹²¹

4.6 Den norske regjeringen godtar anneksjonen

Den 3. desember støtte skipet på en grunne, hvor den dermed fikk tilnavnet *Norvegia*-grunnen. Dette førte senere til at *Norvegia* dro rett fra Bouvet til Syd-Georgia for å reparere skadene.¹²² Den 1. januar 1928 ble seilene heist, og mannskapet tok farvel med Bouvetøya, hvor de hadde tilbrakt den siste måneden. Neste sted på kartet var Syd-Georgia, hvor ekspedisjonen møtte sin slutt på grunn av skadene skipet hadde pådratt seg. Kaptein Horntvedt var bevisst på at lekkasjen *Norvegia* hadde fått måtte fikses fortest mulig, og la derfor søket etter Thompsonøya og The Chimnies på is. Reisen tok 22 dager, og 22. januar la *Norvegia* seg i havn i Grytviken på Syd-Georgia for reparasjoner.¹²³ Men 7 dager tidligere hadde man oppnådd radioforbindelse med Syd-Georgia, hvor full rapport om anneksjonen hadde blitt sendt inn.¹²⁴ Videre fra Syd-Georgia nådde rapporten Lars Christensen og den norske regjering i Oslo 17. januar. Nå var tiden inne for å diskutere om anneksjonen skulle godkjennes eller ikke. Regjeringen var splittet når det gjaldt saken, men allikevel ble anneksjonen tatt under kongelig krigsresolusjon den 23. januar. Dette med Ivar Lykke som stats- og utenriksminister.

Noter ble sendt ut til land omkring i Europa, men regjeringen var mest spent på Storbritannia, som var det landet som hadde størst grunn for å sende tilbake en protest. Dette med bakgrunn i kaptein Norris og hans mannskap på *Sprightly* sin okkupasjon i 1825. De gikk i land på en øy i samme område som Bouvetøya ligger, og tok den i den britiske kongens navn. Når Foreign Office mottok noten om anneksjonen ble først ingen protest gjort. Men allikevel forberedte den norske regjering seg på et negativt svar. Den 16. februar 1928 mottok regjeringen en note fra den norske sendemann i London, Benjamin Vogt. Colonial Office hadde sendt ut en protest hvor de mente at Bouvetøya ble underlagt Storbritannia hundre år tidligere. Dette endte med en heftig noteveksling, og en diskusjon om hvem som hadde

---

¹²¹ Aagaard, 1930, s.523-526

¹²² Aagaard, 1930, s.552

¹²³ Vestfoldarkivet, Arkiv: Skipsjournaler-Hvalfangstmuseet. Serie: F-Skipsjournal D/S *Norvegia*, F-L0080

¹²⁴ Aagaard, 1930, s.569

suverenitet over øya i de påløpende månedene. I tillegg hadde et annet hvalfangerselskap fra Sandefjord søkt om konsesjon fra britene rundt øya ett år tidligere, og det var dette som gjorde at regjeringen hadde vært splittet i sin avgjørelse.¹²⁵

4.7 Johan Rasmussen & Co

I januar 1927 ble det kjent for Johan Rasmussen & Co at Colonial Office hadde tilbudt konsesjon for fangst ved Bouvetøya til et britisk firma. Johan Rasmussen var godt kjent innenfor hvalfangermiljøet i Sandefjord, og gammel bekjent av Lars Christensen. Født som skipssønn i Stavanger i 1878, tok Rasmussen den juridiske veien og fullførte embetseksamen i 1901. Han begynte som fullmektig hos Peder Bogen, som på den tiden hadde akkurat startet med hvalfangst. Når Rasmussen vendte tilbake til Sandefjord i 1913 etter ti år i Christiania som forretningsmann, hadde Peder Bogen rykket framover i verden. Bogen var da eier av syv hvalfangerselskap som fanget i Sørishavet og rundt Antarktis.¹²⁶ Johan Rasmussen ble kompanjong i hvalfangstredereiet til Bogen, og tok over sammen med skipsreder Alex Lange når Bogen døde i 1914. Sammen stiftet de selskapet Johan Rasmussen og Alex Lange, som i 1922 ble forandret til Johan Rasmussen & Co når Lange døde og Torger Moe tok over som kompanjong.

Med nyss i Colonial Office sitt tilbud om konsesjon, søkte Johan Rasmussen lisens hos Colonial Office 9. februar 1927. 28. juni samme år mottok selskapet et lisensutkast fra Colonial Office, som ble tilbakesendt med endringer i slutten av august. To uker senere ble svar om enighet mottatt, og 17. januar 1928 mottok selskapet godkjent konsesjon.¹²⁷ Var det tilfeldig at både noten om annekteringen og konsesjonen for hvalfangst rundt Bouvetøya ankom samme dato? Johan Rasmussen hadde møtt Lars Christensen sommeren 1927, hvor de to rederne hadde utvekslet noen ord. Christensen hadde fortalt om sin hemmelige planlagte ekspedisjon til Sørishavet med *Norvegia* (da *Vesleper*), om hvordan ekspedisjonen skulle gå syd for Afrika, langs iskanten til Antarktis. Christensen hadde videre lagt fram ruten som

---

¹²⁵ Utenriksdepartementet (1928) *Møte for lukkede dører, Stortinget 16. mars 1928*. (Meld. St. 1-28 (16.3.1928)). Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/stortingsarkivet/moter-for-lukkede-dorer/1925-1939/280316.pdf>, s.15

¹²⁶ Vestfold Fylke (1920). *Sandefjord ved 75 aars jubilæet 1920*. Kristiania: Aktieforlaget Johannes Hanche, s.44-45

¹²⁷ Vestfoldarkivet, Arkiv: ARS-A/1040. Serie: E

skulle gå via Bouvetøya videre til Syd-Georgia, og så til Syd-Shetland. Johan Rasmussen hadde kommentert at selskapet hans var i gang med å få konsesjon og enerett om å fiske i området, og at Bouvetøya allerede var britisk. Christensen hadde bare nikked, hvorefter Rasmussen hadde tilbudt et samarbeid. Christensen hadde da bedt Rasmussen om å komme og besøke han på kontoret for ytterlige samtaler om emnet før de skilte lag.¹²⁸ Denne samtalen er bemerkelsesverdig fordi Bjarne Aagaard, god venn av Lars Christensen og sentral aktør i både annekseringen av Bouvetøya og den senere notevekslingen med den britiske regjering, skriver i sin bok *Fangst og forskning i Sydishavet bd. 2 Nye tider*, at verken Lars Christensen eller den norske regjering hadde kjennskap til søknaden om konsesjon når *Norvegia* la ut fra Sandefjord.¹²⁹ Møtet mellom Rasmussen og Christensen ble erindret av Torgeir Moe, Rasmussens kompanjong og venn, i et dokument til regjeringen.¹³⁰ På grunn av at dette utsagnet var noe som hadde kommet fra Torgeir Moe sin hukommelse, er det ikke sikkert at dette møtet nødvendigvis skjedde. Men det ville forklart hvorfor meldingen om annekseringen, og noten om godtatt konsesjon ankom på samme dato. Et annet spørsmål regjeringen derimot stilte seg, var om Johan Rasmussen i det hele tatt hadde søkt og mottatt konsesjon.

4.8 Bjarne Aagaard

Bjarne Aagaard ble født i Sandefjord i 1873. Han var både en merkverdig forretningsmann og skipsreder, og ledet blant annet det velkjente Farris-anlegget i Larvik fra 1914 til 1920.¹³¹ På 1920-tallet begynte han sin forfatterkarriere, hvor han satte seg godt inn i fangst og forskning i Sørishavet, som også var tittelen på boksamlingen han senere gav ut. Han bidro sterkt til planleggingen av *Norvegia*-ekspedisjonen, og var som nevnt en nær venn av Lars Christensen. I neste kapittel skal vi komme tilbake til hvor viktig Aagaard var for prosessen om å få Bouvetøya som norsk biland.

---

¹²⁸ Vestfoldarkivet, Arkiv: ARS-A/1040. Serie: E

¹²⁹ Aagaard, 1930, s.569

¹³⁰ Vestfoldarkivet, Arkiv: ARS-A/1040. Serie: E

¹³¹ https://snl.no/Bjarne_Aagaard

4.9 18-23. januar 1928: Avisene skriver

Den 18. januar sendte Norsk Telegrambyrå en note til London for å forhøre seg om rapporten om konsesjonen stemte. Colonial Office kunne her bekrefte at lisensen til Johan Rasmussen & Co var gyldig.¹³² Men før dette hadde avisene allerede begynt å skrive om de to hendelsene: Både i *Sandefjord Blad*, *Morgenbladet* og det engelske bladet *Northern Echo* kunne man lese om det nye fangstfeltet som var gitt til Johan Rasmussen & Co.¹³³ Derimot i *Sjøfartstidende* lød det en annen tone. Her ble det vurdert hvorvidt det måtte være en misforståelse at Johan Rasmussen & Co hadde fått konsesjon, i og med at Bouvetøya “(...) har henligget (...) herreløs (...) siden den i 1739 blev opdaget av franskmanden Bouvet.”¹³⁴ I tillegg ble det nevnt at Thompsonøya, som Norris oppdaget, sannsynligvis ikke eksisterte.¹³⁵ Videre var det skrevet en kort avhandling om *Norvegia*-ekspedisjonen og beskrivelsen av Bouvetøya. *Sjøfartstidende* var den eneste avisen som skrev om annekasjonen denne dagen, i motsetning til dagen etter, hvor handlingen skapte store overskrifter over hele landet.

Den 19. januar 1928 var avisene prydet av overskrifter som “En opsiktvækkende strid om Bouvet-øen”¹³⁶ og “Et større Norge!”¹³⁷ Aviser som *Arbeiderbladet*, *Tidens Tegn*, *Aftenposten* o.a. skrev både store og små artikler om saken. I artiklene var Johan Rasmussen & Co kritisert for at konsesjonen var feilaktig, og at britene aldri hadde hatt noe med Bouvetøya å gjøre.¹³⁸ Det var bare i *Nationen* at det var skrevet en spesifikk artikkel om Johan Rasmussen & Co, hvor overskriften lød som følger: “Et Sandefjord-firma faar koncession av England paa hvalfangst ved Bouvet-øen”.¹³⁹

20. januar ble preget av en litt annen stemning etter at det var blitt gjort klart at Colonial Office hadde godkjent konsesjonen. I de engelske avisene var det ikke akkurat store førstesideartikler om uenigheten, men små artikler i aviser som blant annet *Manchester Guardian* og *Daily Mail*, med titler som “Disputed Sovereignty”¹⁴⁰ og “Mystery of 2 Icy

---

¹³² Aagaard, 1930, s.570

¹³³ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen Serie: Z-L0002

¹³⁴ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, *Sjøfartstidende* 18. januar 1928

¹³⁵ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, *Sjøfartstidende* 18. januar 1928

¹³⁶ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, *Tønsberg Blad* 19. januar 1928

¹³⁷ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, *Arbeiderbladet* 19. januar 1928

¹³⁸ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002

¹³⁹ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, *Nationen* 19. januar 1928

¹⁴⁰ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, *Manchester Guardian* 20. januar 1928

Islands. Who owns them?”¹⁴¹. Det var tydelig at Bouvetøya ikke var en like stor hjertesak hos britene som hos nordmennene. Dette kan man se på størrelsen av artikkelen, og hvor langt bak den er plassert fra førstesiden. I Norge hadde saken derimot blåst enda mer ut av proporsjoner, og man kunne se at den var preget av en sterk nasjonalisme. Blant annet “En nasjonal begivenhet”¹⁴² og “Flagget”¹⁴³ var noen av titlene på artiklene fra 20. januar. Den sistnevnte artikkelen var trykket i *Morgenbladet*, hvor man også kunne lese en annen artikkel om Bouvetøya og hvordan britene gjorde krav på øya.¹⁴⁴ Dette var ikke helt riktig, men var sannsynligvis basert videre på at Colonial Office sin meddelelse om konsesjonen til den norske regjering, hvor det ble senere meldt fra om Norris sin okkupasjon av Bouvet i 1825.¹⁴⁵ For britene hadde foreløpig valgt å ikke komme med noe svar på noten, som den 19. januar ble sendt ut fra UD til Foreign Office, om at Bouvetøya var blitt annektert på veiene av den norske regjering. En observasjon *Tidens Tegn* hadde gjort, der tittelen på en artikkel lød “Den britiske regjering ønsker foreløpig ikke å uttale sig om anneksjonen av Bouvet-øen”.¹⁴⁶ Dagen etter hadde mediene roet seg ned igjen, og artiklene som ble skrevet handlet mest om Bouvetøyas historie, hvordan den så ut, og hva som befant seg på øya.¹⁴⁷

Det var mellom 18. og 21. januar at det var størst oppslag i mediene angående Bouvetøya. De påfølgende dagene tok regjeringsskiftet fra Lykke til Hornsrud over mediestormen. Når anneksjonen ble godkjent under kongelig krigsresolusjon den 23. januar, var det så vidt nyheten havnet i avisene.¹⁴⁸

4.10 Christensen og Rasmussen

Når det kommer til forholdet mellom Johan Rasmussen og Lars Christensen, er det viktig å få fram om det eksisterte noen form for fiendtligheter mellom de to store skipsrederne av Sandefjord. Konkurransen kan man nok garantere for at det var, i og med at de begge hadde tatt over hver sin side av de største rederiene som var i Sandefjord på denne tiden. Den ene hadde

---

¹⁴¹ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, Daily Mail 20. januar 1928

¹⁴² Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, Tidens Tegn 20. januar 1928

¹⁴³ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, Morgenbladet 20. januar 1928

¹⁴⁴ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, Morgenbladet 20. januar 1928

¹⁴⁵ Aagaard, 1930, s.572

¹⁴⁶ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002, Tidens Tegn 20. januar 1928

¹⁴⁷ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002

¹⁴⁸ Vestfoldarkivet, Arkiv: Lars Christensen. Serie: Z-L0002

samlet imperiene Dahl og Christensen, og den andre tatt over for hvalfangstrederen Peder Bogen, som var sett på som en av de fremste i verden. Derimot ser det ut til at selv om de endte opp som sterke konkurrenter, var det liten, hvis noen som helst form for fiendtligheter mellom Rasmussen og Christensen. Det kan virke mer som om de hjalp hverandre framover i verden. Da Christensen den 29. januar 1908 opprettet *A/S Kulkompaniet*, ble Rasmussen med i styret. Men nøyaktig tre måneder senere måtte han tre ut igjen på bakgrunn av at han skulle tilbake til Christiania i fem nye år.¹⁴⁹

I 1918 var Johan Rasmussen viseformann i Den Norske Hvalfangerforening, og fikk i oppgave å løse konflikten mellom Christensens svigerfar Thor Dahl og Hvalfangerforeningens egen formann, Tarald Dannevig. Nok en hendelse som kunne skapt konflikt mellom Rasmussen og Christensen, på grunn av deres tilknytning til hver og en. Derimot tok Rasmussen her ingen partisk side, og saken endte med at Dannevig meldte seg ut av foreningen. Utmeldelsen gikk over til at Dannevig også i 1919 gikk av som formann, hvor Rasmussen tok over stillingen.¹⁵⁰ Med den nye stillingen kom saken om å få vekk de faste prisene på hvaloljen britene hadde satt under første verdenskrig. Rasmussen og Hvalfangerforeningen ville på vegne av Thor Dahl og hans firma *Bryde & Dahls Hvalfangerselskab*, forhandle fram prisene med britene. Foreningen foreslo dette høsten 1918, når Dannevig var fortsatt formann.¹⁵¹ Thor Dahl var selvfølgelig sterkt imot dette på grunn av sin splid med formannen, og avslo forslaget. Men når forhandlingene endelig skulle foregå våren 1919 med The Ministry of Food, var Rasmussen blitt formann. Forhandlingene var en suksess, og prisene på oljen ble økt. Etter 1. juli skulle det bli fri omsetning. Dessverre fikk ikke Thor Dahl bli med på prisøkningen Rasmussen hadde forhandlet fram, og måtte lagre oljen fram til etter sommeren.¹⁵² Derimot hadde Thor Dahl ingenting imot Rasmussen etter dette, tvert imot var han nok begeistret over at hans fiende Dannevig hadde gått av som formann i foreningen. Men grunnen til at han ikke kunne selge oljen for samme pris som de andre rederiene, kunne han nok ta seg selv til å takke for, på grunn av spliden med Dannevig.

---

¹⁴⁹ Bogen, 1955, s.192

¹⁵⁰ Galteland, Odd. (2017). *Godthul Syd-Georgia 1908-1931: Thor Dahl hvalfangerselskap A/S' tidlige historie. Publikasjon nr. 38*. Sandefjord: Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum, s.139

¹⁵¹ Galteland, 2017, s.134-135

¹⁵² Galteland, 2017, s.135

Når den moderne pelagiske fangsten begynte, ble det som nevnt en splid mellom “de konsesjonerte” og “pelagikerne”. Dette hadde med at man var redd for at den moderne pelagiske fangsten skulle ha en negativ virkning på hvalfangsten, ved at man ikke hadde kontroll på hvor mye hval som ble tatt. “De konsesjonerte” fryktet en kraftig nedgang i hvalbestanden, og at nedgangen tilslutt ville ende i utrydning av hvalen og tomme hvalfelt. Både Lars Christensen og Johan Rasmussen var blant “de konsesjonerte”, og jobbet hardt og tett sammen for å beholde den landbaserte fangsten. På denne måten ville hvalfangsten ha en trygg fremtid. Derimot måtte begge etter hvert gi etter for den moderne pelagiske fangsten. Dette med grunn i at “de konsesjonerte” ikke lenger kunne holde følge med “pelagikerne” når det kom til konkurransen innenfor hvalfangsten. Den moderne pelagiske fangsten var dyrere på grunn av utstyr, og fangsten måtte derfor være stor for å kunne kompensere økonomisk. Derimot var den mer praktisk, og gav en større fangstradius. I tillegg var ventetiden for å få konsesjon og lisens ute av ligningen. Derfor ble mengden konkurranse bare større etter hvert som årene gikk. Til tross for en kraftig oppgang i siste halvdel av 1920-tallet, på grunn av billigere utstyr, slo ikke den moderne pelagiske fangsten ordentlig igjennom før i etter børskrakket i 1929. Når den pelagiske fangsten først da akselererte for fullt, kom den første loven for hvalfangst på frie hav i 1931.

I en note fra den engelske ministeren Francis Oswald Lindley i Oslo, til den britiske utenriksministeren Austen Chamberlain, skrev Lindley at Christensen og Rasmussen var fiender. Han skrev videre at Christensen under første verdenskrig solgte olje til tyskerne, til tross for det britiske krav. Rasmussen var derimot tro mot britene og holdt kravet gjennom hele krigen.¹⁵³ Det stemmer at *A/S Corral*, hvor Christensen satt i styret, solgte olje på det frie markedet under krigen, som endte med at selskapet fikk utbytte på over 100 %.¹⁵⁴ Derimot er det lite som tyder på at dette skapte noen konflikt med Rasmussen, men det gav nok et dårlig inntrykk hos britene.

Det som avgjør at det ikke var noen særlig splid mellom Rasmussen og Christensen under Bouvet-saken, var et brev sendt fra Christensen til utenriksdepartementet 17. april 1928. I brevet spesifiserte han at han ikke ville at de fordelene han hadde fått via annekasjonen ved

---

¹⁵³ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

¹⁵⁴ Bogen, 1955, s.200-201

Bouvetøya, skulle stå som noen hindring for at Rasmussen kunne gjennomføre fangst på og rundt øya.¹⁵⁵

Med dette i mente kan vi med ganske stor sikkerhet si at det var ingen fiendtligheter mellom de to skipsrederne. Rasmussen hadde heller ingen spesiell tilknytning til den britiske regjering, derimot var søknaden hans om konsesjon rent ut ifra interesser innenfor hvalfangsten. Og hadde det ikke vært Rasmussen som hadde søkt konsesjon, kunne det fint ha vært et annet norsk hvalfangerselskap, eller en annen nasjon. Christensen hadde heller ingen særegen status hos den norske regjering, og søkte om å kunne annektere land ut av interesser innenfor hvalfangsten han også, og fordi dette var måten å legge under seg et fangstfelt uten å måtte søke konsesjon utenlands. Til tross for at de begge var for å beholde konsesjonering innenfor hvalfangsten, var dette alene grunnet i å kunne kontrollere hvalbestanden. Derimot var det lenge et ønske blant rederiene om å kunne rive seg løs fra det britiske monopolet i Antarktis: En viktig faktor og grunn til at annekasjonen tok sted. Britene drev lite med hvalfangst i Antarktis-områdene, men tjente millioner på norsk aktivitet innenfor deres sektorer.¹⁵⁶ Det kan også virke som om de to skipsredernes motstridende interesser ikke har ført til noen konflikter mellom dem i ettertid heller, siden de begge jobbet side om side i flere tilfeller etter 1928. Blant annet ble begge sittende sammen i rådet i den nye Hvalfangerforeningen, da den gamle foreningen ble oppløst.¹⁵⁷ Senere ble begge konsuler i Sandefjord, Lars Christensen for Danmark, og Johan Rasmussen for Sverige.

4.11 Konklusjon

I dokumentet til regjeringen, hvor Torgeir Moes minne om møtet mellom Lars Christensen og Johan Rasmussen er nedskrevet, er det også snakk om en sammensvergelse mellom Lars Christensen og den norske regjering mot Johan Rasmussen & Co. Sammensvergelsen begir seg ut på hvordan Lars Christensen og regjering fikk en plutselig interesse for Bouvetøya når de fikk vite om at Johan Rasmussen hadde søkt konsesjon hos Colonial Office.¹⁵⁸ Dette er derimot vanskelig å forstå, på grunn av at Lars Christensens interesse for Bouvetøya og

---

¹⁵⁵ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁵⁶ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁵⁷ Tønnessen, 1969, s.329

¹⁵⁸ Vestfoldarkivet, Arkiv: ARS-A/1040. Serie: E

Sørishavet går helt tilbake til begynnelsen av 1920-tallet. Derimot kommer dette fra samme kilde som mente at Lars Christensen og regjeringen ikke hadde noen anelse om at søknaden eksisterte før Colonial Office bekreftet den: forfatteren Bjarne Aagaard. I tillegg var Bjarne Aagaard en nær venn av Lars Christensen, noe som kan ha påvirket bøkene hans. Dette gjør at både møtet Torgeir Moe erindrer, og det Bjarne Aagaard skriver om hvor langt tilbake Lars Christensens interesse går, ikke nødvendigvis er riktig.

Det man kan si med sikkerhet er at Lars Christensens interesse kom fra å slippe og måtte betale ut store summer til britene for fangstlisens. Men Johan Rasmussen sin interesse var også grunnet et nytt urørt fangstfelt, som lå ved Falklandssektoren til britene, hvor hvalbestanden var stor. Rett og slett hadde de to rederne forskjellige framgangsmåter for å sikre seg et fangstfelt. Dette gjør at sannsynligheten øker for at planleggelsen av *Norvegia*-ekspedisjonen startet tidlig på 1920-tallet. Derimot kan ekspedisjonen ha blitt sendt ut tidligere enn planlagt som følger av konsesjonssøknaden. Det er tvilsomt at Johan Rasmussen sin søknad til britene har gått regjeringen og Lars Christensen hus forbi i ett helt år. Denne tvilsomheten kan bekreftes i et annet dokument som viser til at Johan Rasmussen og Lars Christensen møttes for å diskutere et samarbeid den 30. november 1927, hvor Rasmussen gjorde det klart at han hadde søkt konsesjon.¹⁵⁹ Men dette var nesten to måneder etter at ekspedisjonen var sendt ut fra Sandefjord, og en dag før Bouvetøya ble annektert: noe som gjør at det ikke kan ha påvirket ekspedisjonen. Derimot er det bemerkelsesverdig at Lars Christensen kjøpte *Vesleper* i mars, bare en måned etter Johan Rasmussen sendte søknaden sin til Storbritannia. Hvis ekspedisjonen skulle ha blitt påvirket, måtte det ha vært i dette tidsrommet.

Et annet spørsmål som ble stilt ovenfor var om det kunne være tilfeldig at samme dag som nyheten om konsesjonen kom, nådde også den fulle rapporten om annekteringen regjeringen? Dette er nok riktig på grunn av at begge nyhetene kom fra to aktører som hadde lite med hverandre å gjøre. Grunnen til at rapporten om annekteringen ankom 17. januar, var fordi det tok de to dagene det tok for å få sendt telegrammet fra *Norvegia* (som da først fikk radiokontakt 15. januar) videre til Lars Christensen, og så til regjeringen. Derimot kom konsesjonen samme dato på grunn av at det var først da britene fikk sendt den godkjente lisensen til Johan Rasmussen & Co. Det var nettopp denne tilfeldigheten som skapte rabalder

---

¹⁵⁹ Vestfoldarkivet, Arkiv: ARS-A/1040. Serie: E

hos mediene, og fikk de til å spekulere. Tapet av Bouvetøya ville gå hardest utover Johan Rasmussen, som hadde startet et nytt selskap basert på planene sine: *The Bouvet Whaling Company*.¹⁶⁰

Det er vanskelig å si hvor mye lisenssøknaden og planleggingen av ekspedisjonen har påvirket hverandre opp til dagen de begge ble annonsert. I og med at nyheten om annekteringen av Bouvet nådde regjeringen den 2. desember året før, men ble behandlet som om det ikke hastet, er det stor sannsynlighet for at dette ikke akkurat var et kappløp. Men det er tydelig at de har hatt noe innflytelse på hverandre, selv om den er betydelig mindre enn hva den kan gi inntrykk av. Og på grunn av at noen av kildene er så partiske, er det vanskelig å sette fingeren på hvilken grad de har påvirket hverandre. Johan N. Tønnessen mente senere i sin bok *Den moderne hvalfangsts historie*, Tredje bind fra 1969, at ingen av partene visste om hverandres planer.¹⁶¹ Uansett, selv om begge var av norske interesser, måtte Rasmussen vike for den norske regjering, og omdøpe selskapet sitt til *The Viking Whaling Company*.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Vestfoldarkivet, Arkiv: ARS-A/1040. Serie: E

¹⁶¹ Tønnessen, 1969, s.366

¹⁶² Tønnessen, 1969, s.366

5 Første forhandlingsperiode

Med forhandlingene i full gang angående hvem som var rettmessige eier av Bouvetøya, var det ett spørsmål som stod som avgjørende fra begge sider: Om kaptein Norris hadde okkupert Bouvetøya eller en annen øy? Og om okkupasjonen i så fall var gyldig? Når det kom til å bevise sine konklusjoner av de to overnevnte spørsmålene, hadde begge sider brukt mye av den samme litteraturen som argumenter. Dette skapte problemer rundt hvem som da hadde tolket tekstene korrekt. Med mye krangel rundt dette problemet, er dette kapittelet dedikert til å løse spørsmålene som aldri nødvendigvis ble avgjort. Nå skal det sies at flere forfattere i ettertid av 1928 har kommet med en konklusjon på de to spørsmålene, og om hvem som hadde rett. Derimot er ikke disse akkurat objektive i sin analyse. Med dette i mente, betyr ikke det at de har feil konklusjon, heller at de ikke har hatt tilgang til alt av materiale og nyere forskning.

5.1 Perioden etter den kongelige resolusjon

Som tidligere nevnt var regjeringen splittet når det gjaldt Bouvetøya og om annekasjonen skulle anerkjennes. Den kongelige resolusjon ble vedtatt tilslutt den 23. januar 1928 på bakgrunn av visse forbehold. I en rapport fra en konferanse holdt i Utenriksdepartementet to dager før den kongelige resolusjon ble vedtatt, ble departementet nøye informert om hvordan situasjonen var. Blant annet fikk de en innføring i *Norvegia*-ekspedisjonen, planleggelsen, utførelsen, og ikke minst hvordan Lars Christensen og regjeringen mottok nyhetene. Med andre ord et kort sammendrag av forrige kapittel. I tillegg fikk de en kort anekdote om når øya ble oppdaget av Bouvet, og de påfølgende forsøkene. Norris ble også nevnt her, men derimot sies det rett ut at han gikk i land på Thompsonøya, og ikke Bouvet.¹⁶³ Nå skal det bemerkes at Thompsonøya står her med et spørsmålstegn etter. Uansett lyder rapporten videre at ifølge Rudmose Brown i *The Polar Regions* fra 1927, er Bouvetøya betegnet som ikke-okkupert land, og at Norris tok til eie både Liverpool og Thompson uten fullmakt fra den britiske regjering. Det var viktig at Bouvet ikke hadde blitt okkupert før, med bakgrunn i at Lars Christensen sin fullmakt var gitt med forbehold i at det var "(...) en selvfølge at bemyndigelsen kun gjelder land som ikke tidligere måtte være blitt okkupert i behørig

---

¹⁶³ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2 (aug. 1927-7 febr. 1928)

former av nogen annen regjering.”¹⁶⁴ Derimot er det slik at utsagnet til Brown ikke refereres til noen annen litteratur. I tillegg innrømmet han i et brev til Aagaard at han ikke hadde sett originaljournalen til Norris.¹⁶⁵ Men han kan ha brukt sin gode venn Robert Mills *The Siege of the South Pole* som forskningslitteratur til boken sin. Mill skrev nettopp om Norris sin okkupasjon av Thompsonøya, men var usikker angående Liverpool.¹⁶⁶ Brown henviste Aagaard til denne boken, refererte selv til den i sin egen bok, og sa at Mill har den eneste tilfredsstillende boka om antarktiske oppdagelser.¹⁶⁷ Mill nevnte derimot aldri at øya Norris gikk i land på, var tatt uten britisk godkjenning, noe vi skal komme tilbake til senere.¹⁶⁸

I perioden etter den kongelige resolusjon, ble det satt i gang nærmere forskning på det sistnevnte. Dette var fordi man forventet at hvis det skulle komme et negativt svar på annekasjonen fra Storbritannia, så ville nettopp Norris sin okkupasjon være bakgrunnen for dette. Lars Christensen forsket på historien til Bouvetøya sammen med Bjarne Aagaard, og hvilke grunner for at britene skulle mene at Bouvet var underlagt den britiske krone. Aagaard stod for mesteparten av forskningen, mens Christensen jevnlig rapporterte tilbake til regjeringen med nyheter og gjennombrudd. Grunnen til at det var Aagaard som stod for å finne kilder til å støtte norsk standpunkt vedrørende Bouvet, var ikke bare fordi han hadde mye kunnskap på dette feltet. Men som nevnt i forrige kapittel, var han allerede godt inne i et miljø med flere polarforskere som hadde et godt kjennskap til det sydlige polarområdets historie. Mill som ble nevnt ovenfor, var en god brevvenn av Aagaard. Og under hele perioden mellom da annekasjonen ble kjent for den norske regjering, til britenes godkjenning av annekasjonen i november 1928, utvekslet Aagaard jevnlig brev med Mill. Aagaard hadde også god kontakt med en brukthandel i London, hvor han blant annet kjøpte et Admiralty Chart fra 1839, og James Clark Ross sin bok *A Voyage of Discovery*.¹⁶⁹

Etter den kongelige resolusjon var vedtatt 23. januar 1928, henviste regjeringen seg til Lars Christensen med forespørsel om ikke Bjarne Aagaard kunne komme innom Utenriksdepartementet for å holde en konferanse angående Bouvetøyas historie. På dette

---

¹⁶⁴ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2 (aug. 1927-7 febr. 1928)

¹⁶⁵ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁶⁶ Mill, 1905, s.143-144

¹⁶⁷ Brown, R. N. Rudmose. (1927). *The Polar Regions: a physical and economic geography of the Arctic and Antarctic*. London: Methuen & Co. Ltd., s.227

¹⁶⁸ Mill, 1905, s.143-144

¹⁶⁹ <http://hvalfangstarkiver.no/annekteringen-av-bouvetoya/>

tidspunktet oppholdt Christensen seg i Oslo for å holde et nært øye med noteutvekslingen som pågikk. Han sendte så brev til Aagaard, og spurte om det var mulig for han å ta turen. Han la til at han hadde hørt fra kaptein Horntvedt vedrørende at skadene påført *Norvegia* var såpass ekstensive at ekspedisjonen måtte avbrytes. Aagaard svarte således Christensen med at han selvfølgelig skulle ta turen til Oslo, nå som han etter en liten sykdomsperiode hadde kommet seg på bedringens vei.¹⁷⁰ Han skrev også at Christensen måtte ta en titt på de vedlagte brevene utvekslet mellom han og Hugh Robert Mill, og videresende dem til UD. Aagaard mente at Mill var på Norges side når det gjaldt hvem som hadde krav på Bouvet, i tillegg til at han var den fremste briten innenfor kunnskap om øya. Bemerkesverdig i disse brevene var også at Mill innrømmet at han ikke hadde noen viten om hvor det kunne eventuelt finnes andre utdrag fra *Sprightlys* loggbok, annet enn hos Ross.¹⁷¹

Selv om den britiske regjering ikke gav noe svar rett etter noten om den kongelige resolusjon, hadde de en følelse av at Norge på dette tidspunkt ikke framstod som vennligsinnet mot britene. Det var mest sannsynlig den norske medias sterke nasjonalistiske artikler som lå bak følelsen. Og for å få slutt på denne troen ble det sendt en note fra den norske regjering til den britiske regjering den 25. januar. Notens forsikret seg om at Norge så på Storbritannia med “(...) de venskapeligste følelser(...)”¹⁷² og at “(...) en sådan følelse må bero seg på manglende kjennskap til opfatninger og stemninger her i landet.”¹⁷³ Den norske regjering forsikret seg også videre om at selv om det skulle inntreffe motsigende interesser mellom de to nasjonene, ville begge parter oppføre seg profesjonelt.¹⁷⁴

Mannen som skulle videreføre denne noten var Benjamin Vogt, den norske utsendelsen til London på denne tiden. Samme dag som han overførte noten om forsikringene fra Norge, gikk han inn i et møte med The Under Secretary of State i Foreign Office: Viseminister William Tyrrell. I dette møtet skulle Vogt forsøke å forebygge den eventuelle striden som kunne framstå mellom de to nasjoner, samtidig som å fremme sakene om Bouvetøya og hvalfangsten i Antarktis. Vogt sendte så en note til den norske regjering hvor han fortalte at han fremmet Norges sak, og hadde påpekt til Tyrrell at hvis det var noen som hadde noe å

---

¹⁷⁰ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2 (aug. 1927-7. febr. 1928)

¹⁷¹ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2 (aug. 1927-7. febr. 1928)

¹⁷² Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2 (aug. 1927-7. febr. 1928)

¹⁷³ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2 (aug. 1927-7. febr. 1928)

¹⁷⁴ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

gjøre på øya, så var det nordmennene. Norge var verdensledende innenfor hvalfangsten, og hadde initiert fangsten i Antarktis. Tyrrell hadde bemerket dette som et godt poeng, men kunne fortelle at det ville hvert fall ta en uke før det kom noe svar fra britene. Vogt fortalte videre i noten at han trodde den britiske regjering ville fortløpende stoppe med den avvisende holdningen de hadde vist hittil. Og om det skulle bli noen motsigende interesser vedrørende Bouvet-spørsmålet, ville ikke dette påvirke internasjonalt.¹⁷⁵ Vogt kunne også meddele til den norske regjering at de engelske mediene hadde en relativt lystig tone i artiklene som handlet om Bouvet: Noen til og med støttet norske interesser.

5.2 Svaret på anneksjonen

Fra og med da den norske anneksjonen om Bouvetøya nådde britisk viten 19. januar 1928, jobbet britene med å gjøre klart et svar til den norske regjeringen. Dette var en sak som måtte være vanntett ifølge den engelske ministeren i Oslo, Francis Lindley, hvis svaret ikke skulle være en godkjennelse av anneksjonen. Lindley beskrev i sin note til det britiske departementet påfølgende dag, at artiklene produsert i norske aviser hadde et nasjonalistisk preg over seg.¹⁷⁶ Videre skrev han at avisene mente at den britiske regjeringen hadde misforstått, i og med at Bouvetøya var ingenmannsland, og at hvalfangst i Antarktis var av en uvanlig høy interesse i Norge på dette tidspunkt. Svaret Lindley fikk fra Storbritannia lød: at det var et faktum at Norris hadde tatt Bouvetøya under formell okkupasjon, som det stod skrevet i loggen til *Sprightly* hos Admiralty.¹⁷⁷ Lindley ble også her bedt om å ikke røpe dette om han skulle bli henvendt fra norsk side angående saken. Det var tydelig her at den britiske regjering planla å trå forsiktig, og bygge opp en sterk sak før de sendte en note med avslag på anneksjonen. I en full rapport til Sir Austen Chamberlain (Storbritannias stats- og utenriksminister), skrev Lindley mer utfyllt om informasjonen ovenfor. Han la vekt på at den norske regjering med sikkerhet visste at Bouvetøya befant seg utenfor de britiske sektorene, hvorpå han drøftet over problemet med den moderne pelagiske fangsten. Her mente han at Norge og Storbritannia med like interesser kunne jobbe tett sammen mot den nye fangstteknikken, i tilfelle øya skulle bli norsk. Han røpte også at han fikk vite om nyheten om *Norvegia*-ekspedisjonen den 6.

---

¹⁷⁵ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁷⁶ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

¹⁷⁷ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

desember 1927, da den britiske regjeringen hadde også fått høre om den.¹⁷⁸ Dette viser til at saken mot den norske annekasjonen av Bouvetøya hadde blitt forberedt siden den tid.

I slutten av januar begynte Foreign Office og Colonial Office å samarbeide om å sette opp en komité som skulle behandle saken om Bouvetøya. I denne komiteen sendte British Admiralty inn sin hydrograf fra marinen for å kunne svare på visse sentrale spørsmål. De tre spørsmålene med svar var:

QUESTIONS.

1. When was the annexation of Bouvet Island first mentioned in Admiralty Sailing Directions?
2. From what source was the information of Norris' account of his annexation taken?
3. From what source was similar information as (...) in Ross' "Voyage to Southern and Antarctic regions" Vol.II, obtained?

REPLIES.

1. In Supplement dated 1905 to 1901 Edition of Africa Pilot Part II, and in the next complete edition of this pilot published in 1910. (...)
2. From a manuscript in this Department on which is written - "Copied from the log of the Smak "Sprightly", George Norris, Master in November and December 1825. Communicated by Messrs. Enderby in November 1826". it would appear that Messrs. Enderby sent the "Sprightly's" log to this office, this information was there extracted and the original returned to the owners.
3. It is considered that Ross copied his information from the same source as in (2), but as there are slight differences in detail in his account, it is thought that he slightly edited the extracts which he published. (...) ¹⁷⁹

De neste to ukene begynte den nye komiteen og forberede et svar til annekasjonen, og den 16. februar 1928 kom det endelige svaret fra Foreign Office til Vogt, som videreførte det således til utenriksdepartementet. Svaret var som forventet: imot annekasjonen. Britene bemerket seg at Bouvetøya ble okkupert av George Norris i 1825. Og siden Lars Christensen skulle annektere uokkupert land, var annekasjonen ugyldig.¹⁸⁰ Norris sin okkupasjon ble referert til i James Clark Ross *A Voyage of Discovery*, og British Admiralty sin kartguide *Africa Pilot* fra 1905 og 1910. Med andre ord brukte britene spørsmålene og svarene fra hydrografen ovenfor, for å fremme sin sak.

---

¹⁷⁸ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

¹⁷⁹ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

¹⁸⁰ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

Kort fortalt er det mye litteratur som mener forskjellig angående om Norris tok formell okkupasjon av Bouvetøya eller ikke. I Ross sin bok fra 1847, som britene refererte til i noten, er det uklart om hvilken øy Norris gikk i land på. Hos *Africa Pilots* vedlegg fra 1905 til 1901 utgaven, er det Liverpooløya Norris annekterte, som nettopp er det britiske argumentet. Men i den afrikanske guide-boken står det at Norris heiste flagget den 10. desember, forlot øya, og så vendte tilbake til øya den 16. Desember.¹⁸¹ Dette er som vi skal se nedenfor ikke korrekt. Benjamin Vogt forsket videre på en uttalelse fra Johan Hjort sin artikkel i *Dagbladet*, om at Edward Stanford i sin bok *The Antarctic Region* fra 1921, hadde markert “Bouvet or Liverpool Island”¹⁸² som britisk, noe som viste seg å stemme. Derimot er det utallige andre litteraturer som ikke betegner Bouvetøya som britisk, inkludert britiske forskere som Brown og Mill. Uansett er det ikke viktig hvor mye forskningslitteratur hver side av saken hadde å henvise til, for mest sannsynlig hadde det endt ganske proporsjonalt.

I perioden etter det britiske svaret på annekasjonen fant Bjarne Aagaard store mengder med litteratur, der svaret om Bouvet var underlagt noen nasjon eller ikke, var forskjellig. Det stod til og med på et tysk kart at øya var tysk og okkupert av *Valdivia* i 1898.¹⁸³ Dette viser til at det er bedre å stille de tre spørsmålene som Bjarne Aagaard gjorde i *Fangst og forskning i Sydishavet*:

- “a) Er Bouvetøen identisk med Liverpooløen?
- b) Gikk Norris i land på Liverpooløen?
- c) Tok den britiske regjering Liverpooløen formelt i besiddelse i 1825?”¹⁸⁴

5.3 Bouvetøya og Liverpool samme øy?

De første to tiårene av 1900-tallet ble det diskutert om Bouvet, Lindsay, Liverpool og Thompson virkelig eksisterte, og i så fall om hvor deres faktiske posisjoner var. Dette var på bakgrunn av at 1800-tallets posisjonsmålinger ikke var nøyaktige, og det var stor sannsynlighet for at de hadde en viss feilmargin. I tillegg var det et spørsmål om at Bouvet, Lindsay og Liverpool var en og samme øy. Dette var basert på at posisjonene deres var så

---

¹⁸¹ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁸² Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁸³ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁸⁴ Aagaard, 1930, s.574

nærme hverandre. Bouvet hadde satt sin posisjon på 54° 10', Norris med 54° 15', og Lindsay med 54° 22',¹⁸⁵ til tross for sin faktiske posisjon i dag på 54° 25' S. Diskusjonen om Thompsonøya ble derimot satt til side til fordel for de tre andre, og dens eksistens betvilt helt fra starten av.

James Horsburgh i sin bok *The India Directory*, femte utgave fra 1841, var en av de tidligste til å ta opp dette spørsmålet. Uten å ha drøftet noe særlig over saken, konstaterte han fort at både Bouvet, Lindsay og Norris hadde sett samme øy. Han nølte heller ikke med å skrive at Norris gikk i land på Liverpool:

There is reason to believe, that no person ever landed on Bouvet Island until Dec. 16th, 1825, when a whale boat from the Sprightly landed, and took formal possession of it in the name of King George the Fourth, and named it Liverpool Island, but the name of its first discoverer, Bouvet, ought not to be transferred.¹⁸⁶

Til tross for at Horsburgh allerede i 1841 hadde identifisert de tre øyene som en og samme, var Bouvetøya fortsatt ikke markert med noen nasjonalitet på britiske Admiralty Charts i 1914.¹⁸⁷ Men hvorfor var dette tilfelle?

Grunnen var at den britiske regjering foreløpig ikke hadde tatt anliggende opp til diskusjon. Men i 1917 ble det satt opp en komité av Admiralty for å vurdere dette, og samme år kom de ut med en rapport som het "Bouvet, Lindsay and Thompson Islands: Existence and Position".¹⁸⁸ I denne rapporten ble det diskutert om Bouvet og Thompson faktisk eksisterte. Og om de kunne være de samme øyene som Lindsay eller Liverpool. Med andre ord, usikkerheten rundt øyene som kunne være i området.

Undersøkelsen startet med Bouvetøyas rette oppdager: Jean Baptiste Charles Bouvet de Lozier. Han oppdaget øya som tidligere nevnt den 1. januar 1739 sammen med kaptein Hays. Komiteen kom fram til at Bouvet måtte ha feilberegnet koordinatene på landet han oppdaget, noe som var uvanlig for han basert på tidligere erfaring.¹⁸⁹ Neste til å oppdage øya var Lindsay, derimot var han den som var fremst på orientering og ble fastsatt som den som

---

¹⁸⁵ Aagaard, 1930, s.574

¹⁸⁶ Horsburgh, 1841, s.109

¹⁸⁷ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

¹⁸⁸ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

¹⁸⁹ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

hadde satt de mest korrekte koordinater på øya. Videre ifølge rapporten skal kaptein Morrell på den amerikanske skuta *Wasp* visstnok ha gått i land på en øy i regionen i 1823.¹⁹⁰ Derimot mistenkeliggjøres han for å ha løyet på bakgrunn av at han var en skrytepave, og ikke kunne stoles på. Etter Morrell var Norris neste mann ut. Han oppdaget to øyer i dette området, og satte fot på en av dem. Norris var den første som hadde nevnt to øyer i området, og posisjonene som var blitt angitt konkluderte komiteen med at garantert var feil. Hvis posisjonene Norris hadde gitt var riktig, hadde både Sir James Clark Ross og kaptein Krech av *Valdivia* seilt over øyene, om ikke minst sett land.¹⁹¹ Pluss at Thompson med sin posisjon på 53° 56' S og 5° 30' Ø, ville ligget 26 nautiske mil fra Liverpool, og ikke 45 som Norris mener i sin loggbok. Men selv om posisjonene ikke var riktige hadde både Lindsay og Norris sine bemerkelser blitt utelatt fra britiske Admiralty Charts i 1843. Dette til tross for at Norris hadde meldt fra om sin oppdagelse til Admiralty i 1826. Ifølge rapporten innrømmet Ross at han ikke visste dette når han skrev sin bok *A Voyage of Discovery*.¹⁹² Bouvetøya derimot, var markert på kartet i 1843, men uten noen nasjonalitet. Ved å sammenligne koordinater og ruter fra Bouvet, Cook, Ross og *Valdivia*, m.fl., og ved å sammenligne rapportene deres, inkludert Lindsay og Morrell, kom komiteen fram til at: *Valdivia* mente Norris landet på Thompson. Bouvet hadde feilberegnet øyas koordinater og overdrevet størrelsen på øya. Cook blandet øst og vest.¹⁹³

Konklusjonen videre var at både Lindsay, Morrells øy, Liverpool og øya *Valdivia* støtte på, lå alle i Bouvets satte lengdegrad, og innen 20' minutter av hans markerte breddegrad, mellom 54° 15' S og 54° 24' S. I tillegg var den største differansen mellom lengdegradene 98 nautiske mil, altså alle så samme øy.¹⁹⁴ Komiteen kom også fram til at Morrell løy på bakgrunn av beskrivelser gitt av Norris: Han beskriver Bouvet med svart glass, en skrivefeil i *Sprightly* sin loggbok ifølge Mill.¹⁹⁵ Også tvilsomheten blant senere forfattere om at likheten mellom Morrell og Norris sine beskrivelser var alt for identiske, var en viktig grunn til at Morrell derfor baserte seg på Norris sin beretning.¹⁹⁶ Boken hans kom ut i ettertid av Norris sin ekspedisjon, noe som nettopp styrker disse anklagene. Derimot kommer Aagaard her med et

---

¹⁹⁰ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

¹⁹¹ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

¹⁹² Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

¹⁹³ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

¹⁹⁴ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

¹⁹⁵ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 101/7;D

¹⁹⁶ Aagaard, 1930, s.488

godt poeng: At Morrell i sin beretning verken sa at han hadde oppdaget øya, eller at han hadde gjort krav på den. Hele beretningen går på den enkle beskrivelsen av hvordan han sendte mannskapet i land for å fange sel.¹⁹⁷ Hvorfor skulle Morrell lyve om en slik enkel beretning?

Videre kom komiteen fram til at på skissene Norris hadde av Liverpool, var enten sydsiden og nordsiden byttet om, eller så hadde tegningene blitt speilvendt. Konklusjonen ble tilslutt at Norris hadde gått i land på Liverpool som også var Bouvet, og at øya derfor var fransk av oppdagelse og engelsk av formell okkupasjon.¹⁹⁸ Og som konsekvens av dette var ikke øya markert som britisk på Admiralty Charts før 1917, om den så rakk å bli det. Thompsonøyas eksistens var fortsatt betvilt, men ble konkludert med at den bare var engelsk av oppdagelse, og at ingen kjent landing var gjort.¹⁹⁹

Selv om den overnevnte konklusjonen var gjort av den Admiralty, ble spørsmålet tatt opp igjen i “Notes on the Antarctic, for use by Shackleton –Rowett Antarctic Expedition, 1921 – 1922: History and Description of Kemp Land, Enderby Land, South Sandwich, Bouvet and Thompson Islands.”²⁰⁰ Annerledes i denne rapporten var at spørsmålet om Liverpool Island ble okkupert av Norris, ikke ble tatt opp. Dette med bakgrunn i at etter 1917 ble Bouvetøya endelig markert som en og samme på Admiralty Charts.²⁰¹ Videre er Bouvet beskrevet som et godt eksempel på gjentatte og usuksessfulle søk etter en øys faktiske posisjon, noe som ikke kan argumenteres imot. Øya blir aldri betegnet som britisk heller, men siden det refereres til rapporten gjort i 1917, er nok dette innforstått. En viktig sammenligning som ble gjort: Koordinater fra tidligere ekspedisjoner ble satt opp mot Liverpools koordinater, som gjort i rapporten fra 1917. Derimot gjorde denne rapporten et gjennombrudd i å sammenligne skissene av Liverpool med skissene av Bouvet fra *Valdivia*-ekspedisjonen, hvor det ble nok en gang konkludert med at de var en og samme øy.²⁰²

Det som er bemerkelsesverdig for de to sistnevnte rapportene er at begge tok *Valdivias* beretning opp til diskusjon. Beretningen var sentral for avgjørelsene som rapportene kom

---

¹⁹⁷ Aagaard, 1930, s.489

¹⁹⁸ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

¹⁹⁹ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

²⁰⁰ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/25;D

²⁰¹ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/25;D

²⁰² Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/25;D

fram til. Uansett skrev *Valdivia* i sin beretning at det var utvilsomt Bouvetøya Norris beskrev i sin beretning om Liverpool Island. Derimot var det i *Valdivias* beretning sterke meninger om at det var Thompsonøya Norris gikk i land på, og ikke Liverpool. Dette er rart i og med at *Valdivia* mente at Thompson ikke eksisterte.²⁰³

5.4 Originaljournalen til Norris

Ved Scott Polar Research Institute har de to journalutdrag fra loggboka til Norris. Det lengste utdraget er det samme som James Clark Ross tar for seg i sin bok *A Voyage of Discovery* volum 2 fra 1847. Øverst på utdraget står det:

Extracts from det log of the smack SPRIGHTLY, George Norris master.
From a contemporary MS. copy made in November, 1826, and preserved in the Hydrographic Department, Admiralty.
The underlined passages are interpolated from Ross' "Voyage ... in the Southern and Antarctic Regions ....", Vol.II pp.371-373, being stated by him to have been copied from the same log.²⁰⁴

Videre leser journalutdraget:

December, 1825.

10th.

2 pm. bore Liverpool Island

SSW six or seven leagues

6 pm. SW by W five leagues

8 do. W by S six leagues

The Island is in latitude 54° 15' S, longitude by chronometer 5° E, and, as we are now certain it is an Island, we name it Liverpool Island. The island appeared to extend three or four leagues from north to south. north end high and rugged, south end low, the middle high and covered with snow. The captain got within a cable length of the shore, but owing to the steepness of the rocks and the weather coming on thick, with much sleet and snow, was the whole and sole reason of not making a successful landing.

11th. Noon

SE part the Island W by S ½ S three leagues

Part of the Island bore W

8 pm. Middle of the Island bore W by N. six ½ miles

---

²⁰³ Aagaard, 1930, s.580-581

²⁰⁴ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/32

12th.

10 am. East end bore W by N

5 pm. bore NW by W

8 do. WNW

13th December

2 pm. saw a small low island bearing W. six miles

10 do. three rocks in a cluster bearing NW

12 do. Another rock NW nearly level with the water's edge.

This island is in latitude 53° 56' longitude 5° 30' this island which we have named Thompson's Island bears NNE 15 leagues from Liverpool Island the three rocks we named the Chimnies SE four or five miles of Thompson Island and another small rock three miles south of them.

14th.

At 1 pm. saw the Island bearing W by S five leagues

At 4 pm. Island WNW. hazey at 6 pm. NW by W six leagues. at

12 pm. it bore NW

15th.

At noon the Island bore W by N five ½ leagues

At 6 pm. Island W ten leagues.

16th.

At 10 am. Island W six ½ miles at noon south part NW by W ½ W five leagues. East end

N. about three miles one small rock lays of the SE end.

pm. fresh breezes and cloudy.

The "Lively" by order, hoisted out her boat, and we manned her out of both vessels and sent her on shore, to endeavour to find a landing at the west end of the island sounded on the S. side of the island at one mile distance in from 35 to 20 fms. black sandy mud. Caught a number of fish resembling codfish. Landed and took possession in the name of His Majesty George the 4th. naming it Liverpool Island in honour of Lord Liverpool; there was much difficulty in gaining a landing, owing to the steepness of the rocks and the surf which broke over them. SW point is the only place to land at. The boat went entirely round the Isle and nothing but perpendicular rocks could be seen. We found by their report that seals are very scarce, and the island is not likely to produce many. This Island bears evident marks of its having been a volcano as it is nothing less than a complete cinder, with immense ravines of lava wick has the appearance of a black grass, though some is streaked with white.

At 8 pm. the boat returned, having hoisted the Union Jack on the shore, etc.

18th.

pm. the Captain gave orders for a boat to be manned from each vessel one to go one way round the isle and one the other and to meet at the west end.

The Admiralty MS. ends at the words" streaked with white, after which is a note "Copied from the Log of the Smak Sprightly, George Norris Master in Nov 1826". Ross (loc.cit.) goes on to say:

“.....Stormy weather almost immediately followed the landing of the boats, and it was not until the 24th. the boats could regain the ships. They brought the skins of forty-eight seals they had killed on the island.”²⁰⁵

Som man kan se i dette utdraget gikk Norris i land på Bouvetøya. Derimot er dette utdraget ikke nødvendigvis riktig, noe vi kommer tilbake til. Men det er fullstendig og viktig for den videre diskusjonen i sammenligningen med de andre utdragene som er gjentatt eller beskrevet nedenfor.

5.5 Gikk Norris i land på Liverpool eller Thompson?

På spørsmålet om Norris gikk i land på Liverpool, startet Aagaard med å diskutere James Horsburgh fjerde utgave av *India Directory* fra 1836, hvor Horsburgh ikke tok “(...) hensyn til Morrell’s landstigning i 1822 (...)”²⁰⁶, men derimot mente at Norris tok Liverpooløya formelt i besittelse i 1825. Til dette kommenterte Aagaard at det var mulig at “(...) beretning(en) var riktig, skjønt vi ikke visste dette med sikkerhet.”²⁰⁷ I sin kunngjørelse hadde Storbritannia ikke henvist til denne kilden, derimot hadde den norske regjeringen blitt gjort oppmerksom på noen utdrag fra loggboka til *Sprightly*.²⁰⁸ Men i og med at de nevnte kopiene var på tysk og ikke oversatt enda, begav Aagaard seg på å utrede Sir James Clark Ross sitt utdrag om Norris og Liverpool i *A Voyage of Discovery*.²⁰⁹ Her siterer Ross 10., 13., 16. og 18. desember fra loggboka til *Sprightly*. Og om vi tar vekk det som er understreket i journalen gjengitt ovenfor, ser den slik ut:

10th December, 1825

(...)

It appears to extend three or four leagues from north to south; the north end high and rugged, the south end low, the middle high, and covered with snow.

(...)

(13th December)

This Island which we have named Thompson Island bears NNE 15 leagues from Liverpool Island; there are also three rocks, which we named the Chimnies, to the S.W., four or five miles from Thompson Island; and another rock three miles to the southward of them. This Island is in latitude 53° 56’ S., longitude 5° 30’ E.

---

²⁰⁵ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/32

²⁰⁶ Aagaard, 1930, s.574

²⁰⁷ Aagaard, 1930, s.574

²⁰⁸ Aagaard, 1930, s.575

²⁰⁹ Ross, 1847, Vol. 2. s.371-373

(...)

16th December

(...)

We sounded on its south side, and found from thirty-five to twenty fathoms, black sandy bottom, at a mile from the shore.

(...)

We found by their report that seals are very scarce; and the isle is not likely to produce many, the S.W. point being the only place where they can make a landing, as the boats went entirely round the isle, and nothing but perpendicular rocks could be seen; it bears evident marks of having been a volcano, as it is nothing less than a complete cinder, with immense veins of lava, wick have the appearance of black glass, though some are streaked with white.²¹⁰

Ut fra dette utdraget kan det virke som at Norris går i land på Thompsonøya, og ikke Liverpool. Dette var akkurat det Aagaard påpekte i sin utredelse, men bemerket seg at ikke 11.,12., 14. eller 15. desember var nevnt. Han konkluderte videre med at Ross mente at Norris gikk i land på Thompson, og dette med god grunn. For videre skrev Ross at Lindsay, som skulle ha oppdaget en øy i samme området, hvorav navnet Lindsay Island ble gitt, kunne ikke ha vært den samme øya som Norris kalte Liverpool på grunn av ulikheter. Norris prøvde å gå i land på vestsiden av øya, derimot beskrev Lindsay øya han så som: Høy i vest og lav i øst.²¹¹ En annen bemerkelse er at Ross mente at Chimnies var sydvest for Thompson, mens i journalen står det at Chimnies er sydøst for Thompson. I dette tilfelle hadde Ross feil: Om man ser på kartet Norris har tegnet over øyene i området, kan man se med klare øyne at Chimnies er østenfor Thompson. Dette med sikkerhet i gradene notert nederst på kartet, som øker i retningen Ø.²¹² Dette er noe en sjømann som Ross ikke burde tatt feil av.

Videre tok Aagaard for seg et mer fullstendig utdrag av loggboka til *Sprightly*,²¹³ fra navigerende offiser under *Valdivia*-ekspedisjonen, kaptein Walter Sachse sin *Das Wiederauffinden der Bouvet-Insel etc.*²¹⁴ Dette utdraget er nesten identisk det andre utdraget hos Scott Polar Research Institute ved Cambridge, og ifølge utdraget ble Liverpool sett den 10. desember 1825. Samme dag ble øya beskrevet i loggboka: "It appears to extend three or four leagues from north to south; the north end high and rugged, the south end low, the middel high and covered with snow."²¹⁵ Videre seilte Norris den 11. desember fra syd til nord

---

²¹⁰ Ross, 1847, Vol.2. s.371-373

²¹¹ Ross, 1847, Vol. 2. s.373

²¹² Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 101/8;MSM

²¹³ Aagaard, 1930, s.579

²¹⁴ Aagaard, 1930, s.577

²¹⁵ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 101/7;D

langs øya og videre nordover. Den 12. desember seilte Norris og mannskapet forbi noen lave grunner som fikk tilnavnet "The Chimnies". Den 13. desember ble Thompson oppdaget 15 leagues (ca.83 km og ca. 45 nm) fra Liverpool Island. Samme dag begynte seilingen tilbake mot Liverpool, som ble skimtet dagen etterpå, den 14. desember. Med dette ble landgangen av Liverpool Island satt i gang:

15. December

The Island bore W by N 5 ½ leagues.

At 6 pm. Island W 10 leagues at 10 AM on the 16th. Island W 6 ½ miles at noon South part NW b W ½ W 5 leagues. E end N about 3 miles one small rock lays off the SE end. Sounded on the south side of the Island at one mile distance in from 35 to 20 fms black sandy mud landed and took possession in the name of His Majesty George the 4th naming it Liverpool Island in honour of Lord Liverpool, there was much difficulty in gaining a landing, owing to the steepness of the rocks and the surf which broke over them - SW point is the only place to land at. The boat went entirely round the Isle & found nothing but perpendicular rocks could be seen. This Island bears evident marks of its having been a volcano as it is nothing less than a complete cinder, with immense ravines of lava wich has the appearance of a black glass though some is streaked with white.²¹⁶

Fra dette utdraget er det tre ting som er viktig å bemerke seg. Først og fremst at det var 16. desember øya ble gått i land på, og ikke den 15. som det er datert. Dette på grunn av at landstigningen først ble påbegynt kvelden den 15. desember. For det andre, at det ifølge loggen ikke er svart glass som blir beskrevet etter landgang, men svart gress. Her er r-en i "grass" forvekslet med en l, og det er gjort inntrykk om at det er "glass" det står. Om dette da stemmer er usikkert. For vulkansk stein kan se nøyaktig ut som svart glass, og det er ikke nevnt i ettertid om noe svart gress på Bouvet som er gjennomstripet med hvitt.

Uansett er det den siste bemerkelsen som er viktigst, og et godt argument Aagaard tok for seg. Bemerkelsen på at posisjonen på Liverpooløya ikke nevnes i det hele tatt. Derimot i Ross sitt utdrag er dette noe av det første som nevnes. På grunn av dette mente Aagaard at Sachse ikke mottok et utdrag av den originale journalen til *Sprightly*, men en "(...) ufullstendig, lemlestet og sammenrotet beretning."²¹⁷ Videre argumenterte han for at forskjellene på Sachse og Ross sine utdrag var for store. Blant annet at Ross sitt utdrag tok for seg hvordan Norris og mannskapet forsøkte forgjeves å komme seg på land den 10. desember uten å lykkes. I Sachse

---

²¹⁶ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 101/7;D

²¹⁷ Aagaard, 1930, s.580

sitt utdrag fra Aagaards bok, er Thompson gitt posisjonen 5° 20' Ø.²¹⁸ I utdragene fra Scott Polar og Ross er dette markert 5° 30'. Mest sannsynlig en skrivefeil gjort av Sachse eller Aagaard, i og med at det er det eneste som skiller Sachses utdrag fra det andre utdraget hos Scott Polar. Uansett konstaterte Aagaard med: At hvis Sachse var det eneste beviset Storbritannia hadde som bevis for at Norris hadde gått i land på Liverpool, var dette et bevis som ikke kunne betraktes som gyldig. Allikevel mente han at dette ikke kunne være tilfelle, fordi de opplysninger Sir Chamberlain hadde kommet med i Underhuset, var såpass utfyllende at britene måtte ha den originale journalen i besittelse.²¹⁹

Om dette var riktig, er vanskelig å si. Chamberlain kan derimot ha hatt det lengste utdraget, som ligger ved Scott Polar, i sin besittelse. Derimot er troverdigheten ved dette utdraget vanskelig. For det første har man retningsforskjellene. Og at i dette utdraget er "glass" allerede byttet ut med "grass", noe som tilsier at utdraget er relativt nytt. Forskjellen på gress og glass kan også ha med å skape en grunn til å styrke anklagene mot Morrell for forfalskning. Som tidligere angitt av Aagaard: Hvorfor skulle Morrell lyve om sin beretning? Dette spørsmålet kan svares på ved at det var bedre å returnere fra ekspedisjonene med ett funn, enn uten noe som helst. Noe som gjorde at mange på denne tiden diktet opp funn de hadde gjort. Men hvis Morrell løy, er det ikke forskjellen mellom gress og glass vi skal henge oss opp i, men at hans beretning var som nevnt ganske lik Norris sin. I tillegg er "glass"-bemerkelsen gjort av Hugh Robert Mill i et notat ved loggboken, noe som betyr at dette var lagt til på begynnelsen av 1900-tallet.²²⁰

Men for å vende tilbake til avvikene i journalene fra *Sprightly*: Om Ross glemte i sin bok å sitere den essensielle delen hvor det bemerkes at det var Liverpool Island, og ikke Thompson hvor unionsflagget ble heist og tatt i eie. Er det på grunn av denne glippen lett å misforstå og tro at det var Thompson som blir annektert. Derimot er dette noe Ross aldri påstod. Han påstod derimot at Liverpool og Lindsay som nevnt ikke er samme øy, fordi beskrivelsene var forskjellige.²²¹ Men Norris nevnte aldri at øya var lav på vestsiden, tvert imot: I utdraget fra loggboka leser det at "(...) but owing to the steepness of the rocks and the weather (...)"²²², så

---

²¹⁸ Aagaard, 1930, s.579

²¹⁹ Aagaard, 1930, s.581

²²⁰ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 101/7;D

²²¹ Ross, 1847, Vol. 2. s.373

²²² Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/32

kunne ikke Norris gå i land. Ifølge polarhelten Carsten Borchgrevink, i en artikkel til UD fra 1. februar 1928, var både Lindsay og Norris sine beskrivelser av øyene nesten identiske.²²³ Dette kan også ses i beskrivelsene fra ekspedisjonene i kapittel to. Det skal likevel nevnes at til tross for de to beretningene tvilte Ross fortsatt på Bouvetøyas eksistens.²²⁴

Om hvilket av journal-utdragene som da er autentiske, er det vanskelig å komme fram til en konklusjon om. Forskjellen på gress og glass kan man nokså fort falle vekk fra, i og med at dette ikke er nødvendigvis viktig i sammenligningen, og at notatet gjort av Mill mest sannsynlig ikke var korrekt. Derimot kan det virke som om det lengste utdraget fra Scott Polar, er et utdrag satt sammen av det korteste som Sachse har brukt, og Ross sitt utdrag. Dette ville forklart Aagaards undring over at utdragene hadde for store ulikheter. Men det skal også refereres til et britisk korrespondentbrev datert 16. desember 1928, hvor Ross beskrives som “(...) hopelessly unreliable.”²²⁵ Troverdigheten bak dette brevet er ikke vanskelig å avgjøre. Brevet er skrevet fra R.T. Gould, en løytnant i den britiske marine, og med i komiteen av rapporten fra 1917 nevnt tidligere i kapittelet. Gould var også en kjent forsker innenfor oppdagelses-litteratur. Brevet var til Arthur Robert Hinks, som skrev en kritisk artikkel til Aagaard i *The Geographical Journal* i 1928.²²⁶ Det burde nevnes i denne sammenheng at også Gould var kritiker av Aagaard, via flere artikkel-utvekslinger mellom de to i den britiske avisen *Times* i løpet av februar og mars 1928.²²⁷ Hvis vi derimot viker fra journalene og går over til Horsburgh, som var den tidligste til å skrive om Norris sin landgang, hvor han skriver at det er Liverpool som ble annektert, vil dette være det mest troverdige tilfelle. Men uansett om Norris gikk i land på Bouvet eller ikke, er det viktigste, som Aagaard uttrykker, om han tok øya formelt eller ikke.

5.6 Hadde Norris formell tillatelse fra den britiske regjering?

Aagaard mener her at Norris ikke tok øya formelt, basert på sin forskning. Derimot viser både journalutdragene og Horsburgh at det var nettopp det han gjorde. Hos Horsburgh står det

---

²²³ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²²⁴ Ross, 1847, Vol. 2. s.374

²²⁵ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/35

²²⁶ Aagaard, 1930, s.583-586

²²⁷ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/38

skrevet: “(...) no person ever landed on Bouvet Island until Dec. 16th, 1825, when a whale boat from the Sprightly landed, and took formal possession of it (...)”²²⁸ Det kan virke som om Horsburgh sin gjengivelse av både Bouvet, Lindsay og Norris sine beretninger var korrekt, og at han hadde gjort undersøkelsene grundig. Dette fraviker derimot på et viktig punkt. Alle koordinatene han gjengav stemmer ikke overens med noen av de senere gjengivelsene. Heller stemmer det ikke med journalene eller kartverket som er igjen etter Norris sin ekspedisjon. Koordinatene fraviker ikke mye, men nok til at han ikke kan ha basert dette på journalene. Han kan ha målt lengdegradene fra Kapp det Gode Håp istedenfor å ha lagt lengdegradene sammen, som de senere avhandlingene har gjort. Men dette forklarer bare lengdegradene, hvor det fortsatt da eksisterer et lite avvik, og forklarer ikke avviket i breddegradene. Horsburgh forsøkte å regne seg fram til den faktiske posisjonen til Bouvetøya, ved å bruke Lindsay, Norris og Bouvet. Dette viser til at han allerede i 1836-41, hvis ikke før, visste at øyene som ble oppdaget i området var den samme øya. Men basert på den avgjørende feilen han gjorde, kan man med sikkerhet si at han ikke hadde brukt originaljournalene, i så fall tydet dem feil.

Til tross for dette vet vi at Norris meldte fra om sin erobring til både Enderby Brothers og Admiralty.²²⁹ Og hvis dette var tilfelle, har det faktisk ikke noe å si om okkupasjonen var formell eller ikke. Dette med grunn i at det ikke var hos Norris svikten ligger, men i et senere ledd: Enten at okkupasjonen ikke ble meldt videre innenfor Admiralty, eller at det var Admiralty som ikke meldte ifra videre til regjeringen, der sistnevnte er mest sannsynlig. Dette som følger av at usikkerheten rundt om alle øyene i området faktisk eksisterte, gjorde at det ikke ble gjort noen offentliggjøring av funnet til Norris. Og det skulle først gå 92 år før Admiralty tok dette opp til vurdering. Det som avgjør det hele da, er om prosessen etter at den britiske regjeringen visste at det var én øy det var snakk om, ble gjort på riktig rettslig vis. Men vi kan med sikkerhet si at det ikke ble sendt ut noen noter til andre nasjoner etter at komiteen av 1917 kom fram til sin endelige konklusjon. Men er dette noe en nasjon er pålagt til å gjøre?

---

²²⁸ Horsburgh, 1841, s.109

²²⁹ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/33

5.7 Den rettslige diskusjon

The *Law Journal* publiserte 25. februar 1928, artikkelen “Occupation & Ownership” hvor det diskuteres om hvor lenge et fravær fra en okkupert øy kan være.²³⁰ Artikkelen bruker Tristan Da Cunha som et eksempel, en øygruppe i Atlanterhavet Storbritannia annekterte i 1815. Siden okkupasjonen tok det nesten hundre år før noen satte fot på øya igjen, og problemstillingen var da om øya ville fortsatt være britisk om en annen nasjon okkuperte den. Ifølge forfatteren ville det være vanskelig å si at øya var britisk hvis det kun var et papir som beviste dette. Beviset burde være av større art, enten et flagg, en bebyggelse eller lignende. Og i tillegg burde en okkupasjon ha som mål å returnere til øya.²³¹ Derimot lener artikkelen seg for at Tristan Da Cunha fortsatt skulle være britisk. Til tross for at ingen hadde satt fot på øya siden okkupasjonen.

Dette åpner uansett opp for debatten om okkupasjonen, som i Bouvetøyas tilfelle var over hundre år gammel, fortsatt gjaldt. I dette tilfelle kan man referere til et britisk korrespondentbrev fra 19. mai 1928, hvor det stod at: “We have not revived our rights for so long that they are almost extinct.”²³² Med dette kan vi bevege oss videre på det grunnlaget av at etter 1917 hadde den britiske regjeringen aldri videreformidlet sin konklusjon vedrørende Bouvetøya før 1928, til tross for hvor mange sjanser de hadde hatt. Et godt eksempel på dette er konferansen i London 1926, hvor både Ross-sektoren ble fastsatt, og Falklandssektoren påminnet. Det hadde kostet britene ingenting å nevne i sammenheng med disse sektorene, at Bouvetøya, Lindsay og Liverpool var en og samme øy, og nå britisk biland.

5.8 Konklusjon

Når det kommer til hovedargumentet til hver av partene i Bouvet-saken, gikk argumentet nok mer i briterens favør. Man kunne med ganske stor sikkerhet si at Bouvet, Liverpool og Lindsay var en og samme øy på denne tiden. Som nevnt var orienteringene når oppdagelsene ble gjort, ofte feil. Å sette posisjonen på øyer var vanskelig, og endte ofte i lignende situasjoner som Bouvetøya, der flere forsøkte å okkupere samme øy. Men når *Valdivia*-ekspedisjonen satte ut

---

²³⁰ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²³¹ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²³² Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/34/2

på sin lange reise, var ikke dette lenger et problem. Og deres konklusjon på at de tre øyene var en og samme, var høyst sannsynlig.

Det større spørsmålet var om Norris gikk i land på Liverpool eller Thompson. Basert på journalutdragene kan man med sikkerhet si at det var Liverpool som ble okkupert, utenom ett: I Ross sitt utdrag er det vanskelig å avgjøre hvilken øy som ble gått i land på. Likevel kan man si at både britenes og nordmennenes argumentasjon vedrørende Ross, begge henger i en tynn tråd om man ikke setter den i kontekst med de andre utdragene. Men i og med at troverdigheten rundt disse journalene er vanskelig å avgjøre, er det ikke nødvendigvis riktig å sette Ross inn i denne konteksten. Journalutdragene fra Scott Polar Research Institute er tuklet for mye med for å kunne behandle dem som troverdige. I tillegg står det i det lengste journalutdraget at det er et mer utfyllende utdrag av Ross sin gjenfortelling. Derimot kan man basere det hele på Thompsonøyas ikke-eksisterende tilstedeværelse, og Horsburghs tidlige redegjørelse av at det nettopp var Liverpool Norris gikk i land på. Til tross for at Horsburgh skrev feil koordinater, kan ikke informasjonen hans ha kommet ut av intet. Men vender vi tilbake til Ross, har hans avhandling mest sannsynlig satt etterkommende forskere på villspor. Mesteparten av litteraturen skrevet om Bouvetøya i ettertid av Ross, var basert på *A Voyage of Discovery*. Ikke nok med at Ross tydeligvis var tvilsom, noe som støttes av hans blanding av sydvest og sydøst, men som for så vidt også bare kan være en uskyldig feil fra hans side. Man kan også ut i fra hans utdrag, i midlertid dra hvilken som helst konklusjon om hvilken øy Norris gikk i land på. Det er dette som har skapt spliden mellom forskningslitteraturen i ettertid. Norris landet på Bouvet, fordi Liverpool er den samme øya, og Thompson eksisterer ikke. I tillegg er det mye bevis for at *Norvegia*, under deres ekspedisjon, gikk i land akkurat samme sted som hvor Norris fortalte han hadde gått i land: Sydvestenden. Det som da avgjør argumentet mellom de to nasjonene, er det rettslige.

Om øya ble okkupert formelt eller ikke, er enda vanskeligere å avgjøre enn hvilken av øyene det var Norris gikk i land på. Horsburgh mente som nevnt at Norris okkuperte den formelt. Men i motsetning til grunnlaget han har basert seg på ovenfor, er dette noe som han kan ha formodet: at det er slik det ble gjort. Basert på at han således har skrevet ned avvikende koordinater fra de koordinatene som faktisk var, er dette noe man ikke kan belage seg på er riktig. Aagaard skrev som sagt at han ikke mente at Norris tok øya formelt, men hvor han hentet dette fra, står det ikke noe om.

Ut ifra dette kan man verken konkludere med at Norris tok den formelt eller ikke. Men basert på at dette var på et oppdrag fra Enderby Brothers, og at meddelelsen om okkupasjonen deretter ikke gikk noe lengre enn til Admiralty, kan man ganske sikkert si at Norris ikke hadde britisk bemyndigelse. At det var usikkerheten på området som gjorde at beskjednen ikke gikk videre fra Admiralty, kan også ha spilt en rolle i det. Men i og med at Horsburgh visste at de tre øyene var en og samme, er dette tvilsomt, for det viser jo at man på hans tid hadde en anelse. Likevel kan det jo alltid ha vært en usikkerhet rundt det hele. Og i og med at usikkerheten var tilstede, kan det hende at Admiralty ikke ville ta noen drastiske steg før man visste med sikkerhet at det bare var én øy i området. Noe man først visste med sikkerhet etter *Valdivia*-ekspedisjonen.

Uansett om okkupasjonen var formell eller ikke, er det også viktig å avgjøre hvor lenge man kan holde på en okkupasjon uten å ha noen intensjon om å vende tilbake til øya, og utnytte den. I artikkelen til *The Law Journal* var det som sagt nettopp dette spørsmålet som ble tatt opp, der den sa seg enig i at en intensjon om tilbakevending måtte være tilstede. Derimot er det vanskelig å sette en tidsbegrensning. Ut ifra artikkelen mente den at Tristan Da Cunha-okkupasjonen fortsatt var i virkning, men dette var jo en okkupasjon yngre en hundre år. Og siden den var akkurat under hundre år, kan man vel si at hundre år er en fin grense å sette. Norris sin okkupasjon var to år eldre enn dette igjen. Derimot var det ikke noen skreven regel om hvor lang tid det tok før en okkupasjon som ikke var oppfulgt, gikk ut på dato. Det som gjaldt som en skreven regel, var meddelelse om okkupasjoner til andre nasjoner som kunne ha interesser her. Storbritannia meldte ikke fra om sitt overherredømme over Bouvet etter 1917, selv om det da var konkludert med at den var britisk av okkupasjon.

Ut i fra dette, og at den britiske regjering ved flere anledninger hadde hatt muligheten til å videreformidle sin gjenoppdagede okkupasjon, og ikke minst kunne gjort det så enkelt som å sende ut en note, kan det konkluderes med at den britiske okkupasjonen ikke lenger var gyldig, fordi den ikke var blitt orientert om på et internasjonalt nivå.

Det er nettopp rettsmidlene som videre skulle bli sentrale gjennom hele noteutvekslingen mellom den britiske og norske regjeringen angående Bouvetøya. Og de stod også sentralt i diskusjonen som gikk for seg bak lukkede dører på Stortinget 16. mars 1928. Men et høyere

prioritert spørsmål rundt øya var om de økonomiske verdiene som lå til grunn i saken, var verdt konflikten med britene. Det er nettopp dette møtet og den videre noteutvekslingen vi skal ta for oss i neste kapittel.

6 Avsluttende forhandlinger

Etter noten av 16. februar fra den britiske regjering til den norske, var det et stort spørsmål om den norske regjering hadde gjort det riktige i sitt valg ved å utfordre britene vedrørende Bouvetøya. For så å svare på dette spørsmålet avholdt Stortinget et møte for lukkede dører den 16. mars 1928. Her ble det også tatt opp visse saker i sammenheng med Bouvetøya, som kunne være avgjørende for om Bouvet-spørsmålet var verdt å følge opp eller ikke. Med i vurderingen var de økonomiske, politiske og rettslige konsekvensene saken eventuelt kunne føre med seg, og om dette ville gå i en positiv eller negativ retning for Norge.

6.1 Noter mellom 16. februar og 16. mars

Etter svaret fra britene den 16. februar 1928 var det mange spørsmål om hvordan man skulle tilnærme seg saken. Forskningen rundt Norris-spørsmålet var fortsatt i full gang, selv om nordmennene her var sikre i sin sak. I et møte mellom professor i rettsvitenskap Nikolaus Gjelsvik og byråsjefen i Utenriksdepartementet Wilhelm Morgenstjerne den 18. februar, kom Gjelsvik med et forslag om å omdøpe Bouvetøya til Vestfold-øen. Dette var kun for å nasjonalisere øya. Derimot kom Gjelsvik med et mer gjeldende forslag dersom den norske regjering skulle velge å ta saken opp til voldgift: Å ikke ta saken til Folkeforbundet, men til domstolen i Haag.²³³ Noen uker senere, den 2. mars, leverte jurist Frede Castberg til UD en vurdering av rettsmidlene som kunne bli tatt i bruk mot Storbritannia.²³⁴ Om saken skulle kunne komme for domstolen i Haag, måtte det ses på som en rettstvist, hvor Norge mest sannsynlig ville få medhold. Derfor ville det være i britenes største interesse å hindre at den norsk-britiske voldgiftskonvensjonen av 1904 skulle kunne tas i bruk, og at saken ikke kom for internasjonal behandling. Storbritannia kunne gjøre dette enkelt ved å hevde at Bouvet-saken berørte britiske interesser eller ære. Videre ble det sett på om saken kunne gå foran Folkeforbundets domstol. Men for at dette skulle bli en realitet, måtte det være snakk om at situasjonen truet med brudd eller krig mellom partene, noe som ikke var tilfelle her. Derfor ville den forbli en diplomatsak fram til den var løst, eller til et brudd og krig truet mellom de to nasjoner.

---

²³³ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²³⁴ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

I en note til statsminister Mowinckel 24. februar, kan det virke som om Benjamin Vogt nettopp prøvde å presse ut informasjon fra den britiske stats- og utenriksministeren Austen Chamberlain angående tilstanden mellom de to nasjoner i Bouvet-spørsmålet. Vogt skrev at han spurte Chamberlain rett ut om han hadde tenkt til å gå til krig angående saken.

Utenriksministeren hadde svart at det skulle absolutt ikke bli noen krig, og at tvisten skulle løses på fredelig vis.²³⁵ Det kunne se ut som om at et britisk parlamentsmedlem hadde lurte på det samme. Parlamentsmedlemmet hadde henvendt seg til marineministeren, og spurt om ministeren skulle sende ned et krigsskip for å finne Thompsonøya. Ministeren hadde sagt at det ikke foreløpig var grunn til dette.²³⁶ Videre skrev Vogt at han skulle møte viseminister Tyrrell og Chamberlain 28. februar, og lurte på hva statsministeren ville ha fremhevet i møtet. I et svar den 27. fikk Vogt beskjed om å fremheve at det var etter historiske studier at annekasjonen hadde funnet sted, med godkjennelse fra konstitusjonskomiteen. Beskjeden gikk videre ut på at det var umulig for Norge å trekke den tilbake, og at Vogt skulle fremheve muligheten for voldgift i Haag eller Folkeforbundet.²³⁷ Med andre ord var annekasjonen gjort på legitim bakgrunn ifølge den norske regjering, og for å presse Storbritannia skulle Vogt legge fram et slags ultimatum om å gå rettsveien.

I møtet hadde Vogt gjort som instruert, og Chamberlain hadde uttalt at han ikke ville gå nærmere inn på saken før han fikk høre den norske regjeringens svar på noten av 16. februar.²³⁸ Men han kunne si at han syntes hele situasjonen var trist, siden den norske regjering som stod så nær den britiske, hadde annektert en øy som allerede var britisk. Videre formidlet Chamberlain at regjeringen må ha visst om den engelske okkupasjonen, og at et norsk hvalfangerselskap hadde søkt konsesjon.²³⁹ Til dette svarte Vogt at regjeringen hadde gått ut ifra at Storbritannia ikke hadde gjort noe krav på øya, i tillegg til at hvalfangerselskapene var så hemmelighetsfulle at det ikke var mulighet for viten om lisenssøknaden.²⁴⁰ Vogt påpekte også at den norske regjering forsto det slik at det ikke var Bouvetøya som var blitt okkupert, hvorpå Chamberlain svarte at dette var første gang han hørte om påstanden. Den britiske utenriksministeren var også skuffet over hvordan den norske regjering hadde tilnærmet seg saken, og at det ikke hadde blitt meldt fra til Storbritannia om planene å annektere Bouvetøya.

---

²³⁵ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²³⁶ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²³⁷ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²³⁸ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²³⁹ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²⁴⁰ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

Men han var fast bestemt på at han ville drøfte vennligsinnet over svaret fra Norge, så lenge dette var gjort på høflig vis.²⁴¹ Når Vogt hadde konfrontert Tyrrell med samme argument, kom viseministeren med et tilsvarende alternativ.

Før den norske regjering ville avlegge noe svar på noten fra 16. februar, ble det holdt et hemmelig møte ved Stortinget den 16. mars for å drøfte situasjonen man hadde kommet med den britiske regjering.

6.2 Møte for lukkede dører, Stortinget 16. mars 1928

I møte for lukkede dører ved Stortinget den 16. mars var det flere ting på agendaen. Og etter at Stortingspresident Hambro hadde åpnet møtet, gav han ordet til statsminister og utenriksminister Mowinckel som med en gang startet å diskutere Grønlandsspørsmålet og Sverdrupøyene. Men hovedtema for møtet var Bouvetøya, hvor saken skulle vurderes: om den var verdt å ta opp videre, om hva som stod på spill, hva britenes argument var, og hva det endelige svaret på noten av 16. februar skulle være.

Etter å ha gått inn på Grønlandsspørsmålet og Sverdrupøyene, gikk Mowinckel over til Antarktis-området og interessene der nede. Første sak på agendaen her var Norges interesser, og hvordan den pelagiske fangsten og den nye britiske sektorinndelingen påvirket disse.²⁴² “The Ross Dependency” gjorde først og fremst at norske hvalfangere nå måtte søke lisens og konsesjoner innenfor sektoren, noe som allerede var vanlig innenfor Falklandssektoren. Dette var områder som Norge var de fremste brukere av, grunnet hvalfangsten. Hvordan den moderne pelagiske fangsten og den britiske utvidelsen i Antarktis påvirket hvalfangsten, så vi på i de tidligere kapitlene. Men kort oppsummert var den moderne pelagiske fangsten vanskelig å holde styr på, noe som førte til at det var lite som stod i veien for overfangst, en truet hvalbestand, og kanskje til og med utryddelse. Alt av råvarer hvalen hadde å by på kunne heller ikke utnyttes når den nye fangstteknikken ble tatt i bruk, noe som gjorde behovet for fangstutbytte større. I tillegg gjorde den konkurransen større, fordi flere nasjoner meldte seg på den nye fangsten. Dette truet Norges posisjon som fremste hvalfangernasjon i verden.

---

²⁴¹ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁴² Utenriksdepartementet, 1928, s.3-6

Den britiske sektorinndelingen gjorde nordmennene enda mer avhengig av Storbritannia på grunn av konsesjonene og lisensene. Dette likte allerede norske hvalfangstredere dårlig, fordi britene tjente millioner på nordmennenes bekostning.²⁴³ Derimot var det flere som foretrakk dette framfor den pelagiske fangsten, fordi man da kunne kontrollere hvalbestanden.

Britene drev også med hvalfangst, men holdt seg unna Antarktis, hvor nordmennene for det meste holdt på alene.²⁴⁴ For “The Ross Dependency”, eller Ross-sektoren, gav britene således ansvaret til New Zealand, som hadde formidlet at de ville gjøre hele området avhengig av lisens.²⁴⁵ Dette gjorde at prosessen for å søke lisens tok lengre tid enn normalt. Som nevnt gjorde Lars Christensen et forsøk på dette, men gav senere opp. I tillegg var det usikkert hvor mye områder som gikk under sektoren, i og med at den var mellom 160° østlige lengdegrad og 150° vestlige lengdegrad, og syd for 60° breddegrad.²⁴⁶ Dette gjorde at Bouvetøya ikke kunne være inkludert i sektoren, fordi den ligger på andre siden av Antarktis, i tillegg til å være alt for langt nord.

Den nye sektoren gjorde også at ruten hvor Amundsen hadde gått for å nå Sydpolen, var omringet av britisk-okkupert land. Amundsen hadde heist det norske flagg da han nådde det sydligste punktet. Som følger av dette lurte den norske regjeringen via en noteutveksling i 1925 på om sektorene hadde en begrensning sydover også. Amundsen hadde nemlig erklært hele plataet for norsk besittelse i 1911, og selv om det ikke var regjeringens intensjon å okkupere plataet, kunne det være av norsk interesse for senere tider. Derimot viste det seg at de britiske sektorgrensene nådde helt til Sydpolen. Britene hevdet at Ernest Shackleton som nådde plataet i 1909, da hadde tatt plataet i besittelse for den britiske krone.²⁴⁷ I 1925 hadde ikke Norge foreløpig noen interesser av Ross-sektoren, noe som kom i ettertid av denne lille noteutvekslingen. Dette førte til at en ny forespørsel ble sendt til den britiske regjering, om norsk prioritetskrav i henhold til Edward VII's Land, som også ble avvist.²⁴⁸

Denne hendelsen gjorde den norske regjering oppmerksom på at det var på tide å fremheve norske interesser i Antarktis og Sørishavet, selv om Norge absolutt ikke ønsket noen strid

---

²⁴³ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²⁴⁴ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²⁴⁵ Utenriksdepartementet, 1928, s.4

²⁴⁶ Utenriksdepartementet, 1928, s.4

²⁴⁷ Utenriksdepartementet, 1928, s.5

²⁴⁸ Utenriksdepartementet, 1928, s.5

med Storbritannia. Men britenes avansering i nettopp disse områder stod i veien for den “(...) største økonomiske interesse, og nettopp den virksomhet (hvalfangsten) som knytter Norges navn til disse strøk, har hatt voksende betydning i de siste år.”²⁴⁹ Mowinckel sa videre at hvalfangsten hadde fått internasjonal oppmerksomhet, og mente at dette kunne avgjøre fremtiden for denne typen virksomhet. I denne sammenheng var det viktig å understreke “(...) sitt internasjonale forhold til disse strøk.”²⁵⁰ Med denne avslutningen beveget statsministeren seg over til Bouvetøya, som han mente var en konsekvens av problemene ovenfor.

I gjennomgangen av Bouvetøya ble forsamlingen gjort oppmerksom på hvordan forhandlingene hadde gått for seg hittil. Mowinckel gav et kort sammendrag av hvordan annekasjonen ble gjennomført, på hvilket grunnlag den ble planlagt, og Norris-argumentet til begge sidene i saken, som vi gikk igjennom i det forrige kapittelet. Han beveget seg også inn på den britiske sendemanns bemerkelse via noten av 13. februar angående rikskonferansen i London i 1926, hvor britene hadde meddelt sine sektorinndelinger. Uansett hadde dette ikke noe med Bouvetøya å gjøre i og med at øya er godt utenfor begge sektorer, men var heller en opplysning for at *Norvegia* skulle unngå å gjøre en gjentakende feil og annektere andre britiske områder.²⁵¹ Mowinckel fortalte videre at noten av 16. februar foreløpig ikke var svart på, og at regjeringsskiftet etter Lykke-regjeringen hadde påvirket prosessen. Videre berettet han om Vogt sitt arbeid i London, og hans samtaler med utenriksminister Chamberlain. Det ble henvist her til utenriksministerens skuffelse over hvordan Norge hadde ført saken, og over at den norske regjering burde hatt viten om at Bouvetøya var britisk. Her stod statsministeren hardt på at regjeringen mente at annekasjonen av Bouvetøya var gjort på legitim bakgrunn. Derimot mente han personlig at hele saken var skummel. Han verken likte den eller trodde at det var et taktisk diplomatisk fremstøt, og hadde drøftet over om det var “klok politikk”²⁵² eller ikke, hvor han kom fram til det siste. Men allikevel mente Mowinckel at Norge hadde en god sak, og at det da var viktig for Norge å hevde sine interesser. Han trakk så tråder mellom Bouvet-spørsmålet og Sverdrupøyene.²⁵³ Som tidligere nevnt hadde Canada lagt Sverdrupøyene under sin sektor av Arktis, enda det var nordmannen Otto Sverdrup som hadde

---

²⁴⁹ Utenriksdepartementet, 1928, s.6

²⁵⁰ Utenriksdepartementet, 1928, s.6

²⁵¹ Utenriksdepartementet, 1928, s.7

²⁵² Utenriksdepartementet, 1928, s.8

²⁵³ Utenriksdepartementet, 1928, s.8

oppdaget, okkupert og heist det norske flagg på disse øyer. Men det var en annen sak som lignet Bouvet-spørsmålet enda mer enn Sverdrupøyene.

6.3 Ballenyøyene

En situasjon som var veldig lik saken om Bouvetøya, var tvisten mellom Storbritannia og U.S.A. angående Ballenyøyene på 1830-40 tallet. Dette er en øygruppe som ligger utenfor det antarktiske fastlandet. Ekspert på denne saken var polarhelten Carsten Borchgrevink, som skrev om den i en bemerkning angående Bouvetøya 1. februar 1928 til UD. Saken gikk ut på at den amerikanske kapteinen Charles Wilkes oppdaget et land under sin ekspedisjon i 1838-42 som han gav navnet Wilkes Land. Hans nære venn James Clark Ross skrev om hendelsen i første volum av *A Voyage of Discovery* fra 1847,²⁵⁴ der han mente at Wilkes hadde oppdaget de samme øyene som John Balleny. Basert på feil posisjonering ble Ballenyøyene annektert av England.²⁵⁵

Ballenyøyene er et bedre eksempel enn Sverdrupsaken, fordi britene vant saken på bakgrunn av feilposisjonering.²⁵⁶ Når det kommer til Bouvetøyas tidligere oppdagere og dens faktiske posisjon, var det ingen som hadde satt den korrekte posisjonen før *Valdivia*. Nå kan det diskuteres om Wilkes faktisk oppdaget de samme øyene som Balleny, eller om han faktisk oppdaget det antarktiske fastlandet, men det skal vi ikke drøfte over her.

Uansett var grunnen til at Mowinckel fant likhetstrekk mellom Sverdrup og Bouvet, at han mente Sverdrupøyene i større grad var norske enn det Bouvetøya var britisk. Men dette var en vei han ikke hadde lyst til å bevege seg mer inn på, og det kan virke som om statsministeren selv syntes at imperialismepolitikk var idiotisk når det kom til okkupering av øyer. Han bemerket finurligheter i saken gjennom hele Stortingsmøtet, blant annet uttalte han seg angående Norris: “Det tales ofte om 2 øer i dette strøk. Men for øieblikket finnes der visstnok bare en. Og jeg vilde ikke være så bedrøvet om også denne forsvant.”²⁵⁷

---

²⁵⁴ Ross, James Clark. (1847). *A Voyage of Discovery and Research in the Southern and Antarctic Regions, during the years 1839-43. Vol. 1*. London: J. Murray, s.284-299

²⁵⁵ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²⁵⁶ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²⁵⁷ Utenriksdepartementet, 1928, s.8

6.4 Stortingsmøtet fortsetter

Hva Mowinckel syntes selv om saken, er ikke noe vi skal henge oss ytterligere opp i, selv om grunnene hans kan ha vært gode. Etter å ha tatt for seg likhetene mellom Sverdrup og Bouvet minnet han forsamlingen nok en gang på hvor viktig hvalfangsten i Sørishavet var for Norge.²⁵⁸ Han snakket i denne sammenheng om hvalfangstspørsmålet, som handlet om forhandlingene av konsesjoner og lisenser mellom Norge og Storbritannia, og hvilken vei denne ville ta. Her er det viktig å merke seg at britene var redde for at nordmennene skulle fange havet tomt for hval, og derfor ville sette inn restriksjoner på hvor mye hval som ble fanget. Fra norsk side ble det ment at dette ikke var et problem, men at restriksjonene kunne ha en positiv utvikling på hvalbestanden. Det var den moderne pelagiske fangsten som var det virkelige problemet.

Her kan det igjen diskuteres om den norske regjering sine inkvisisjoner vedrørende pelagikerne var basert på egne interesser og for å beholde monopol på hvalfangsten i Antarktis og Sørishavet. Uansett begynte de 21-årige konsesjonene i Falklandssektoren å gå ut på dato, som følge av dette økte etterspørselen etter fornyelse. Men med den økende internasjonale oppmerksomheten omkring hvalfangsten, ble den negative holdningen til virksomheten forstørret. Selv om Storbritannia gav konsesjoner til nesten bare norske selskap, ble avgiftene stadig større, men dette gikk foreløpig fint. Den moderne pelagiske fangsten gjorde derimot at behovet for konsesjoner ble mindre, og britene fryktet som følger for hvalbestanden. Derfor kom spørsmålet opp om konsesjonene skulle gjøres avgiftsfrie. Sammen med en betinget begrensning ville dette gjøre at den moderne pelagiske fangsten ikke kom ut av kontroll.²⁵⁹ Slik ville man fortsatt ha kontroll over hvalbestanden, og ikke trenge å bekymre seg for utryddelse av hvalfelt. Den moderne pelagiske fangsten var dyr som følge av alt utstyret som måtte byttes ut. Men hvis landstasjonering ble avgiftsfritt, ville nok mesteparten av hvalfangerne kunne fortsette å forholde seg til denne typen fangst. Britene gav ikke bare konsesjoner til norske selskaper, men også britiske. Derimot var det nesten bare nordmenn som fanget i disse områdene, også for de britiske selskapene, og derfor norske hvalfangere som utgjorde størsteparten av konsesjonene.

---

²⁵⁸ Utenriksdepartementet, 1928, s.8-9

²⁵⁹ Utenriksdepartementet, 1928, s.9

Den nye planen til britene var nå å utvide Falklandssektoren, og gjennom avtaler mellom Norge og Storbritannia frede området, utenom visse selskaper som skulle kunne få begrenset konsesjon i fem eller ti år.²⁶⁰ Denne avtalen skulle kun gjelde for Norge om den ble til. Derimot ble ikke avtalen forhandlet noe videre fra britisk side. Mowinckel drøftet over om dette kunne ha med Ross-sektoren å gjøre, eller om det kunne ha med det voksende medhold i den pelagiske fangsten. Men videre kunne han si at om spørsmålet ble tatt opp i en større internasjonal sammenheng igjen, ville det vært greit å kunne stå sammen med Storbritannia.²⁶¹ På grunn av at avtalen ennå ikke var forhandlet fram, gjorde dette at rederiene fortsatt måtte gå direkte via Colonial Office for å kunne få konsesjon eller lisens.

Den neste saken i Stortingsmøtet var sjøterritoriet-spørsmålet. Denne saken ble gått raskt inn på i andre kapittel, der det ble forklart at Norge ville utvide sin sjøgrense fra fire til ti nautiske mil. Derimot var det sterk protest fra britene som mente at sjøgrensen skulle innskrenkes til tre nautiske mil. Bakgrunnen for den ønskede utvidelsen av grensen, var at norske myndigheter var lei de britiske trålerne som fisket opp all fisken i områdene der den tradisjonelle norske fisken ble utført.²⁶² Under møtet ble det påminnet at saken ble avsluttet i 1925, hvor man ikke kom fram til noen enighet. Men i 1926 ble det satt opp en komité for å tegne opp en ny eventuell sjøgrense. Mowinckel bemerket seg her at en ny sjøgrense ville styrke Norges posisjon i å kunne stoppe de store trålerne fra å tømme det norske havet for fisk. Saken hadde blitt gitt videre til Folkeforbundet i håp om å få en internasjonal enighet i sjøgrensen.

De to sistnevnte sakene blir tatt opp i dette kapittelet fordi de viser hvilken posisjon norske interesser stilte overfor resten av verden. Saken om Bouvetøya var en del av dette større bilde. Det var viktig å fremme norske økonomiske interesser i områder hvor norsk næringsliv var sentralt, til tross for at det kunne skape tvister. Som nevnt i Amundsensaken:

Det sier sig selv, at utenriksdepartementet med denne stillingtagen likeoverfor de britiske annekasjoner ikke har ønsket nogen strid med Storbritannia; men det har simpelheten ment, at til varetagelse av norske interesser og for å understreke deres betydning var det ganske nødvendig, at vi sa fra og gjorde opmerksom på, hvorledes norsk opfatning var, og hvad der var Norges stilling til disse egne.²⁶³

---

²⁶⁰ Utenriksdepartementet, 1928, s.9-10

²⁶¹ Utenriksdepartementet, 1928, s.11

²⁶² Fure, 1996, s.77-90

²⁶³ Utenriksdepartementet, 1928, s.5

6.5 Kommentarer til Bouvet-spørsmålet

Etter at det planlagte var gjennomgått, åpnet statsministeren for spørsmål og diskusjon. Den første som kom med noen kritikk til det som hadde blitt sagt, var den tidligere statsministeren og utenriksministeren Ivar Lykke. Han hadde reagert på Mowinckels uttalelse av at valget med å ta opp Bouvet-spørsmålet med britene, ikke var klokt. Selv mente han at det gikk an å angre på valgene man hadde tatt i ettertid, men at han selv var neppe personen til å gjøre det.²⁶⁴ Videre kritiserte han Rolf Thommessens tidligere uttalelse i et åpent Stortingsmøte: Ifølge den tidligere statsministeren, hadde det aldri vært sagt noe så lite gjennomtenkt i de årene han selv hadde sittet på Stortinget. Thommessen hadde enkelt fortalt sagt at Norge hadde begått diplomatisk selvmord og kjørt seg fast ved å utfordre britene på dette området.²⁶⁵ Redaktøren i *Tidens Tegn* var kjent for å være brite-vennlig, og ble selv referert til av minister Lindley i en note til Chamberlain, som den største venn britene hadde i Norge.²⁶⁶ Lykke gjorde så forsamlingen oppmerksom på at den norske regjering hadde tidligere visst om både Norris sin ekspedisjon og Ross sin avhandling, men at de to kildene hadde blitt oppfattet forskjellig av de to nasjonene.

Det Lykke kunne si seg enig i, var Mowinckels oppfatning av at Norge lå godt an argumentativt.²⁶⁷ Han gjorde som Mowinckel, og dro de tidligere norske okkupasjonene, Sverdrupøyene og sydpolplatået inn i bildet. Her ble det gjort et godt poeng i at de nasjonene som hadde "(...) makten på sin side."²⁶⁸ kunne gjøre som de ville. I dette tilfellet var det akkurat det som hadde skjedd med de tidligere norske okkupasjonene, og det var da viktig å fremme de norske interessene. Derfor var Bouvetøya sentral med alle de nye fangstfeltene som ble åpnet, som i fremtiden ville bli en stor interesse. Lykke formidlet videre at han ikke ønsket å komme på dårlig fot med Storbritannia. Men at for å kunne fremme de interesser det var snakk om, måtte man ikke være redd for trå på noens føtter. I tillegg ville han ikke bli overrasket om britene ville la den allerede tvilsomme saken gå i nærmeste framtid.

---

²⁶⁴ Utenriksdepartementet, 1928, s.15

²⁶⁵ Utenriksdepartementet, 1928, s.15

²⁶⁶ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁶⁷ Utenriksdepartementet, 1928, s.15

²⁶⁸ Utenriksdepartementet, 1928, s.15

I en uttalelse angående hvalfangsten, mente den tidligere statsministeren at de begge formene for hvalfangst stod i veien for "(...) den norske regjerings handlekraft."²⁶⁹ Han uttrykket så sin bekymring for internasjonal innblanding, og den pelagiske fangstens utrydding av hvalen. Med dette i bakhodet var det kanskje på tide for hvalfangerne å begynne å tenke på egne interesser vedrørende fangsten, slik at de selv kunne ha litt kontroll.²⁷⁰

Neste som hadde ordet var Thommessen med en klar protest mot Lykkes beskyldninger. Redaktøren mente at den tidligere statsministeren hadde vært for hard i beskyldningene sine, for anneksjonen hadde han aldri vært noen motstander av. Thommessen hadde derimot et ønske om å opprette et geografisk institutt for å kunne gjøre de undersøkelsene som trengtes i områder av norsk interesse.²⁷¹ Nyhetene om at den norske regjering var oppmerksom på Norris og Ross var han ikke klar over, og beklaget seg dermed over sine tidligere uttalelser. Men han måtte allikevel påpeke at det da hadde blitt begått en ny feil ved at man ikke hadde gjort nok undersøkelser. Utenriksdepartementet burde ha bedt den britiske legasjon om originaljournalen til Norris, slik at de kunne ha vært bedre rustet. Med dette argumenterte Thommessen at man "(...) skal kjenne sine motstandere og fremfor alt ikke undervurdere dem."²⁷²

Med dette gode argumentet avsluttet Thommessen, og Hambro tok over. Stortingspresidenten kunne ikke vært mer enig i at utenriksdepartementet burde ha vært bedre forberedt, men kritiserte Thommessen for hans uttalelser under det åpne møtet. Videre minnet Hambro på at det ikke er første gang at forhandlinger hadde stoppet opp på grunn av misforståelser. Saken han henviste til her, var den norske presses mistolkning av en britisk note 13. februar, som var et forvarsel for det endelige britiske svaret den 16. samme måned. Den norske pressen tolket denne noten som en britisk godkjennelse, hvorav flere artikler ble publisert. Konsekvensen av dette var at det britiske Underhuset under et møte fikk et direkte spørsmål angående. Dette gjorde at utenriksdepartementet måtte oppklare misforståelsen med britene, før forhandlingene om Bouvetøya kunne fortsette.²⁷³

---

²⁶⁹ Utenriksdepartementet, 1928, s.16

²⁷⁰ Utenriksdepartementet, 1928, s.16

²⁷¹ Utenriksdepartementet, 1928, s.17

²⁷² Utenriksdepartementet, 1928, s.17

²⁷³ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

Angående de norske interesser videreførte Hambro et ønske om å utstyre utenriksdepartementet, slik at det kunne få bedre kontroll over områdene. Han refererte så til en amerikansk artikkel “Problemer ved polarforskning”²⁷⁴ av juristen David Hunter Miller, i sammenheng med vanskelighetene rundt å sikre seg interesser i polområdene. På grunn av den store internasjonale interessen, var det stor konkurranse om å sikre seg land. Et problem som fortsatt er til stede i dag. Men ifølge Hambro hadde den amerikanske artikkelen fremhevet et visst samarbeid mellom en autoritetsgruppe, hvor forskere fra forskjellige land hadde samarbeidet for å kunne publisere artikkelen. Norge inkludert, via Fridtjof Nansen.²⁷⁵ Samtidig bekymret teksten Hambro, i tilfelle en slik artikkel skulle utgis uten norsk innflytelse. Grunnen lå i at den ifølge presidenten, hadde fra et folkerettslig standpunkt vist til “(...) politiske rettigheter i polarregionene (...)”.²⁷⁶ Til tross for begeistringen over artikkelen, likte Hambro dårlig retningen forfatteren tok mot Norge. Ifølge Miller hadde Norge ingen rettigheter på verken Sverdrupøyene eller Amundsens del av Antarktis, og viste seg hensynsløs i forhold til tidligere norsk polarforskning.²⁷⁷ I sammendraget Hambro videre gav av artikkelen, kan det virke som om at Miller ikke var veldig objektiv. Men derimot åpnet Miller for en ny tankegang, og påvirket hvordan de videre forhandlingene innenfor polområdene gikk for seg.

Hambro fortalte videre at han ikke likte tidspunktet saken om Bouvet hadde blitt tatt opp. Norsk Metrologisk Institutt var i full gang med å annektere resten av Jan Mayen, og Bouvet-spørsmålet gjorde at denne aksjonen måtte utsettes. Bouvet-spørsmålet ville heller ikke gjøre Grønlandssaken noe enklere, eller andre interessesaker som pågikk i samtiden.²⁷⁸ Men allikevel ville utbyttet fra Bouvet-området ha en stor betydning for det norske næringslivet, og dette i ganske så store summer. Hvalfangsten var ifølge Hambro en faktor som utgjorde balansen i nasjonaløkonomien,²⁷⁹ en uttalelse som ikke nødvendigvis var riktig, men heller ikke feil. Skipsfarten var det som utgjorde balansen i den norske økonomien på denne tiden. Og med hvalfangsten som en stor bidragsyter til skipsfarten, var den med på å bidra til å opprettholde balansen. Videre kritiserte han Den Norske Hvalfangerforening i å ha vært for hemmelighetsfulle, og hvordan det kunne være mulig at det var et styremedlem av foreningen

---

²⁷⁴ Utenriksdepartementet, 1928, s.18

²⁷⁵ Utenriksdepartementet, 1928, s.18

²⁷⁶ Utenriksdepartementet, 1928, s.18

²⁷⁷ Utenriksdepartementet, 1928, s.19

²⁷⁸ Utenriksdepartementet, 1928, s.20

²⁷⁹ Utenriksdepartementet, 1928, s.21

(Johan Rasmussen) som søkte konsesjon. Nå skal det sies at hemmelighetsholdet innenfor hvalfangsten var basert på at man ikke ønsket seg konkurranse.

Til Hambros uttalelse av at Bouvet-saken lammet utenriksdepartementet i sine handlinger, kom Venstres Stortingsrepresentant Kristofer Indrehus med en positiv uttalelse til. Han mente at avtalen Stortinget prøvde å handle fram med britene året før, var et dårlig framsteg. Det inngikk i denne avtalen at Falklandssektoren skulle være stengt av, eller som nevnt fredet for fangstvirksomhet. Indrehus vred seg over tanken på at britene skulle få mer kontroll over den norske hvalfangsten, og priset derfor den pelagiske fangsten for å være en vei ut av britenes stramme grep.²⁸⁰ Indrehus var ikke alene om denne tanken. Som vi vet fra før var det mange innenfor den norske hvalfangsten som var lei av at britene tjente store summer på norsk hvalfangst.

6.6 Noter etter Stortingsmøtet

Etter Stortingsmøtet ble arbeidet av et svar til noten av 16. februar satt i gang. Og i slutten av mars fikk Vogt i oppgave å gjøre utenriksminister Chamberlain oppmerksom på dette. I møtet mellom de to ministrene gjorde Vogt rede for det han nettopp hadde fått beskjed om: Etter at formalitetene var unnagjort, gav han et kort referat av hva som kunne komme til å stå i svaret. Vogt fortalte videre om Sverdrupsaken, hvor den norske regjering hadde henvendt seg noen år tidligere til den britiske, med spørsmålet om å ta opp Norges okkupasjon fra 1902 med Canada eller Storbritannia. Den britiske regjeringen hadde bedt dem om å henvende seg til canadierne. Men etter henvendelsen kom det intet svar i retur. Vogt påpekte hvilket dilemma dette skapte: Hvis canadierne så på en 20 år gammel okkupasjon som ugyldig, var da en okkupasjon som var over 100 år fortsatt gyldig?²⁸¹ Dette var grunnlaget for den norske argumentasjonen videre i saken, og bak den lå en grundig gjennomgang av rettslige midler. Etter å ha gått godt igjennom Norris-okkupasjonen, ble det kommet fram til at: Norris sin okkupasjon var en ren formalitet. Men han hadde ikke bemyndigelse fra den britiske regjering. Og okkupasjonen var ikke effektiv.²⁸²

---

²⁸⁰ Utenriksdepartementet, 1928, s.24-25

²⁸¹ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁸² Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

At okkupasjonen ikke var effektiv, betyr at den ikke var etterfulgt av for eksempel beboelse, stasjonering eller forskning. Under den norske anneksjonen av Bouvetøya ble dette oppfulgt med vitenskapelig forskning, og planlagt økonomisk utnyttelse av øya. Argumentene var basert på tidligere britiske situasjoner og litteratur, og gikk i tillegg under internasjonal lov.²⁸³ Hovedargumentet var den dårlige oppfølgingen av okkupasjonen, som vi nevnte i forrige kapittel: At britene aldri hadde offentliggjort for andre interesserte nasjoner at Bouvetøya lå under den britiske krone, selv om de hadde offentliggjort flere andre under konferansen i 1926. Den 23. april ble svaret på noten av 16. Februar, med det overnevnte, sendt til britene.²⁸⁴ Med andre ord nektet Norge å trekke tilbake anneksjonen.

Det var tydelig at argumentene i noten hadde overbevist Chamberlain. Allerede 10. mai mottok Foreign Office et brev med følgende instruksjoner: Chamberlain mente at det ikke lenger var hensiktsmessig å stå på det britiske kravet over Bouvet. Grunnlaget var for tynt, og avgjørelsen kunne gå utover forholdet med Canada.²⁸⁵ Hvis britene fortsatt stod på sitt krav over Bouvetøya og vant saken, ville Canada ikke kunne vinne saken med Norge over Sverdrupøyene. Om Bouvetøya så ble norsk, ville den tidligere britiske kolonien kunne legge under seg Sverdrupøyene, noe som hadde prioritet hos britene. Dette viser til en fremragende diplomatisk strategi fra Norges side, hvor utfallet tjente landet uansett. Videre leste noten at Storbritannia ikke hadde funnet noen interesse av å utnytte Bouvetøya, mens nordmennene hadde funnet mangt. Å fortsette å holde på kravet på Bouvetøya ville ikke være klokt, og det var viktigere å opprettholde et godt forhold med Norge. Det foreløpige eneste kravet som Chamberlain ville få fram, var en sikring av interessene til Johan Rasmussen & Co.²⁸⁶

1. juni tok Foreign Office noten fra Chamberlain opp til konsiderasjon, og følgende resultat ble lagt fram: Ifølge den britiske marinen var Bouvetøya av ingen strategisk bruk, og nordmennenes bistand under verdenskrigen var av høyere betydning. Hvis britene holdt på sitt krav over øya, ville integriteten over britisk framgang i Antarktis og Arktis bli svekket. Med disse argumentene var det viktig at britene frasa seg kravet, men dette ble foretrukket gjort gjennom forhandlinger. Om Bouvetøya bare ble gitt på bakgrunn av vennlighet, ville dette også svekke britenes integritet. Derfor var Sverdrupøyene noe de kunne bruke til sin fordel.

---

²⁸³ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

²⁸⁴ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁸⁵ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁸⁶ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

Det var også viktig å ivareta Rasmussens interesser for ikke å krenke den britiske krone, derfor måtte selskapets sak også fremmes.²⁸⁷

Britene var endelig på vei til å gi opp sitt krav på Bouvetøya. Og de etterfølgende månedene av den norske note gikk til å finne fram interesser å forhandle med i prosessen. Men det var ikke bare den britiske regjering som hadde forandret sin mening angående saken. Den britiske presse og det britiske folk begynte å få medfølelse for Norge når det kom til Bouvet-spørsmålet.

6.7 Commander Oliver Locker-Lampson

Oliver Locker-Lampson var en britisk krigshelt, parlamentsmedlem, direktør i Farris, og derfor en nær venn av Lars Christensen og Bjarne Aagaard. I et besøk til Norge var han i samtaler med både Lars Christensen og minister Lindley. I møtet med ministeren fikk Lampson streng beskjed om å holde seg unna Bouvet-saken, fordi det kunne ødelegge for forhandlingene.²⁸⁸ Dette var med bakgrunn i at han tidligere hadde uttalt seg til pressen om saken, og i den sammenheng ble det gjort spekulasjoner. Til tross for Lindleys advarsel så det ut som om Lampsons innflytelse spilte en rolle i hvordan Norge endelig fikk britenes godkjenning av annekseringen. Dette vises gjennom et korrespondentbrev fra mai 1928.

I brevet diskuteres Lampson og hans gode innflytelse i det britiske underhuset. Lampson ble sett på som en av de fremste parlamentsmedlemmene etter sikre angrep på bolsjevikene, og med sin gode innflytelse fremmet han ideen om at britene kunne gjøre den ære å gi fra seg Bouvetøya til Norge. Bouvetøya hadde for britene ingen verdi: Den var verken strategisk eller praktisk når det kom til hvalfangst. I tillegg holdt britisk hvalfangst seg unna disse områdene, i motsetning til nordmennene som var suverene på dette feltet. Nordmennene hadde også vist seg som gode venner av britene, med deres fremragende innsats under verdenskrigen. Og siden britene allerede hadde en fjerdedel av verden under seg, kunne de jo vise seg vennlige ved å gi fra seg en brøkdel av dette til en nasjon som stod britene så nær.²⁸⁹

---

²⁸⁷ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁸⁸ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁸⁹ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/34/2

I og med at mye av det som ble skrevet i korrespondentbrevet var akkurat det samme som den britiske regjering hadde kommet fram til, kan det diskuteres hvor mye innflytelse som skyldtes Lampson. Men at han hadde noe med vendepunktet hos regjeringen å gjøre, kan man ikke avvise. Det britiske folk begynte også på denne tiden å bli stor tilhenger av Bjarne Aagaard. Hans integritet lå i mengden litteratur han hadde vært igjennom angående Bouvetøya.²⁹⁰ Dette gikk godt hjem hos britene, og var nok en faktor på størrelse med Lampson for at den britiske stemningen begynte å snu.

6.8 Anneksjonen blir endelig godkjent internasjonalt

Den 16. juli ble det satt opp en konferanse med alle de gjeldende departementene til stede: Foreign Office, Dominions Office, Colonial Office og Admiralty. Emnet på møtet var det norske kravet på Bouvet, og fremtidig britisk politikk i Antarktis.²⁹¹ Her ble det bestemt at det ikke skulle bli gitt noe svar på den norske note før Vogt returnerte til London i midten av september. Britene skulle så presentere for Vogt at: Så lenge den norske regjering ikke ville gjøre krav på noen andre områder i Antarktis, og godkjente de krav den britiske regjering hadde vedrørende hvalspørsmålet, ville britene forberede en godkjennelse av den norske anneksjonen.²⁹² Sverdrupsaken skulle holdes på avstand fra Bouvet-spørsmålet, og det skulle ikke gjøres noe krav på at nordmennene måtte godkjenne den canadiske sektor.

Når det kom til den britiske politikken i Antarktis virket det som om Bouvet-saken forandret hele tilnærmelsen til området. Under konferansen i London i 1926 ble det planlagt å legge under seg det ene området mellom Ross- og Falklandssektoren, og gi Australia ansvaret. Denne planen ble nå revurdert og utsatt.²⁹³ Det viste seg at britenes intensjon vedrørende Antarktis, var å legge hele området under kongerike uten noen andre nasjoner som naboer, inkludert øyene.²⁹⁴ Ettersom Ross- og Falklandssektoren var lagt under den britiske krone via patentbrev, gjorde dette situasjonen vanskelig om det skulle være noen andre nasjoner som annekterte land i sektorene. Derfor måtte det forsikres at dette ikke kunne hende. I tillegg følte britene at det var hovedsakelig britisk og norsk hvalfangst som ble gjennomført i de sydlige

---

²⁹⁰ Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 397/34/3

²⁹¹ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁹² National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁹³ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁹⁴ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

farvann, og til tross for sine planer ville de ikke ta fra nordmennene sin rett til å fange i disse farvann. Men britene var bekymret for at hvalen i de sydlige strøk skulle forsvinne, slik de nesten hadde gjort i nord. Derfor var det viktig å sette restriksjoner på fangsten. Med dette ble det enighet om at Bouvetøya skulle godtas som norsk, uten at det ble satt noen krav. Dette ble sett på som beste framgangsmåte, hvor britene istedenfor å kreve, skulle oppfordre nordmennene til å ikke okkupere mer land i Antarktis. Dette inngikk under ønsket at ingen andre nasjoner skulle okkupere landområder i Antarktis, og at ikke britene skulle havne i liknende situasjon som Bouvet, vedrørende Ross og Falklandssektoren. Derimot hadde britene allerede et fransk-okkupert sektor som nabo, noe som satte en stopper for drømmen om totalt overherredømme i Antarktis.²⁹⁵

Det skulle også oppfordres på å sette restriksjoner på fangsten, og til et samarbeid om hvalfangsten mellom Storbritannia og Norge gjennom en internasjonal enighet. Da oppfordringen ble tatt opp med minister Vogt den 16. oktober, mente Vogt at hvalspørsmålet og Bouvet-saken ikke hadde noe med hverandre å gjøre. Deretter minnet han britene på Sverdrupøyene, men lovt så å ta saken videre til regjeringen.²⁹⁶ Den 14. november kom Vogt tilbake med et positivt svar på oppfordringene fra britene. Den norske regjering ville ikke okkupere land i sektorene nevnt under konferansen i London, og stilte seg ganske så positive til å diskutere restriksjoner på hvalfangsten.²⁹⁷ Det sistnevnte ville bare gange den norske hvalfangsts økonomiske framtid.

Den 19. november kom den endelige godkjenningen av anneksjonen fra britene betingelsesfritt. I norske aviser ble britene hedret for deres godhet, utenom hos *Middagsavisen* i en artikkel 23. november.²⁹⁸ “Fikk vi Bouvet-øen betingelsesfritt?” het artikkelen og tok for seg nettopp det spørsmålet. Den gikk inn på at Johan Rasmussen & Co i ettertid fikk norsk konsesjon for fangst rundt Bouvet. Videre at en pelssel-lov i ettertid ble opprettet i henhold til øya, og at det hadde blitt satt restriksjoner på hvalfangsten. Tilslutt uttrykket den sin bekymring over at sjøterritoriet kanskje snart stod for tur.²⁹⁹

---

²⁹⁵ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁹⁶ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁹⁷ National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

²⁹⁸ Vestfoldarkiver, Arkiv: Lars Christensen Serie: Z-L0002

²⁹⁹ Vestfoldarkiver, Arkiv: Lars Christensen Serie: Z-L0002

6.9 Konklusjon

I spørsmålet om hvorfor det var viktig for Norge, og om det var verdt å ta opp kampen om Bouvet med britene, er det flere faktorer som spiller inn. Det som er viktig å huske på her, er at dette var i en tid hvor Antarktisk holdt på de største økonomiske verdiene Norge hadde interesser for. Norge var som nevnt fremst på hvalfangst innenfor dette området, og om det ikke var et økonomisk monopol nordmennene hadde her, så var det et driftsmonopol. Med britene fremst på å okkupere områder i Antarktis, følte nordmennene seg overkjørt når det kom til å fremme norske interesser. Dette hadde sammenheng med konsesjonene og fangstlisensene nordmennene måtte søke hos britene. Nå som britene var i full gang med å legge under seg en ny sektor i Antarktis, var det flere fangstredier i Norge som ville skaffe seg lisens i områdene. Dette ble gjort vanskeligere ved at britene gav New Zealand ansvaret for sektoren, og at regjeringen hadde som følger intensjoner om å sette strenge begrensninger på fangsten, og kun innføre ettårslisenser. Kortvarigheten på lisensene og tiden det tok å søke gjorde prosessen tung. I tillegg begynte konsesjonene innenfor Falklandssektoren å bli utdatert, hvor britene også ville sette inn strengere begrensninger på fangsten når det skulle søkes på nytt. Norske hvalfangere likte dårlig tanken om strengere begrensning, og dette endte i forhandlinger mellom Norge og Storbritannia som ble referert til som hvalspørsmålet.

Samtidig som dette spørsmålet ble tatt opp, var den moderne pelagiske fangsten blitt en realitet i flere fangstområder. Og utrolig nok var det tanken på ingen begrensninger som skremte de norske rederne, og skapte spliden mellom “de konsesjonerte” og “pelagikerne”. Dette fremmet så en interesse blant rederne av å både fortsette landbasert hvalfangst og å rive seg løs fra britenes grep om den norske hvalfangsten. Men for at dette skulle kunne skje måtte man legge under seg noe land i Antarktis. Hos regjeringen derimot, var tanken å demonstrere for britene at Norge også var et land som hadde store interesser i Antarktis, og annekasjonen av Bouvetøya var et steg i denne retningen. Annekasjonen åpnet for nye felt rike på hval, og dette helt uavhengig av britisk konsesjon. Dette var noe som gikk godt hjem hos det norske folk. Og når da regjeringen spurte seg selv om det da var smart å fortsette saken, hadde det norske folk allerede talt. I tillegg hadde Amundsen-saken vist at Norge ikke lenger kunne være redd for å trå på noens føtter framfor å sikre sine planer om Antarktis. Dette var et punkt som overbeviste regjeringen om at Bouvet-saken måtte gå videre. Det hjalp også at de hadde troen på at de norske argumentene stod sterkt.

Når Bouvet-spørsmålet var løst med hjelp fra rettsmidler og internasjonal lov, var det opp til britene å forsøke å få deres interesser fram gjennom forhandlingene. Britenes grunn til å tviholde på Bouvet var avhengigheten av Norge som fremste hvalfangstnasjon via konsesjonene, og fortjenesten gjennom ordningen. I midlertid fant britene en bedre vei for å holde på ordningen, og samtidig få Norges hjelp til å fremme britiske interesser i Antarktis. For britene hadde en plan om å utvide Falklandssektoren, og et ønske om at hele Antarktis kom under den britiske kronen. Men allerede det å holde på sektorene de hadde underlagt seg, var som sagt vanskelig i et tilfelle der en annen nasjon skulle finne på å okkupere i disse områder. Å få med det landet som foreløpig hadde de største interessene av området på sin side, ville være et steg i riktig retning. Norge var derfor den mest kvalifiserte nasjonen på grunn av det allerede gode samarbeidet som hadde blitt skapt via hvalfangsten, og de store interessene nasjonen allerede hadde i området. Likevel var britenes ønske om restriksjoner fortsatt tilstede, og ønsket om en evigvarende hvalbestand stor. Om britene ville få den norske regjeringen til å sette restriksjonene selv, ville ikke dette bare gange britene innenfor deres egne områder, men også utenfor. Det var nettopp derfor britene kom med disse forslagene uten at det nødvendigvis var en betingelse for godkjenningen av anneksjonen, men som et tegn på vennskapet mellom Storbritannia og Norge.

Den norske regjeringen innførte restriksjoner, og lovte britene å ikke okkupere noe land innenfor sektorene etter at britene hadde godkjent anneksjonen. Dette kan ha hatt en stor innvirkning på at Storbritannia i senere tid oppfordret Norge til å okkupere det som i dag er Dronning Mauds Land. At Norge gjennom dette viste en trofasthet til sin "storebror", gjorde hvert fall at Norges interesser ikke ble oversett lenger. Og det er tydelig at begge sider tjente på anneksjonen og forhandlingene etter.

Når det kommer til britisk tilnærming av Bouvetøya i ettertid, var det en diskusjon i underhuset 26. november 1928 om britene hadde noen garantier vedrørende øya. Her ble det presisert at britisk hvalfangst ikke ville få noe bruk for øya. Videre ble det sagt at hvis det likevel skulle oppstå en slik situasjon, ville Norge la britene komme til. Her ble det videre svart at hvis det skulle oppstå en slik situasjon, ville nok ikke nordmennene ha noe imot det.³⁰⁰ Denne samtalen viser til hvordan Norge og Storbritannia hadde en viss felles forståelse for hverandre når det kom til interessen av Antarktis.

---

³⁰⁰ Vestfoldarkiver, Arkiv: Lars Christensen Serie: Z-L0002, Arbeiderbladet 27. november 1928

7 Hovedkonklusjon

7.1 Hvorfor ble Bouvetøya annektert?

Annekteringen av Bouvetøya baserte seg hovedsakelig på økonomiske interesser, og et forsøk på å komme seg inn i det politiske maktspeillet og fremstøtene britene førte i Antarktis på begynnelsen av 1900-tallet. Men store nasjonalistiske spenninger gjennom Norge bidro sterkt til at forhandlingene om annekstjonen endte slik den gjorde. Det norske folket, hvalfangstredere spesielt, var lei grepet britene hadde om den norske fangsten i Antarktis. Dette gjorde at mange reagerte positivt på den moderne pelagiske fangsten, som på denne tiden ble sett på som usikker ovenfor hvalbestandens framtid. Flere store redere, og den norske regjering hadde før stilt seg kritisk til den nye fangsttypen, og ville finne muligheter for å holde landbasert hvalfangst attraktivt. Det var blant annet dette som førte til planene om å annektere Bouvetøya.

Først og fremst ble *Norvegia* sendt ut for å annektere Bouvetøya av to hovedgrunner: Hos Lars Christensen var det hovedsakelig hvalfangsten som lå til grunne. Altså det å kunne skaffe nye fangstfelt, og derfor slippe og måtte søke konsesjon hos Storbritannia. Dette var en løsning hvor man kunne slippe unna britenes grep om landbasert fangst, samtidig som man ikke trengte å bruke den nye pelagiske fangstteknikken. Hos regjeringen var det for å kunne markere at Norge hadde store interesser i Sørishavet, og Bouvetøya ville være det første steget her. Dette var basert på flere hendelser hvor den norske regjeringen hadde sett seg overkjørt av stormaktenes planer, i et område hvor nordmennene var fremst på å utnytte næringen. Som en vei mot å kunne fremme sine egne interesser, var det på tide for Norge å legge under seg de områder som ikke var blitt tatt enda. Og å gjøre krav på områdene som norske polarhelter tidligere hadde tatt på sine ekspedisjoner. Det var dette som førte til flere tvister Norge havnet i på 1920-tallet: Sverdrupøyene, Grønland og Sydpolplataet, som alle pågikk i samtid med Bouvet-saken.

Derimot var forskningen på Bouvetøyas historie dårlig gjennomført, og den norske regjeringen havnet i en tvist med landet de nettopp hadde minst lyst til å komme opp i en slik situasjon med. Storbritannia var ett av de mektigste landene i verden på denne tiden, og hadde ved flere anledninger stått som Norges vokter. I tillegg var det britiske imperiet de fremste og mest overlegne på sjøen. Norges største økonomiske interesser på denne tiden gjaldt næring

utenfor norsk sokkel: skipsfart, fangst og fiske. Her var et tett samarbeid med de som var fremst på markedet viktig for å kunne komme seg opp og frem i verden, og derfor mye av bakgrunnen til at Norge ville samarbeide så tett med Storbritannia. Dette var grunnen til at spørsmålet om Bouvet-saken var en klok sak å føre, kom opp til vurdering under Stortingsmøtet. Storbritannia sitt gode vennskap var høyst verdsatt, og man ville ikke nødvendigvis ofre dette over en sak som Bouvetøya. Derimot var det viktig å fremheve sine interesser, og vise at man ikke lot seg overkjøre. Man kunne ikke være redd for å trå på andres føtter, for da ville ikke Norge få noe fotfeste i Antarktis og Sørishavet i det hele tatt. Og en så lite betydelig sak for britene som Bouvetøya, var allikevel for Norge verdt å fremme, for det ville mest sannsynlig ikke påvirke forholdet noe særlig. Derimot måtte man være forsiktig og vennligsinnet ovenfor britene, og de nasjonale spenningene var den faktoren som kunne gjøre størst skade her.

De nasjonale spenningene var ikke bare noe som kunne forverre forhandlingene om Bouvet, men også en større grunn til at regjeringen valgte å gå videre med saken. Gjennom artikler i Norge og Storbritannia kunne man se markante forskjeller på hvor stor interesse det var vedrørende tvisten. I Norge fikk saken stor oppmerksomhet, og ble behandlet som førstesidestoff, mens i Storbritannia måtte man bla noen sider før det kom en liten artikkel angående. Grunnen til dette var at saken vekket en slags mimring i Norge, tilbake til de heroiske tidene med Amundsen og Nansen i spissen. I tillegg var mange som nevnt lei den britiske innflytelsen på norsk næringsliv, og ville gjøre det så selvstendig som mulig. Hos britene var man vant til å ha land under seg. Det britiske imperiet var det største i verden på denne tiden, og en liten øde øy ute i Sørishavet hadde ingenting å si i forhold. Nettopp derfor fikk saken så lite oppmerksomhet i Storbritannia.

7.2 Var Bouvetøya annektert på legitim bakgrunn?

Om anneksjonen var gjort på en legitim bakgrunn, er et spørsmål som er komplisert nok i seg selv. Som nevnt i kapittel fire var spørsmålet om Norris landet på Bouvet eller ikke, det største argumentet til begge sider. Norge hadde stått på sitt når det kom til at det var Thompsonøya Norris hadde gått i land på og okkupert. Britene mente her at det var Liverpooløya, som var den ene og samme øya som Bouvet, Norris hadde okkupert og tatt i besittelse for den britiske krone. Her kan man med sikkerhet si at Bouvetøya, Lindsay og Liverpooløya var den samme øya, og at Thompson derimot aldri eksisterte. At Thompsonøya

aldri eksisterte gjør det også ganske sikkert at Norris aldri gikk i land på denne øya. Om Norris da løy om å ha sett øya, eller om han mistok et isfjell for å være en øy, er vanskeligere å si. Derimot ledet James Clark Ross i sin *A Voyage of Discovery* senere handlinger på avveie med sin dårlige gjenfortelling av journalen til *Sprightly*. Det ble aldri gjort klart fra Ross sin side om hvilken øy han mente Norris gikk i land på. Det eneste han gjorde rede for i boken, var at Lindsay og Norris umulig kunne ha snakket om samme øy, hvor han tok feil. Det var dette som skapte misforståelsen fra både britisk og norsk side. Men man kan med trygghet si at britene hadde argumentet på sin side, i og med at Norris gikk i land på Liverpooløya, som var den samme øya som Bouvet. Men Norris hadde mest sannsynlig ikke bemyndigelse fra den britiske regjeringen, uten at det kan sies med sikkerhet. Og basert på tidligere okkupasjoner, inkludert norske som regjeringen mente var gyldige, var det flere som tok land uten bemyndigelse, som ble godkjent i ettertid.

For så å finne ut av om annekasjonen var legitim eller ikke, kan det ikke fokuseres på om Norris okkuperte Bouvetøya på en gyldig måte. Men man kan basere seg på tidligere tvister som ligner Bouvet-saken, og rettsmidler som avgjør om Norge hadde rett til å annektere øya. Og sist men ikke minst, om okkupasjonen ble oppfulgt på riktig måte når den ble meldt videre til Admiralty og den britiske regjering. Det er her det norske argumentet bryter gjennom og gjør saken rettslig legitim. For det første så har man den tidligere saken om Ballenyøyene, hvor britene vant basert på feilposisjonering. Norris satte Liverpooløyas posisjon til 54° 15' S og 5° Ø, når den faktiske posisjonen ikke ble satt før *Valdivia* i 1898 med 54° 26' 4'' S og 3° 24' 2'' Ø. *Norvegia* markerte øya med samme posisjon som *Valdivia*, noe som avviker marginalt med dagens midtpunkt av øya, som er satt til 54° 25' S og 3° 21' Ø. Likevel viser dette at før *Valdivia*, markerte de tidligere ekspedisjonene øya feil på kartet med stor margin. Basert på dette alene, opp mot tidligere saker som var vunnet med feilposisjonering, er dette allerede et godt nok argument til at Norge hadde gjort annekteringen av Bouvetøya på rettmessig grunn.

Et litt svakere argument er hvor god oppfølging man måtte ha etter at en okkupasjon var gjennomført. I et vanlig område ville dette vært essensielt for hvor det kunne for eksempel finnes en befolkning, eller et sted hvor det ikke var vanskelig å vende tilbake til, ikke minst å finne. Men i et område som Antarktis frafalt alle disse mulighetene. Hvert fall tilbake i en tid hvor mye planlegging og store kostnader måtte til for å kunne nå et slikt område. I saken om Tristan Da Cunha mente *The Law Journal* at saker måtte oppfølges, men at i Tristan Da

Cunha sitt tilfelle ville øyene fortsatt tilhøre Storbritannia. Det tok dog 97 år før Storbritannia returnerte til denne øygruppen, og ikke over hundre år. I Bouvetøyas tilfelle, var det over hundre år siden noen hadde satt fot på øya, og utnyttet seg av dens midler. Dette viser til at okkupasjonen var dårlig oppfulgt: En god nok grunn til å ugyldiggjøre den britiske okkupasjonen, og titulere Bouvetøya med Terra Nullius (som er betegnelsen på land som ikke tilhører noen) igjen.

Det sterkeste argumentet som gjør Norges annekasjon rettslig begrunnet, ligger i den lille oppfølgingen Storbritannia gjorde i ettertid av Norris sin okkupasjon. Oppfølgingen var gjort som nevnt gjennom en komité satt opp av Admiralty i 1917. Her ble det gjort rede for at Bouvetøya var fransk av oppdagelse, men britisk via okkupasjon. Derimot var dette en avgjørelse som ikke ble videreformidlet til andre nasjoner som hadde et anliggende i Antarktis-området og Sørishavet. Under konferansen i London i 1926, ble det framhevet at Ross- og Falklandssektoren lå under det britiske imperiet. Om Bouvetøya hadde ligget innenfor disse sektorene hadde den britiske okkupasjonen for så vidt vært godkjent, men slik var det nå ikke, som den norske regjeringen gjorde så klart i en note til britene. At Bouvetøya var under den britiske krone, ble aldri framhevet i ettertid av komiteens konklusjon. Dette gjorde okkupasjonen ugyldig ifølge internasjonal rett, og som følger hadde Norge lov til å annektere Bouvetøya året etter.

7.3 Var Bouvetøya verdt å annektere på bakgrunn av senere konsekvenser?

Konsekvensene Norge fikk av å annektere Bouvet, var som nevnt: å ikke okkupere landområder innenfor britisk sektor, og å innføre restriksjoner på hvalen. Dette hadde bakgrunn i Storbritannias interesser. Britene så på nordmennes store fangstmengder i sektorene de hadde fått konsesjon for, som en trussel mot bestanden. I tillegg var den moderne pelagiske fangsten også en faktor som spilte en større rolle innenfor trusselen. Britene ønsket med dette å innføre strengere restriksjoner innenfor sektorene, og ute på det åpne hav. Dette var interesser som var større enn Bouvetøya, hvor britene ikke hadde noen midler å utnytte seg av.

Når det kom til ønsket om at Norge ikke skulle okkupere noe innenfor de britiske sektorer, var dette en ren formell sikring på bakgrunn av Bouvet-saken. Britene var redd for at

nordmennene nå kunne finne på å okkupere her, siden de allerede hadde turt å annektere Bouvetøya. Dette kostet derimot ingenting for nordmennene å godta. Det som var vanskeligere, var å innføre restriksjonene på fangsten. Som nevnt mente hvalfangerne at det ikke var noen trussel mot hvalbestanden slik restriksjonene var da. Men allikevel var det i redernes aller største interesse å bevare hvalbestanden slik at fangsten var sikret i framtiden. Dette var også innenfor den norske regjeringens interesser, i og med at det var en av de større økonomiske bidragsyterne. Derfor var det ikke det største problemet å avvike fra ønsket om å holde på de gamle restriksjonene, og det ble fra norsk side innført restriksjoner uten noen særlig protest. Når det kom til pelssel-loven som ble innført, var dette et rent initiativ fra Harald Horntvedt, etter hans bemerkelser om at dette var en sel som var sjelden og utrydningstruet.³⁰¹ En bemerkelse som er artig, i og med at det var rykter om at de skal ha skutt over 800 pelsseler på Bouvetøya under den første *Norvegia*-ekspedisjonen.³⁰²

Fortjenesten fra Bouvetøya veide tyngre enn det innføringene Storbritannia foreslo gjorde. Åpningen for muligheten til nye fangstfelt med store mengder hval var viktig for å kunne fortsette oppgangen i hvalfangsten. Selve øya fant man fort ut ikke var veldig nyttbar, da alle forsøk på å sette opp stasjoner ble blåst ut i havet etter kort tid. Dette var ikke siste gang Norge annekterte en øy hvor lite kunne utnyttes på land. Peter 1 øy var også en annekasjon Norge gjorde i 1929 for å få fotfeste i Antarktis, hvor selve øya ikke kunne brukes til noe som helst. Norges fortjeneste av Bouvetøya viste seg ikke bare å være positiv for den økonomiske utviklingen i å ha skaffet seg nye fangstfelt. Men også innen regjeringens forhåpninger om fremskritt i Antarktis, via å legge under seg landområder hvor norske interesser ikke gikk upåaktet hen lengre. Dette endte med en bilateral løsning, hvor begge nasjonene kom godt ut av situasjonen.

7.4 Bouvet-saken satt i en større sammenheng

Bouvet-saken påvirket norsk utenrikspolitikk i polområdene på mange fronter. Blant annet utsatte det planene til Norsk Metrologisk Institutt om å annektere hele Jan Mayen, hvor deler av øya allerede var annektert av instituttet. Øya som ligger mellom Svalbard, Grønland, Island og Norge, ble endelig annektert i 1929, når Bouvet-saken var over.

---

³⁰¹ Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

³⁰² Riksarkivet: H8-B-4B/07 Bouvetøya Bind 1-2

Bouvetøyas annekasjon og forhandlinger kan ha vist seg å ha en positiv virkning innenfor å legge under seg områder i Antarktis i ettertid. I 1939 ble Dronning Mauds Land annektert av Norge, på initiativ fra Storbritannia, som et svar på Nazi-Tysklands planer om å okkupere et område i Antarktis. Dette var med bakgrunn i at tidene hadde forandret seg, og verden var på brinken av krig. Nazi-Tyskland var på denne tiden en voksende trussel i Europa, og Norges annekasjon ble sett på som et strategisk svar på trusselen.

I dag utgjør Norges del av Antarktis og Sørishavet en sjettedel av området. Samarbeidet mellom Storbritannia og Norge ble styrket gjennom vennligheten som ble vist mellom de to nasjoner under forhandlingene om Bouvet. Og selv om den ikke nødvendigvis har vært stor, har den påvirket hvordan samarbeidet mellom nasjonene i Antarktis er i dag gjennom Antarktistraktaten av 1959. Denne traktaten trådte i kraft i 1961 og åpnet for at all aktivitet som skulle forgå på kontinentet, skulle være av fredelig art. Traktaten åpnet for et internasjonalt samarbeid og dette skulle gjøres gjennom vitenskapelig forskning.

Bouvetøya var ikke første gangen feilposisjonering og fantomøyer (øyer som ikke eksisterer) skapte problemer. I løpet av ekspedisjonene fra 1500 til 1900-tallet var det viktigere å komme hjem med funn enn uten. I tillegg var koordinering så upresist at flere øyer ble gjenoppdaget. Dette skapte flere øyer på kartet som ikke nødvendigvis var der, eller befant seg andre steder. Blant annet kunne Lars Christensen i 1930 konkludere med at de såkalte Nimrodøyene syd i Stillehavet mest sannsynlig ikke eksisterte. De mange titall av fantomøyer som i ettertid ble bevist at ikke eksisterte, skapte tvister om eierskap og grenseopptegning, og i dag finnes det fortsatt usikkerhet angående flere av dem.

7.5 Kort oppsummert

1920-tallets annekteringer og stormaktenes ekspansjonspolitikkk førte til at Norge ble tvunget og hastet inn i samme politikk for å kunne sikre seg at fiske, sel- og hvalfangst kunne fortsette på samme nivå som før. Bouvetøya var en konsekvens av dette og førte Norge et skritt nærmere ishavsimperialismen. Dårlig forskningsarbeid gjorde at den norske regjering havnet i tvist med sin "storebror" Storbritannia, en situasjon de likte dårlig. Derimot gjorde god forskning innenfor internasjonal lov og rettsmidler at saken endte i Norges favør. Dette endte ikke betingelsesløst, men fortjenesten av annekasjonen var såpass stor at det var et positivt

utfall. Dette åpnet videre for at Norge i senere tid fikk et sprang inn i imperialismen angående Antarktis og Sørishavet.

Kilder og litteratur

1. Utrykte kilder

Arkiv

National Archives, Arkiv: CO 78: 179/9

Riksarkivet, Arkiv: H8-B-4B/07 Bouvetøya. Bind 1-2

Scott Polar Research Institute, Arkiv: MS 101/7;D, MS 101/8;MSM, MS 397/25;D og MS 397/32 til MS 397/40

Vestfoldarkivet, Arkiv: ARS-A/1040, Johan Rasmussen og Co. 1930-1963

Vestfoldarkiver, Arkiv: Lars Christensen Serie: Z-L0002

Vestfoldarkivet, Arkiv: skipsjournaler – hvalfangstmuseet. Serie: F-skipsjournaler Norvegia, D/S, fangstfartøy, Sandefjord 24.09.1927 - 14.01.1929 Kode: F-L0080

Protokoller

Utenriksdepartementet (1928) *Møte for lukkede dører, Stortinget 16. mars 1928*. (Meld. St. 1-28 (16.3.1928)). Hentet fra

<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/stortingsarkivet/moter-for-lukkede-dorer/1925-1939/280316.pdf>

2. Trykte kilder

Litteratur

Aagaard, Bjarne. (1930). *Fangst og forskning i Sydishavet bd. 2: Nye tider*. Oslo: Gyldendal s.449 – 909

Berg, Roald. (1995). *Norsk utenrikspolitikk historie bd. 2: Norge på egen hånd 1905-1920*. Oslo: Universitetsforlaget

Berg, Roald. (red.) (2008). *Selvstendig og beskyttet. Det stormaktsgaranterte Norge fra Krimkrigen til NATO*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Bogen, Hans S. I. (1955). *70 år - Lars Christensen og hans samtid*. Oslo: Johan Grundt Tanums forlag

Brown, R. N. Rudmose. (1927). *The Polar Regions. A physical and economic geography of*

- the Arctic and Antarctic*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Christensen, Stig H. og Christensen, Unn. (2017). *Christen Christensen. Hvalfangstpioner i Sørishavet*. Oslo: Novus Forlag
- Fure, Odd-Bjørn. (1996). *Norsk utenrikspolitisk historie bd. 3: Mellomkrigstid 1920-1940*. Oslo: Universitetsforlaget
- Galteland, Odd. (2017). *Godthul Syd-Georgia 1908-1931. Thor Dahl hvalfangerselskap A/S' tidlige historie*. Publikasjon nr. 38. Sandefjord: Kommandør Chr. Christensens Hvalfangstmuseum
- Horsburgh, James. (1841). *The India Directory, Or, Directions for Sailing to and from the East Indies, China, Australia, and the Interjacent Ports of Africa and South America. Vol. 1*. (5 Utg.). London: W.H. Allen and Company
- Hem, Per Eivind. (2005). *Jørgen Løvland. Vår første utanriksminister*. Oslo: Det Norske Samlaget
- Mill, Hugh Robert. (1905). *The siege of the South pole*. New York: F.A. Stokes company
- Olstad, Finn. (1995). *Sandefjords historie bd. 1: Strandsitter og verdensborger*. Sandefjord: Sandefjord kommune
- Riste, Olav. (2001). *Norway's Foreign Relations. -A History*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ross, James Clark. (1847). *A Voyage of Discovery and Research in the Southern and Antarctic Regions, during the years 1839-43. Vol. 1*. London: J. Murray
- Ross, James Clark. (1847). *A Voyage of Discovery and Research in the Southern and Antarctic Regions, during the years 1839-43. Vol. 2*. London: J. Murray
- Skagestad, Odd Gunnar. (1975). *Norsk polarpolitikk. Hovedtrekk og utviklingslinjer 1905-1974*. Oslo: Dreyer
- Tønnessen, Johan N. (1969). *Den moderne hvalfangsts historie bd. 3: Opprinnelse og utvikling*. Sandefjord: Norges hvalfangstforbund
- Vestfold Fylke (1920). *Sandefjord ved 75 aars jubilæet 1920*. Kristiania: Aktieforlaget Johannes Hanche

Statistiske kilder

- Norges Offisielle Statistikk XII 291 (1978) *Historisk Statistikk 1978*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå

3. Nettsider

Australia For Everyone. Maritime Exploration: Jean Binot Paulmier de Gonneville:

<http://www.australiaforeveryone.com.au/maritime-gonneville.html> hentet den 01.03.2019

Hvalfangstarkiver.no. Annekteringen av Bouvetøya:

<http://hvalfangstarkiver.no/annekteringen-av-bouvetoya/> hentet den 27.02.2019

Oxford Reference. Terra Australis Incognita:

<http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803103151680>

hentet den 01.03.2019

Store Norske Leksikon. Bjarne Aagaard:

https://snl.no/Bjarne_Aagaard hentet den 26.02.2019

South Pole.com. Fabian Gottlieb von Bellingshausen:

<http://www.south-pole.com/p0000073.htm> hentet den 01.03.2019